

Etelä-Karjalan Allergia-
ja Ympäristöinstituutti

Kansallisen Allergiaohjelman kyselytutkimukset

Follow-up surveys of the Finnish Allergy Programme 2008-2018:
Health professionals, patients and lay public

Juha Jantunen, Kimmo Saarinen

Jantunen J, Saarinen K.

Kansallisen Allergiaohjelman kyselytutkimukset

Etelä-Karjalan Allergia-
ja Ympäristöinstituutti

Follow-up surveys of the Finnish allergy Programme 2008-2018: Health professionals, patients and lay public

Summary. A 10-year programme was planned, implemented, and monitored to change management strategy at the national level for care pathways centered around the patient. The programme was implemented by educational and information campaigns, which had two targets: (i) health professionals, and (ii) patients, families and lay public. Among the two, we performed 14 surveys to reveal any changes how the new ideas and guidelines were adopted. Most thorough investigations were performed in 2018 among the health professionals (compared to baseline survey in 2008-2009, pages 9-16) and thrice in 2011, 2015 and 2019 among the allergic population (pages 28-36). In addition, both knowledge and attitudes in relation to allergy were investigated among the members of (i) the Allergy Skin and Asthma Federation and (ii) the Organization of Respiratory Health (pages 22-27) in 2015 and 2018. Furthermore, views and opinions about the Allergy programme were also evaluated in these surveys (pages 37-41). Most of the questions and answers are graphically presented in this report. Summarising the main results, three fourths of the health care professionals reported that their allergy practice had improved. Only 4.5 % did not find any change. Seventy percent concurred that the Program had reached its goals, 0.4 % did not. As far as the allergic population was concerned, attitudes and actions change slowly as the answers between the 2011 and 2019 surveys differed only marginally. For example, careful allergen avoidance at home for safety's sake was still important for every fifth of the respondents in 2018. All questionnaires used are presented at the end as attachments (pages 45-58).

Imatra, lokakuu 2020

Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti,
Allergia-, Iho ja Astmaliitto
Vuoksenniskantie 64, 55800 Imatra

instituutti@allergia.fi
www.allergia.fi/jariesto/tutkimus/

ISBN: 978-952-5156-79-9
ISSN: 1237-1807

Sisällys

Johdanto	4
Menetelmät	5
Alkukartoitus 2008–2009 ja koulutuskysely 2018	9
Koulutukseen osallistuminen	9
Hoitosuositukset ja ohjeet.....	10
Henkilöstö, diagnostiikka ja hoito	12
Asiakaskysely 2018	17
Allergia-asenteet yhdistyksissä 2015 ja 2018.....	22
Allergiatieto- ja asennekysely väestölle 2011, 2015 ja 2019.....	28
Arviot Allergiaohjelmasta	37
Pohdintaa.....	42
Kirjallisuus.....	43
Allergiaohjelmaan liittyviä kyselyitä ja selvityksiä.....	44
Liite 1. Allergiaohjelman koulutuskyselyn 2018 ja alkukartoituskyselyn 2008–2009 kysymykset.....	45
Liite 2. Allergiaohjelman asiakaskyselyn kysymykset.....	50
Liite 3. Allergia-asenteita kartoittavat kysymykset yhdistyksille vuosina 2015 ja 2018.....	53
Liite 4. Väestölle tehtyjen allergiatieto/asennekyselyjen kysymykset.....	55

Johdanto

Kansallinen allergiaohjelma 2008–2018 oli koko väestölle, potilaille ja potilasjärjestöille, terveydenhuollon henkilöstölle, viranomaisille ja lainsäätäjille tarkoitettu koulutus- ja valistusohjelma, jolla pyrittiin vaikuttamaan sekä asenteisiin että toimintaympäristöön. Tavoitteena oli parantaa väestön sietokykyä ja vähentää allergeenien tarpeetonta välttämistä. Ohjelman tavoitteena oli allergiaterveys eli mahdollisimman normaali elämä allergioista huolimatta. Allergeenien välttämisen todellinen tarve piti osoittaa, vaikeasti oireileville tarjota parempaa hoitoa ja hengenvaaralliset allergiareaktiot piti estää (Haahtela ym. 2008).

Ohjelmaa toteutettiin kouluttamalla terveydenhuollon ammattilaisia ja viestimällä myös väestölle. Filha ry järjesti ympäri Suomen liki 400 koulutustilaisuutta, joihin osallistui lähes 24 000 lääkäriä, sairaanhoitajaa, terveydenhoitajaa ja muita terveydenhuollon ammattilaisia. Terveydenhuoltoa päivitettiin paikan päällä ilman voimavarojen lisäyksiä, mutta potilasjärjestöjen ohjaamaan väestöviestintään saatiin projektirahoitusta. Järjestöt tavoittelivat koko väestöä kampanjoimalla netissä ja radiossa, tekemällä julkaisuja, julisteita ja oppaita sekä mainostamalla verkossa. Seurannan perusteella sanoma levisi, sillä viestintätoimet tavoittivat noin 2,3 miljoonaa suomalaista (AIA-verkkosivut).

Allergiaohjelman määrälliset tavoitteet pääosin saavutettiin, esimerkiksi allergiset ammattitaudit vähenivät, allergiatestaamisen laatu parani ja allergiaan liittyvät kustannukset pienenevät (Haahtela ym. 2020). Allergiaohjelma oli tosielämän seurantatietoon perustuva hanke, jossa kaikki suomalaiset olivat mukana ilman poissulkukriteerejä tai vertailuväestöjä. Siksi on vaikea arvioida, mitkä muutokset ovat ohjelman ansiota ja mitä olisi tapahtunut muutenkin. Kansainvälisesti vastaavaa ohjelmaa ei ole muualla toteutettu, joten vertailukohteitakaan ei ole.

Ohjelman tavoitteiden saavuttamista on seurattu useiden kyselyiden avulla. Tässä esitellään kahdeksan kyselyn tuloksia, joissa vastaajina ovat olleet terveydenhuollon ammattilaiset, Allergia-, iho- ja astmaliiton ja Hengityслиiton jäsenet sekä väestöstä allergiaa ja astmaa sairastavat. Pääpaino on ohjelman lopussa tehdyissä kyselyissä ja tuloksia verrataan aikaisempiin, jos vastaajajoukko ja kysymykset ovat olleet samanlaisia. Tuloksen loppuun on koottu Allergiaohjelman viesteihin ja onnistumiseen liittyviä kysymyksiä.

Menetelmät

Terveystieteiden ammattilaisille tehtiin kolme kyselyä, joista ensimmäinen ohjelman alkaessa talvella 2008–2009 (alkukartoitus) ja kaksi ohjelman loppuessa keväällä 2018 (koulutus- ja asiakaskysely). Alkukartoituksessa vastauksia kerättiin koulutustilaisuuksien yhteydessä ja vuonna 2018 kyselyt lähetettiin ohjelman aikana koulutuksiin ilmoittautuneiden sähköpostiosoitteisiin. Kyselyillä selvitettiin, onko Allergiaohjelman hoito-ohjeita otettu käyttöön ja ovatko ammattihenkilöt huomanneet muutoksia asiakkaiden asenteissa ja suhtautumisessa allergiaan. Tulokset esitetään samojen kysymysten ja pelkästään vuonna 2018 kysytyjen kysymysten osalta (liitteet 1 ja 2). Kyselyt on tehty itse Zef- (2008) ja SurveyPal-ohjelmilla (2018).

Ammattilaiskyselyissä vuonna 2018 vastaajat jakautuivat tasaisemmin sairaanhoitopiirien alueelle kuin alkukartoituksessa. Alkukartoituksessa kysely tehtiin 13 koulutustilaisuuden yhteydessä, kun sairaanhoitopiiri Manner-Suomessa on kaikkiaan 20. Vuoden 2018 kyselyssä ainoastaan Ahvenanmaalta ei ollut yhtään vastaajaa. Myös vastaajaryhmissä oli eroja. Vuonna 2018 terveydenhoitajia oli enemmän erityisesti neuvoloissa ja kouluissa. Tämä näkyi myös toimipaikoissa, joissa neuvola esiintyi useammin 2018 ja muuna toimipaikkana oli useimmiten vastattu koulu. Vuonna 2008 vastaajien toimipaikat painottuivat enemmän keskus-sairaaloihin ja terveyskeskuksiin/asemiin. Kyselyjen taustatiedot ovat taulukoissa 1 ja 2.

Allergia-, iho- ja astmaliiton sekä Hengitysliiton jäsenien asenteita kysyttiin vuosina 2015 ja 2018 (liite 3). Kyselyt perustuivat väittämiin, joista vastaaja saattoi olla samaa tai eri mieltä. Väittämät olivat kyselyissä suurelta osin samoja. Pelkästään vuonna 2015 esitettyjen kysymysten tulokset on raportoitu jo aikaisemmin (Saarinen & Jantunen 2015). Vuoden 2018 kyselyssä oli enemmän astmaa sairastavia ja Hengitysliittoon kuuluvia. Vuonna 2015 kyselyyn saattoi vastata kuka tahansa verkkosivujen linkin kautta, ja siksi järjestöihin kuulumattomia vastaajia oli tuolloin enemmän (taulukko 3).

Väestölle suunnattuja kyselyitä on kolme (liite 4), joista kaksi ensimmäistä on TNS Gallupin (2011, 2015) ja viimeisin Success Clinicin toteuttama (2019). Alkukartoituksen vastauksia on käsitelty yksityiskohtaisesti Itä-Suomen yliopiston pro gradu -tutkielmassa (Rantala 2013). Väestökyselyihin vastasi henkilöitä, joilla itsellä tai perheenjäsenellä oli allergiaa. Vuosien 2011 ja 2015 kyselyissä perheenjäsenellä tarkoitettiin kaikkia perheenjäseniä (omaisia) ja vuonna 2019 perheenjäsen oli rajattu lapsiin. Vuonna 2019 väestökyselyyn vastaajat olivat täysi-ikäisiä, vuosien 2011 ja 2015 kyselyihin voi vastata jo 15-vuotiaana. Lisäksi vuoden 2019 vastaajamäärä oli pienempi, vastaajat olivat keskimäärin vanhempia ja naisten osuus oli suurempi kuin kahdessa aikaisemmassa väestökyselyssä.

Taulukko 1. Kyselyiden ajoittuminen, vastaajamäärät ja vastaajien alueellinen jakautuminen (%). Viivalla (-) on merkitty, jos vaihtoehtoa ei ole ollut/kysytty.

	Allergia-ohjelman alkukartoitus 2008	Allergia-ohjelman koulutus-kysely 2018	Allergia-ohjelman asiakaskysely 2018	Allergia-asenteet 2015, kysely yhdistyksille (sähköposti + verkkosivut)	Allergia-asenteet 2018, kysely yhdistyksille (sähköposti)	Allergia-tieto /asennekysely väestölle 2011 (TNS Gallup)	Allergia-tieto /asennekysely väestölle 2015 (TNS Gallup)	Allergia-tieto /asennekysely väestölle 2019 (Success Clinic)
Vastaajat	terveydenhuollon ammattilaiset			yhdistysten jäsenet		väestön allergiaa tai astmaa sairastavat		
Aika	19.11.2008–14.5.2009	10.1.–22.3.2018	19.3.–2.7.2018	23.3.–8.4.2015	26.3.–15.7.2018	11.4.–19.4.2011	11.4.–22.4.2015	helmi–maaliskuu 2019
Kysely lähetetty	588	2845*	3949*		2997*			
Nähty kyselyn, ei vastannut		766	759	1672	1288			
Vastauksia	428	564	570	1056, joista verkossa 254	1071	1040	1031	718
Alue?	Työpaikka			Asuinpaikka				
Ahvenanmaa	-	0	0	-	-	0	-	0
Etelä-Karjala	9	6	6	-	-	2	-	1
Etelä-Pohjanmaa	-	6	5	-	-	3	-	2
Etelä-Savo	9	2	4	-	-	3	-	3
– Itä-Savo	7	5	3	-	-	-	-	-
Kainuu	6	2	1	-	-	2	-	1
Kanta-Häme	-	4	4	-	-	5	-	3
Keski-Pohjanmaa	3	3	2	-	-	1	-	1
Keski-Suomi	-	5	5	-	-	5	-	6
Kymenlaakso	4	7	6	-	-	2	-	2
Lappi	-	6	8	-	-	3	-	2
– Länsipohja	5	5	7	-	-	-	-	-
Pirkanmaa	-	8	7	-	-	10	-	10
Pohjanmaa	-	-	-	-	-	2	-	2
– Vaasa	-	2	2	-	-	-	-	-
Pohjois-Karjala	6	3	4	-	-	3	-	2
Pohjois-Pohjanmaa	11	11	9	-	-	5	-	7
Pohjois-Savo		2	4	-	-	5	-	5
Päijät-Häme	9	4	4	-	-	4	-	4
Satakunta	9	2	6	-	-	3	-	3
Uusimaa	6	11	10	-	-	32	-	40
– Helsinki	-	2	2	-	-	-	-	-
Varsinais-Suomi	14	7	6	-	-	8	-	8
- Pääkaupunkiseudulla	-	-	-	24	21	-	26	-
- Etelä-Suomessa	-	-	-	22	22	-	21	-
- Länsi-Suomessa	-	-	-	23	23	-	24	-
- Keski-Suomessa	-	-	-	7	6	-	-	-
- Itä-Suomessa	-	-	-	12	14	-	19	-
- Pohjois-Suomessa	-	-	-	11	14	-	**	-
Ulkomaat	-	-	-	-	-	-	-	<1

* joukossa tuntematon määrä toimimattomia tai viallisia sähköpostiosoitteita.

** Pohjois- ja Itä-Suomi on yhdistetty. Pohjois-Suomen osallistujat sisältyvät Itä-Suomen lukuun.

Taulukko 2. Koulutuksiin osallistuneille ammattihenkilöstölle tehtyjen kyselyiden vastaajatietoja (%). Viivalla (–) on merkitty, jos vaihtoehtoa ei ole ollut/kysytty.

Tehtävänimike/ virka-asema	Allergiaohjelman alkukartoitus	Allergiaohjelman koulutuskysely	Allergiaohjelman asiakaskysely
Aika	19.11.2008–14.5.2009	10.1.–22.3.2018	19.3.–2.7.2018
Vastauksia	428	565	570
Tehtävänimike/ virka-asema	%	%	%
Johtavalääkäri / ylilääkäri	5	3	5
Erikoislääkäri	10	10	10
Terveyskeskuslääkäri	7	7	7
Johtava hoitaja / ylihoitaja	0,2	0	0
Terveydenhoitaja (lastenneuvola)	11	17	17
Terveydenhoitaja (äitiysneuvola)	1	10	8
Terveydenhoitaja (kouluterv.huolto)	6	14	14
Muu terveydenhoitaja	5	6	7
Työterveyshoitaja	1	1	2
Sairaanhoitaja	31	26	29
Ravitsemusterapeutti	3	1	1
Farmaseutti	8	9	8
Proviisori	3	2	1
Apteekkari	–	1	1
Muu, mikä?	10	11	9
Toimipaikka?			
Yliopistosairaala	8	5	6
Keskussairaala	28	15	18
Aluesairaala	5	3	3
Terveyskeskus / terveysasema	40	32	30
Neuvola	1	19	21
Työterveyshuolto	1	1	1
Yksityinen terveydenhuolto	2	3	3
Apteekki	11	12	9
Potilasjärjestö	1	1	2
Muu, mikä?	2	14	14
Olen lisäksi...			
astmavastuulääkäri	8	4	4
astmahoitaja	22	16	18
apteekin astmayhdyshenkilö	10	10	7
en mikään edellä mainituista	60	71	71

Taulukko 3. Järjestöjen jäsenille ja väestölle tehtyjen kyselyiden vastaajatietoja (%).
Viivalla (–) on merkitty, jos vaihtoehtoa ei ole ollut/kysytty.

	Allergia- asenteet 2015, kysely yhdis- tyksille (sähköposti+ verkkosivut)	Allergia- asenteet 2018, kysely yhdis- tyksille (sähköposti)	Allergiatieto /asennekysely väestölle (TNS Gallup)	Allergia- tieto /asenne- kysely väestölle (Success Clinic)
Aika	23.3.–8.4. 2015	26.3.–15.7. 2018	11.4.– 19.4. 2011	11.4.– 22.4. 2015
Vastauksia	1056	1071	1040	helmi- maaliskuu 2019 718
Sukupuoli?	%	%	Sukupuoli?	%
Nainen	83	88	Nainen	54
Mies	10	12	Mies	46
Ikäsi?			Ikäsi?	*
alle 20 vuotta	1	<1	alle 18 vuotta	3
21 - 30 vuotta	10	3	18 - 29 vuotta	16
31 - 40 vuotta	25	27	30 - 39 vuotta	19
41 - 50 vuotta	25	20	40 - 49 vuotta	23
51 - 60 vuotta	22	22	50 - 59 vuotta	21
61 - 70 vuotta	11	32	60 - 69 vuotta	16
yli 70 vuotta	3	4	>70 vuotta	3
			Lapsia?	**
			0	67
			1	11
			2	14
			3	5
			4+	3
Minulla on...			Onko sinulla tai perheenjäsenelläsi allergiaa?	
Astma	44	68	Itselläni ei ole, mutta per- heenjäsenelläni on	5
Astma ja keuhkohtaumatauti	1	4	Kyllä, minulla itselläni on	2
Keuhkohtaumatauti	0	1	Sekä minulla että perheen- jäsenelläni on	64
Allerginen nuha	52	49		14
Allerginen silmätulehdus (kutina, punoitus)	24	22		14
Atooppinen ekseema (taiveihot- tuma/maitorupi)	38	26		4
Nokkosihottuma (urtikaria)	11	10		3
Ruoka-allergia	42	32		3
Ei mitään edellä mainituista / En osaa sanoa	14	7		3
Olen jäsenenä			Onko sinulla tai perheenjäsenelläsi allergiaa tai astmaa?	
Allergia-, iho- ja astmaliitossa	42	64	Ei, mutta lapsellani on allergiaa	–
– Allergia- ja astmayhdistyksessä	–	49	Ei, mutta lapsellani on astmaa	–
– Atopiyhdistyksessä	–	10	Ei, mutta lapsellani on sekä allergiaa että astmaa	7
– Harvinaisyhdistyksessä	–	4	Kyllä, minulla on allergiaa	–
Iholiitossa	34	–	Kyllä, minulla on astmaa	–
Hengityслиitossa	17	39	Kyllä, minulla on sekä allergiaa että astmaa	–
En kuulu mihinkään em. järjestöön	20	1		2

* ikä kysytty eri asteikolla, jakauma samankaltainen vuoden 2011 väestökyselyn kanssa.

** Vuonna 2019 kysytty taloudessa tällä hetkellä asuvien lasten määrää

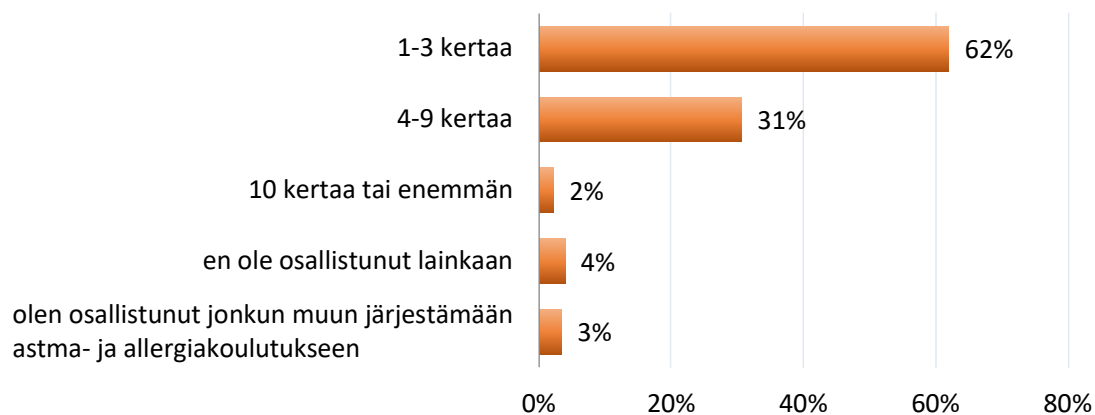

Alkukartoitus 2008–2009 ja koulutuskysely 2018

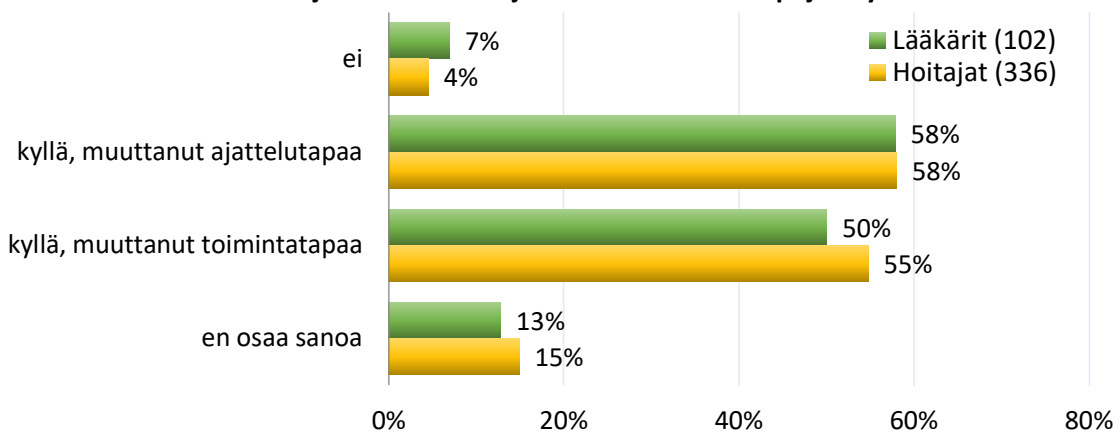
Allergian ja astman hoitoa ja koulutusta selvitettiin kahdella kyselyllä, joista ensimmäinen tehtiin Kansallisen Allergiaohjelman alkaessa vuosina 2008–2009 ja jälkimmäinen ohjelman loppuessa vuonna 2018. Kyselyiden tarkoituksena oli selvittää, oliko allergisten ja astmaa sairastavien hoidossa ja ammattihenkilöiden asenteissa tapahtunut muutoksia.

Koulutukseen osallistuminen

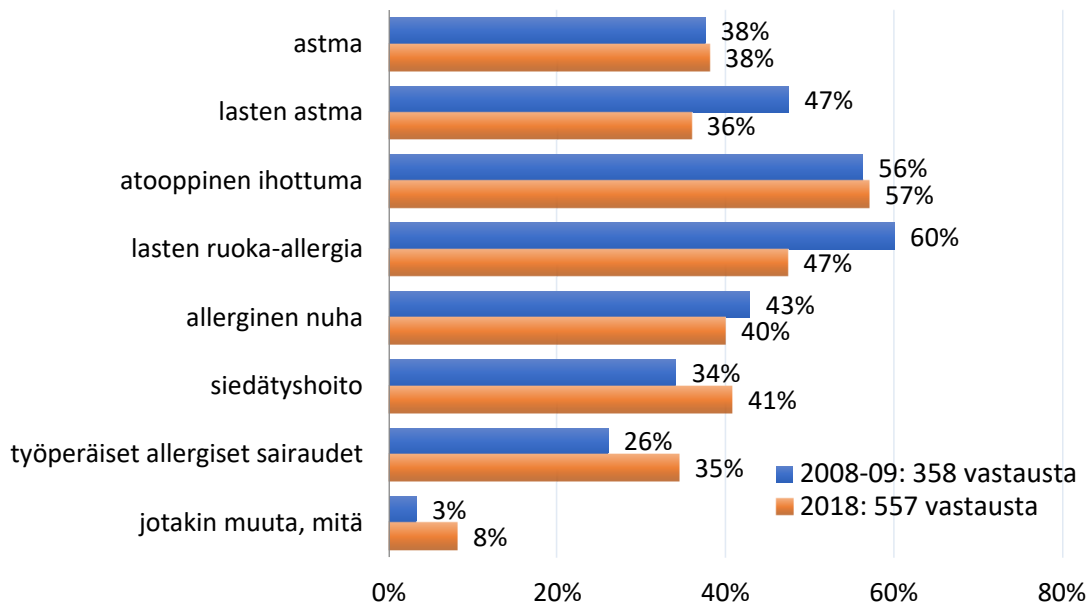
Alkukartoituksessa allergia- tai astmakoulutukseen oli osallistunut edellisen vuoden aikana hieman yli puolet vastanneista (52 %). Viimeisen kolmen vuoden aikana osallistuneita oli 27 % ja koulutuksissa ei ollut käynyt 21 % vastanneista. Vuoden 2018 kyselyssä lähes kaikki olivat käyneet jossakin allergia- ja astmakoulutuksessa ja lähes kolmannes oli osallistunut Allergiaohjelman tilaisuuksiin 4–9 kertaa. Valtaosalle (89 %) koulutukseen pääseminen oli ollut helppoa. Yleisarvosanaksi koulutuksilla osallistuneet antoivat 8,8 (asteikolla 4–10).

Onko koulutus muuttanut jollakin tavalla ajattelu- tai toimintatapojasi työssäsi?

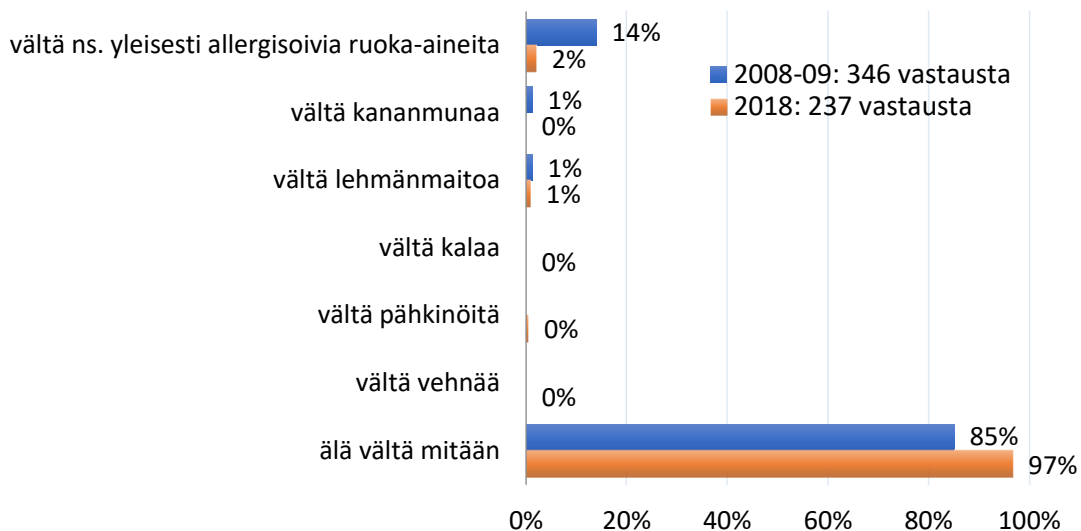
Mitä aiheita toivoisit ensisijaisesti käsiteltävän allergiakoulutuksessa?

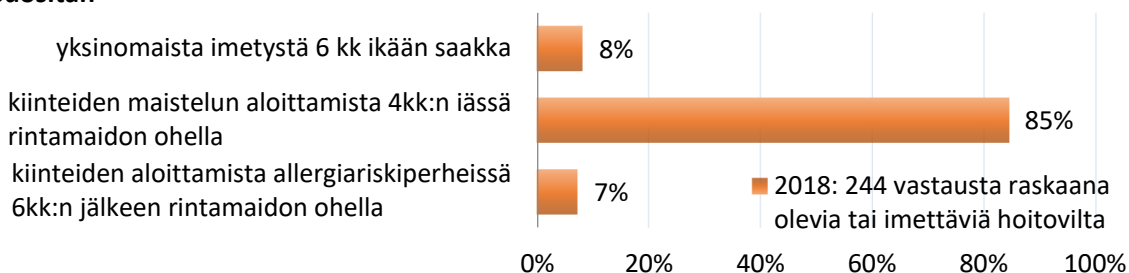
Hoitosuosituksukset ja ohjeet

Alkukartoituksessa 25 % käytti allergian omahoidon ohjauksessa luetteloa ns. yleisesti allergisoivista ruoka-aineista. Vuonna 2018 kysymystä ei esitetty, mutta raskaana oleville allergian ennaltaehkäisemiseksi ruoka-aineiden välttämistä suositeltiin aikaisempaa selvästi vähemmän (15 % → 3 %). Allergian omahoidon ohjauksessa sietokykyä lisääviä ruokavalio-ohjeita käytti 43 % (39 % ei käyttänyt).

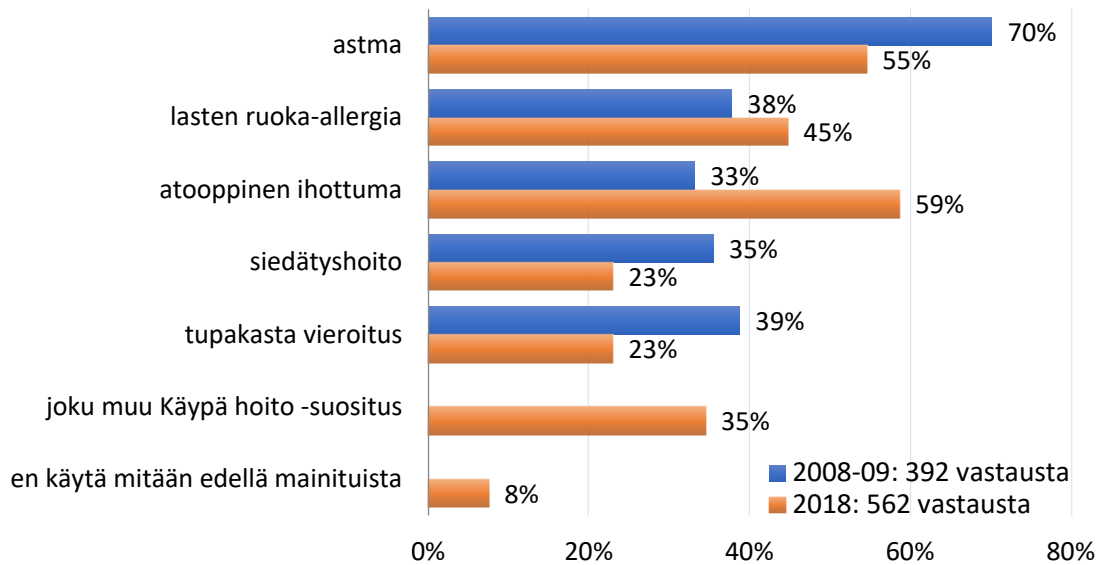
Millaista ruokavalio-ohjeita annat allergian ennaltaehkäisemiseksi raskaana oleville ja/tai imettäville?

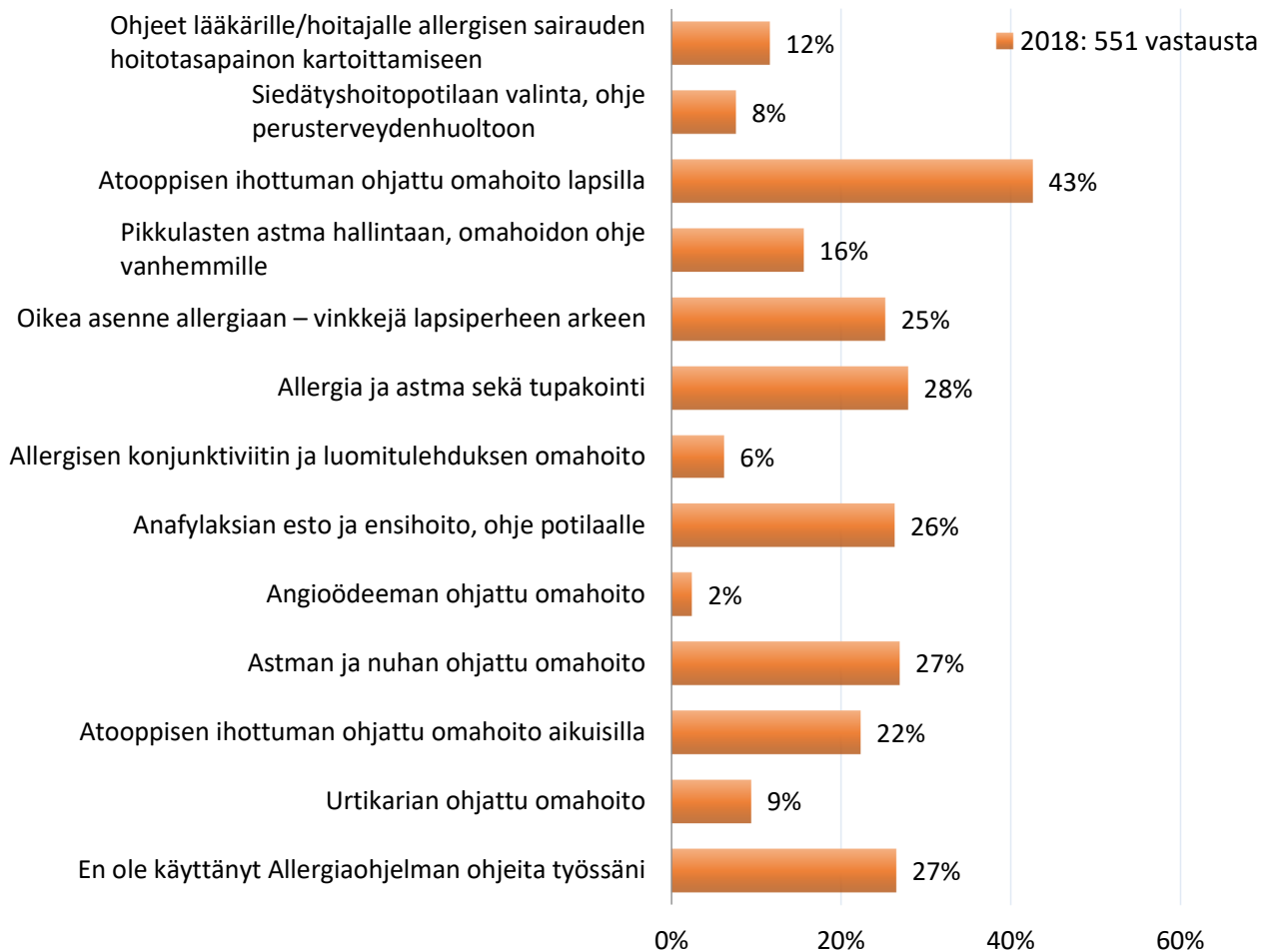
Suositan

Mitä seuraavista Käypä hoito -suosituksista käytät työssäsi?

Mitä seuraavista Allergiaohjelman ohjeista olet käyttänyt työssäsi?

Henkilöstö, diagnostiikka ja hoito

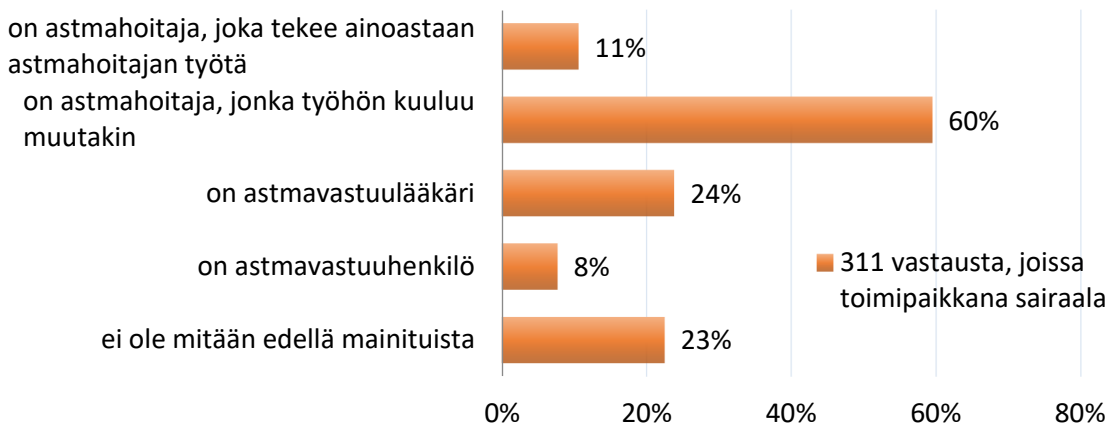
Allergiaohjelman tarkoituksena oli priorisoida vakavat allergiset vaivat. Tavoitteena oli parantaa allergiatetauksen laatua keskittämällä ne laatuvaatimukset täyttäviin testauskeskuksiin ja myös vahvistaa immuunijärjestelmää esimerkiksi siedätyshoidolla. Ihmisiä rohkaistiin käyttämään erilaisia ruoka-aineita rohkeammin, sillä esimerkiksi ruoka-allergiaan liittyy paljon turhaa ruoka-aineiden välttämistä. Tarpeeton ruoka-aineiden välttäminen voi lisätä vakavien allergiareaktioiden riskiä ja vaarantaa tärkeiden ravintoaineiden saannin. Siedätys ja oikeat välttämisen ohjeet vaativat täsmädiagnostiikkaa.

Vastausten perusteella terveydenhuollossa on menty oikeaan suuntaan. Kyselyyn vastaajina oli laaja joukko terveydenhuollon ammattilaisia niin apteekkeista ja potilasjärjestöistä kuin keskus- ja yliopistosairaaloista-kin. Siksi osaan täsmäkysymyksistä tuli paljon 'En osaa sanoa'-vastauksia. Esimerkiksi vuonna 2018 kaikkiaan 60 % vastanneista ei tiennyt, onko omassa sairaanhoitopiirissä alueellista allergiatyöryhmää. Joka kolmannen mielestä allergiatyöryhmä on (30 %) ja joka kymmenennen mielestä sellaista ei sairaanhoitopiirissä ole.

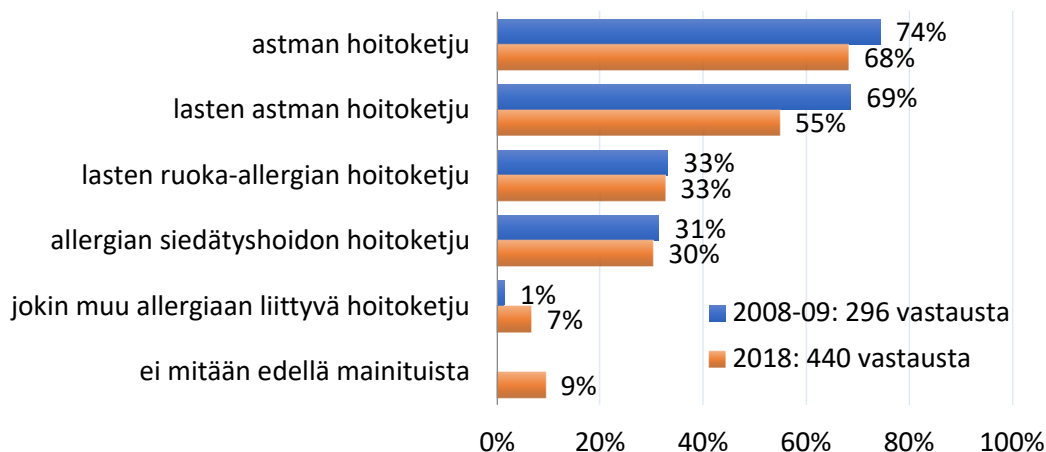
Peräti 86 % vastaajista totesi omalla alueellaan tehdyn aktiivista työtä koulujen ja varhaiskasvatuksen aiheettomien allergiadieteettien purkamiseksi. Ruokarajoitusten voimakas lasku monilla paikkakunnilla viesti sanomalla olleen myös katetta (Jantunen 2019, Haahtela ym. 2020).

Koulutuksissa panostettiin vakavien allergisten reaktioiden oikeaan hoitoon. Väittämään 'Anafylaksiassa tärkein lääke on adrenaliini' vastattiin yksimielisimmin: vastaajista 85 % oli täysin samaa mieltä.

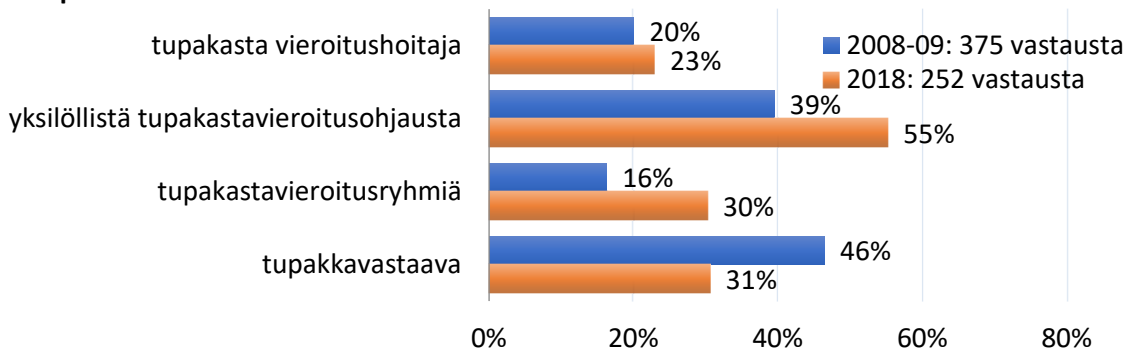
Toimipaikassani (toimipaikkana sairaala)...

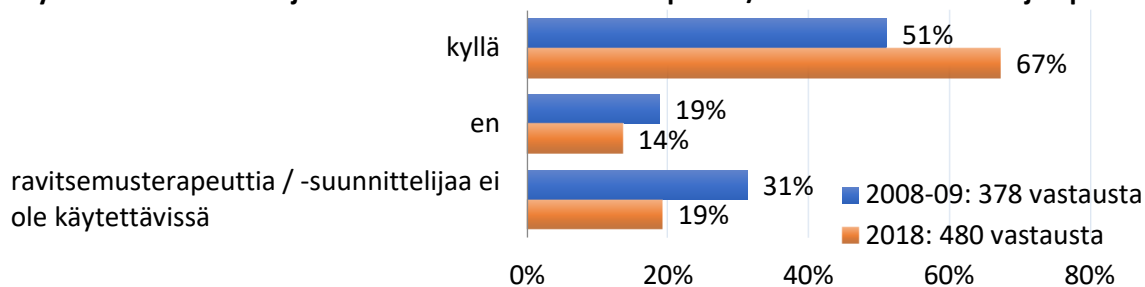
Sairaanhoitopiirissämme on...

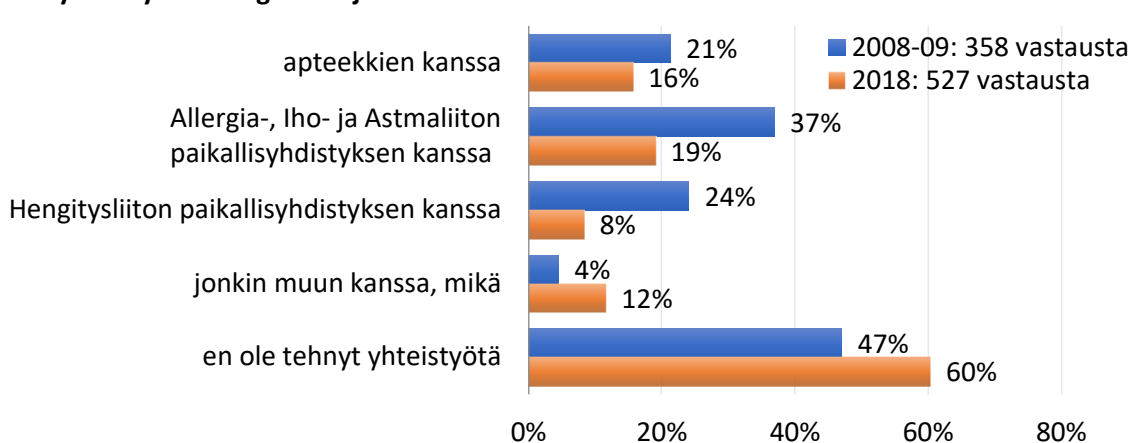
Toimipaikassani on...

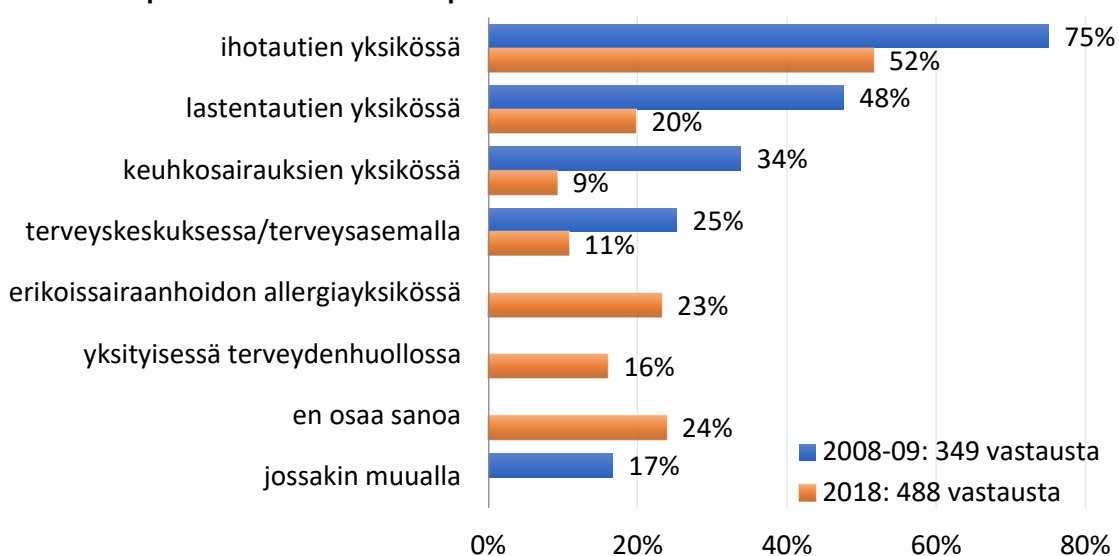
Käytätkö ruokavalio-ohjauksen tukena ravitsemusterapeutin/ravitsemussuunnittelijan palveluja?

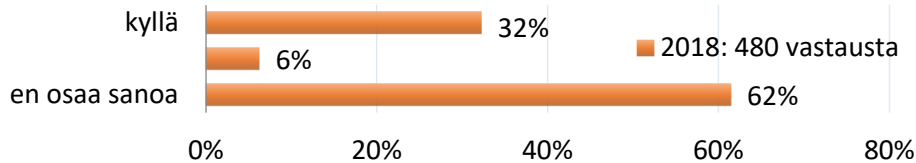
Teen yhteistyötä allergioiden ja astman hoidossa...

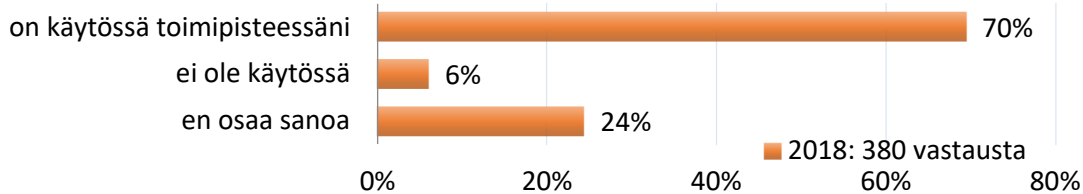
Sairaanhoitopiirissämme tehdään ihopistokokeita...

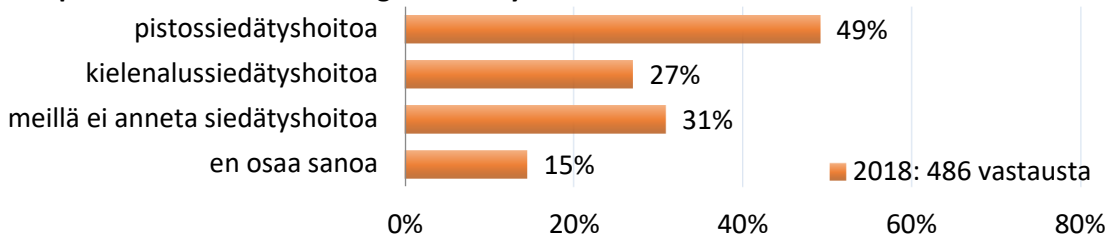
Allergiatestaus on keskitetty alueellamme Allergiaohjelman aikana (vuoden 2008 jälkeen)

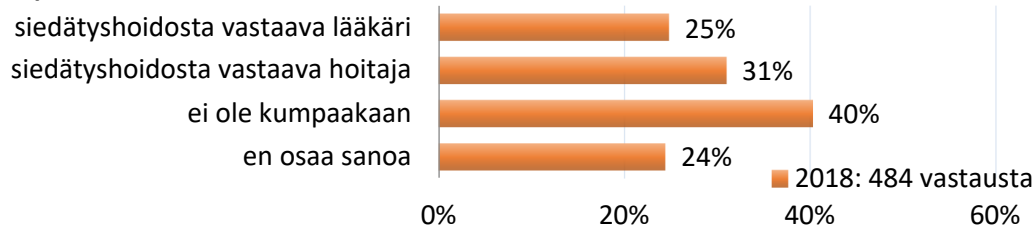
Allergian komponenttidiagnostiikka...

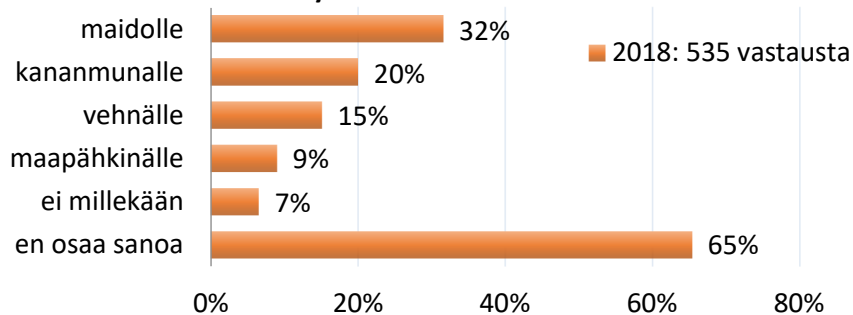
Toimipaikassani annettava allergian siedätyshoito on...

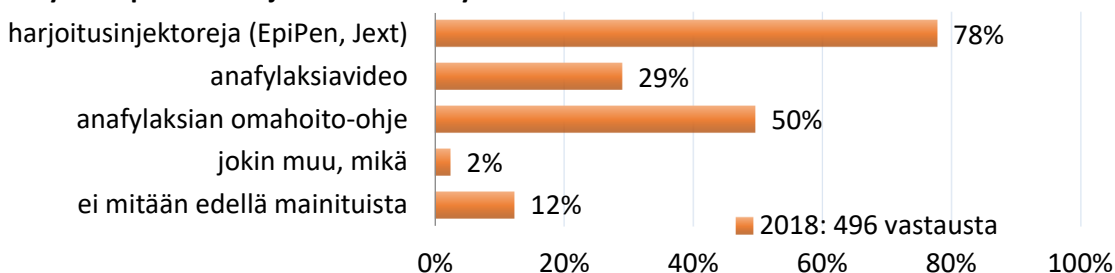
Toimipaikassani on...

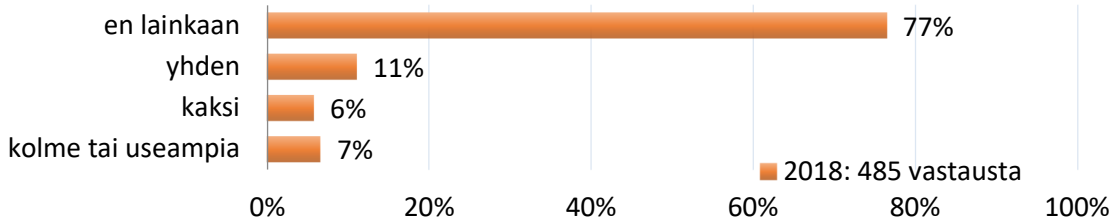
Keskussairaalassamme annetaan ruokasiedätystä...

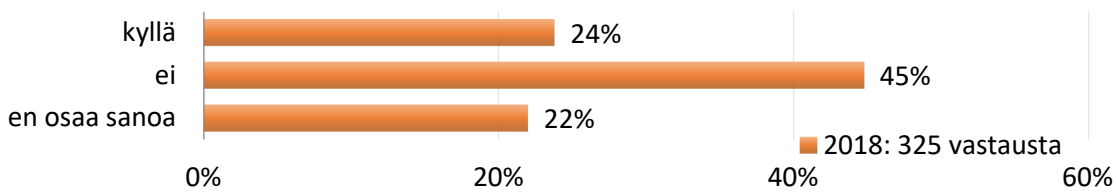
Anafylaksiapotilaan ohjauksessa on käytettävissä...

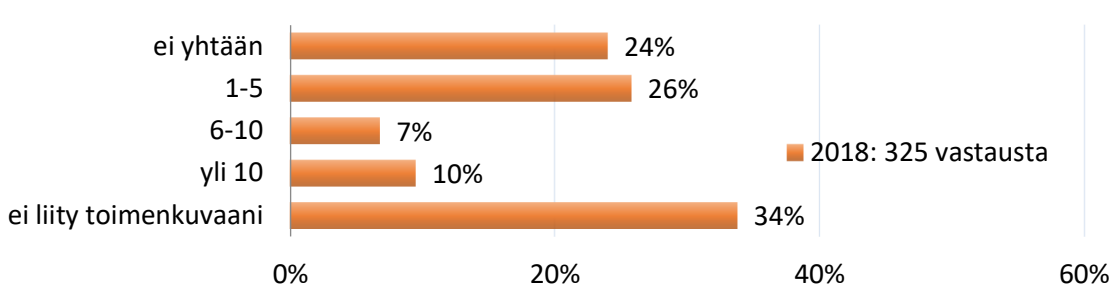
Olen hoitanut viimeisen vuoden aikana anafylaksiapotilaita.

Onko toimipaikassa käytössä kutsujärjestelmä astmakontrolliin?

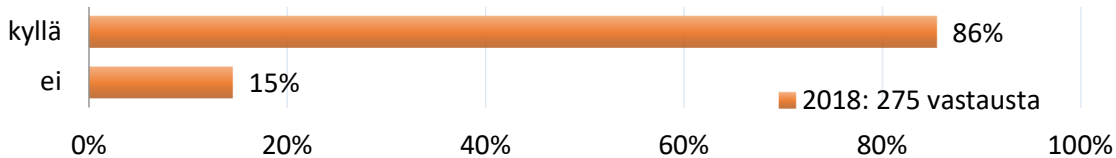

Kuinka monta potilasta sinulla on käynyt astmakontrollissa viimeisen viikon aikana?

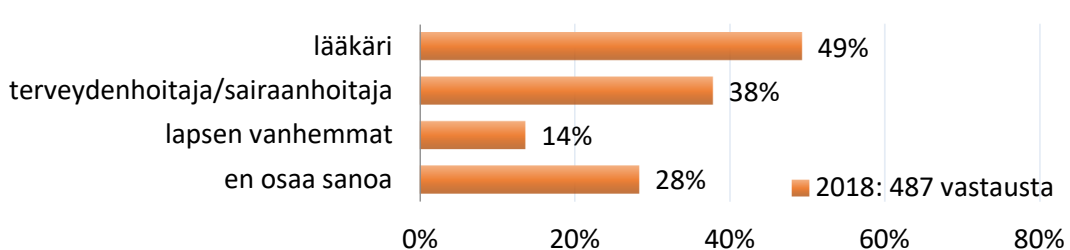

Onko alueellanne tehty terveydenhuollon toimesta aktiivista työtä koulujen ja/tai varhaiskasvatuksen aiheettomien allergiadieteettien vähenemiseksi?

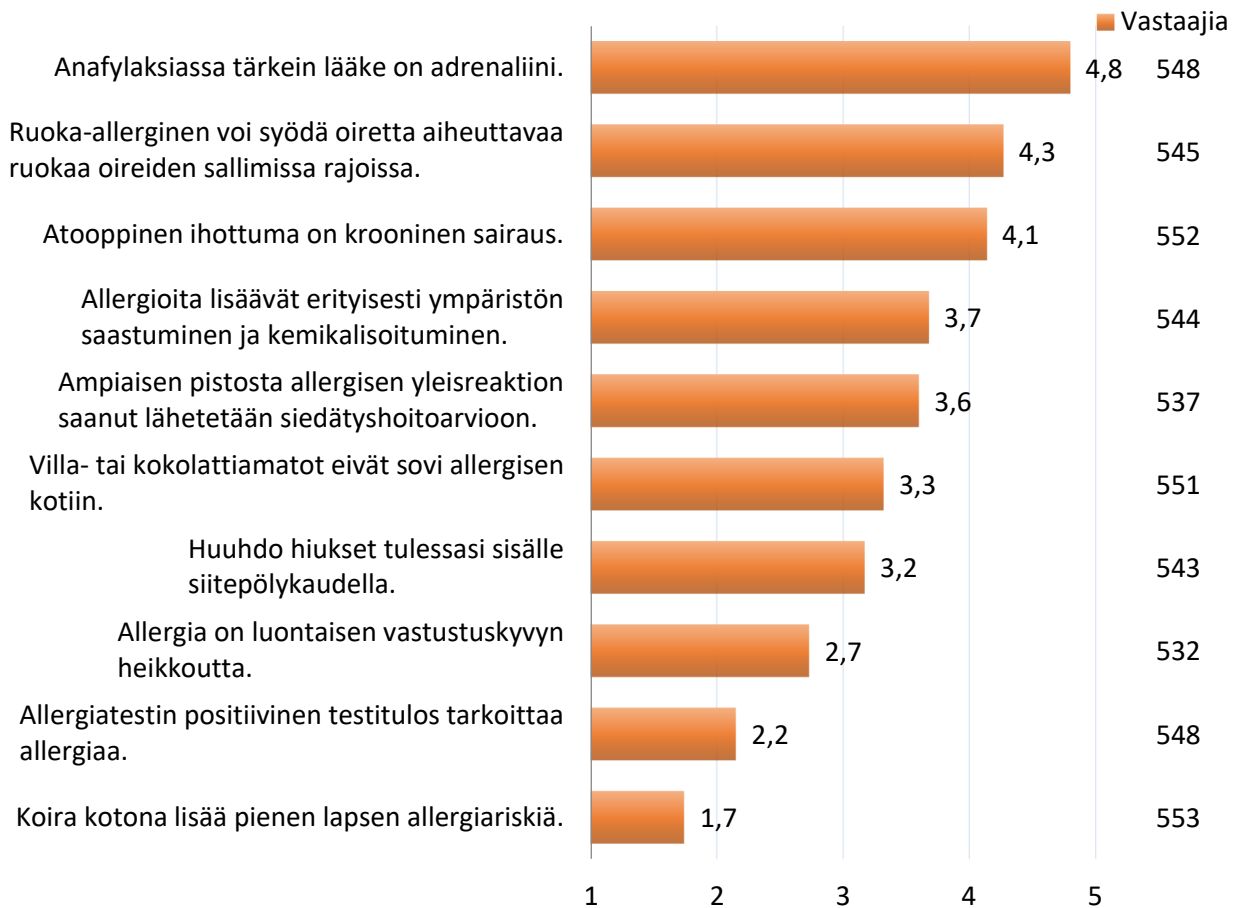
Kaikista vastanneista (n=483) 43 % ei osannut vastata kysymykseen, jätetty pois kuvasta.

Lapsen allergiaruokavalioiden koulun/varhaiskasvatukseen laatii...

Allergiaan liittyviä käsityksiä. 1 = täysin erimieltä – 5 = täysin samaa mieltä

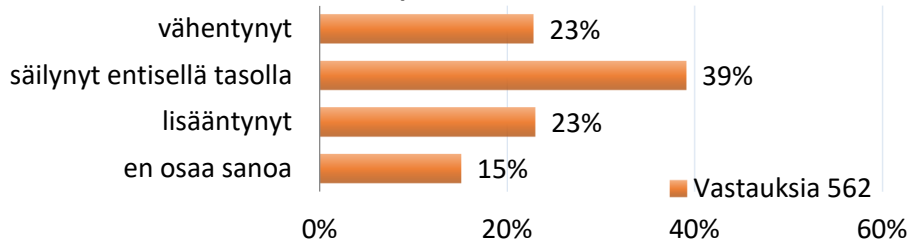
Asiakaskysely 2018

Asiakaskyselyllä selvitettiin, onko terveydenhuollon asiakkaiden määrissä ja asiakkaiden suhtautumisessa allergiaan ja astmaan tapahtunut muutosta. Kyselyn asetelma on joissakin kysymyksissä hankala, sillä ammattihenkilöstöltä ei kysytä omaa mielipidettä vaan heidän asiakkaidensa mielipiteitä. 'En osaa sanoa' vastausten määrä on suuri, mutta monelle on päivittäisessä työssä muodostunut riittävä kuva asiakkaiden asenteista.

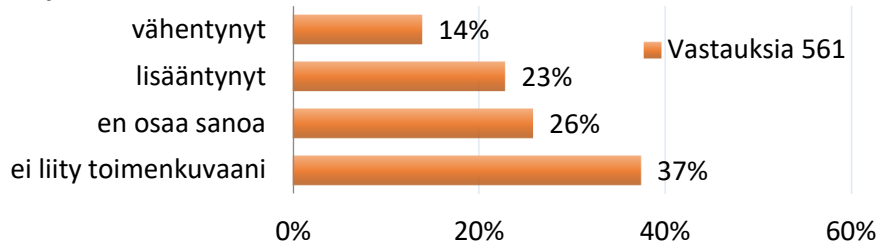
Kyselyyn vastasi 570 terveydenhuollon ammattihenkilöä, joista reilu kolmannes (35 %) oli osallistunut Filhan järjestämiin Allergiaohjelman koulutustilaisuuksiin 4–9 kertaa ja yli puolet (54 %) 1–3 kertaa.

Terveydenhuollon ammattilaiset kokivat asiakkaiden huolen allergiasta ja astmasta enimmäkseen vähentyneet. Ruoka-allergiakin näyttäytyi pienempänä häiritseväksi, mutta silti joka kolmas arvioi asiakkaidensa usein välttelevän ruokaa varmuuden vuoksi.

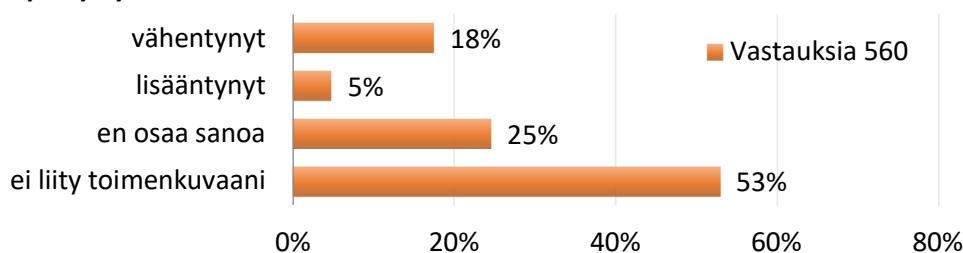
Allergisten potilaiden määrä vastaanotolla tai toimipisteessä on viime vuosina...

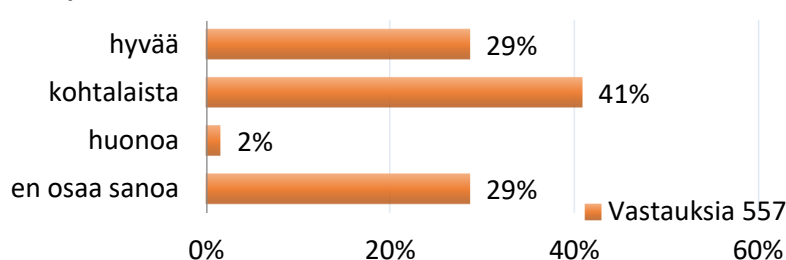
Astmapotilaiden määrä ajanvarausvastaanotolla on viime vuosina...

Astmapotilaiden määrä päivystysvastaanotolla on viime vuosina...

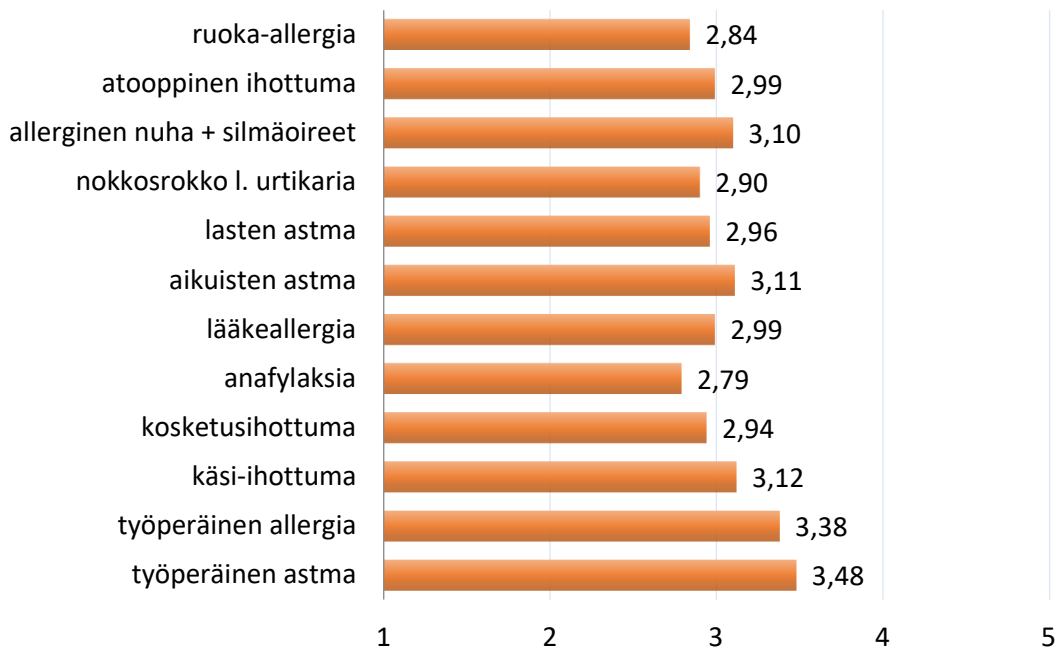
Onko vastaanotolla käyvien astmapotilaiden astman hallinta...

Miten allergisiin sairauksiin liittyvät huolenaiheet ovat mielestäsi muuttuneet?

Vastausten keskiarvot.

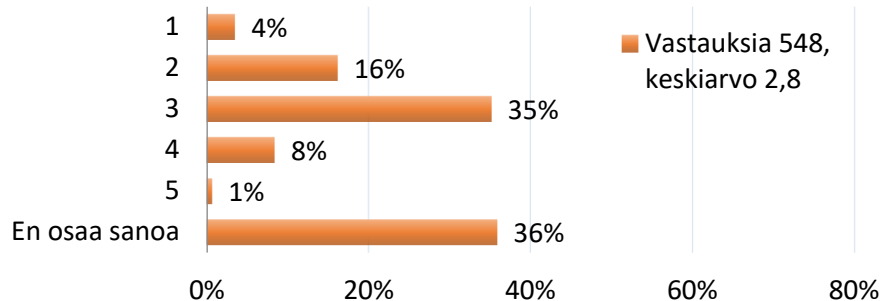
1 = Vähentynyt selvästi, 5 = Lisääntynyt selvästi

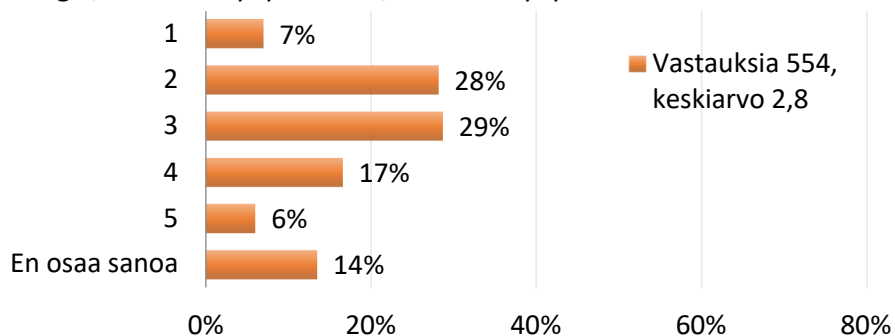
Selvimmän vähentyneet ja lisääntyneet huolenaiheet:

Ammattihenkilöstö arvioi huolen anafylaksiasta ja ruoka-allergiasta oli enemmän vähentynyt ja huolen työperäisestä allergiasta ja astmasta lisääntyneet.

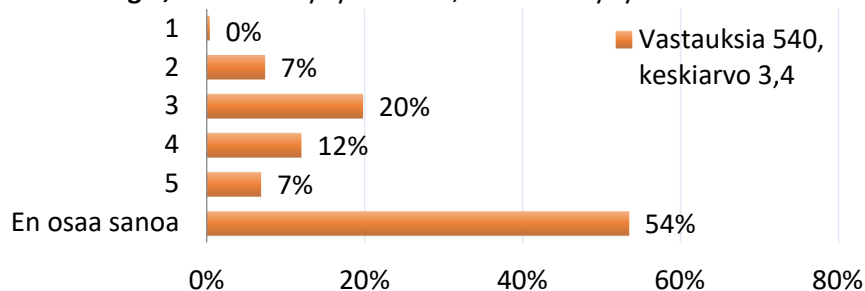
Anafylaksia, 1 = Vähentynyt selvästi, 5 = Lisääntynyt selvästi

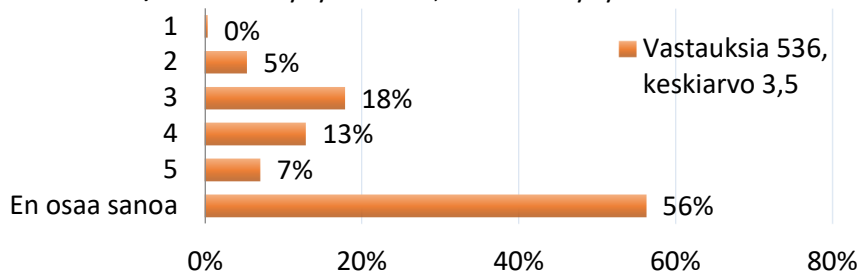
Ruoka-allergia, 1 = Vähentynyt selvästi, 5 = Lisääntynyt selvästi

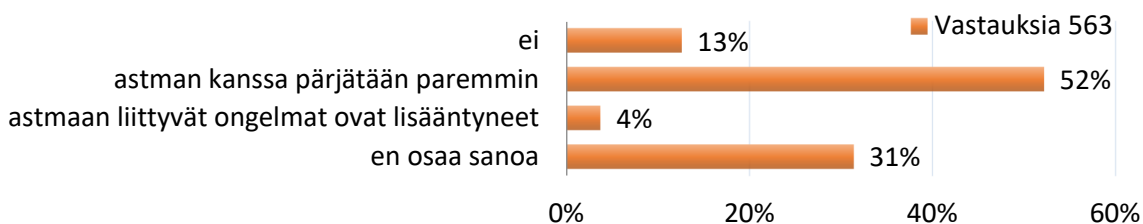
Työperäinen allergia, 1 = Vähentynyt selvästi, 5 = Lisääntynyt selvästi

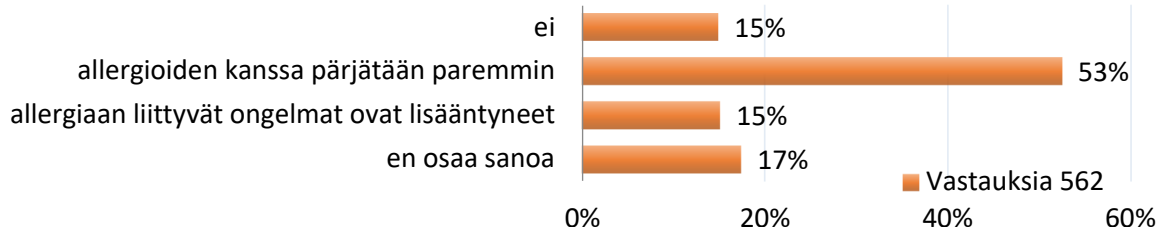
Työperäinen astma, 1 = Vähentynyt selvästi, 5 = Lisääntynyt selvästi

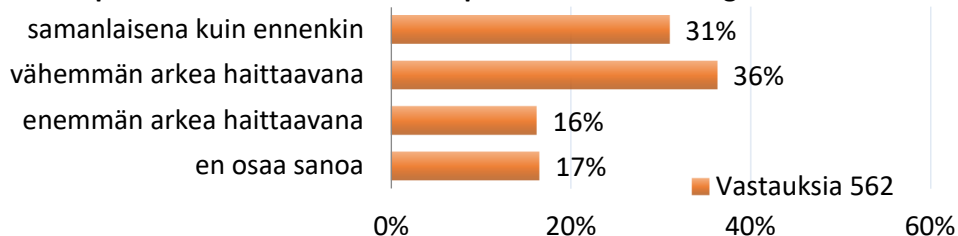
Onko potilaiden tai lasten vanhempien huoli astmasta muuttunut?

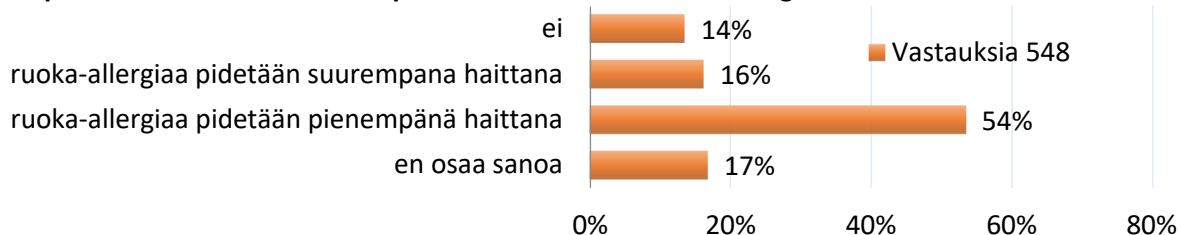
Onko potilaiden tai lasten vanhempien huoli allergiasta muuttunut?

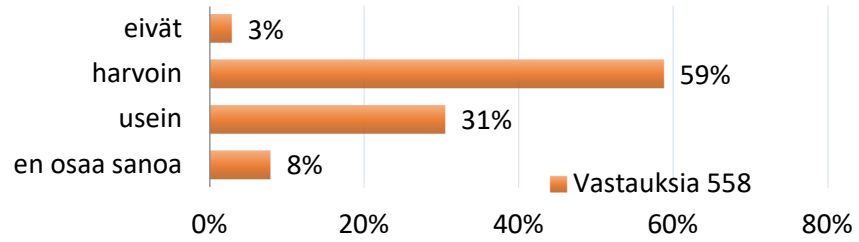
Miten allergiat vaikuttavat potilaan arkeen? Keskimäärin potilaat kokevat allergian...

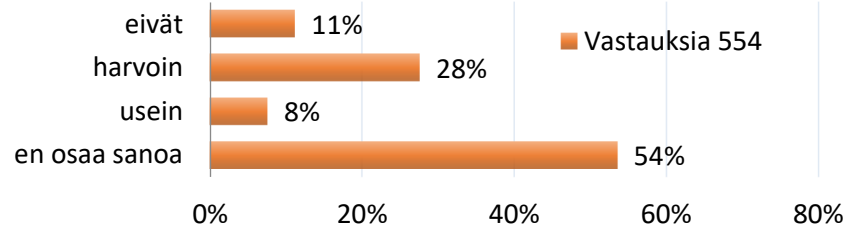
Onko potilaiden tai lasten vanhempien suhtautuminen ruoka-allergiaan muuttunut?

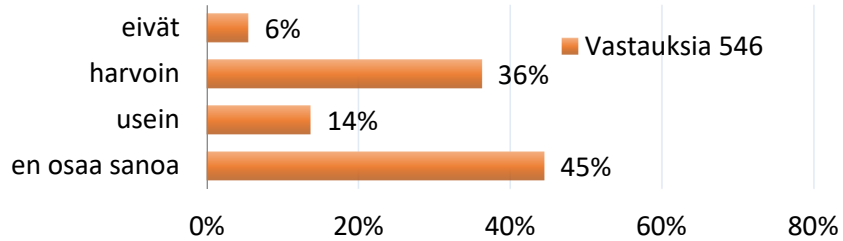
Välttävätkö potilaat ruokia varmuuden vuoksi?

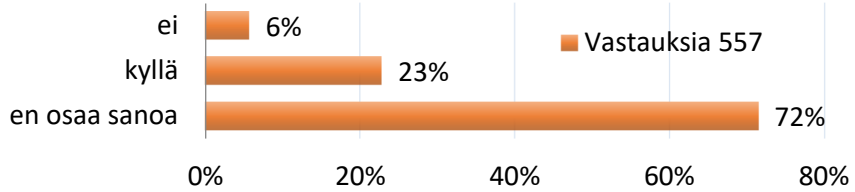
Välttävätkö raskaana olevat omaehtoisesti ruokia allergian ennaltaehkäisemiseksi?

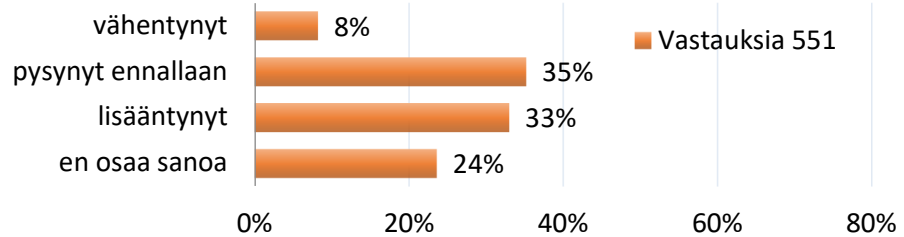
Välttävätkö imettävät äidit omaehtoisesti ruokia allergian ennaltaehkäisemiseksi?

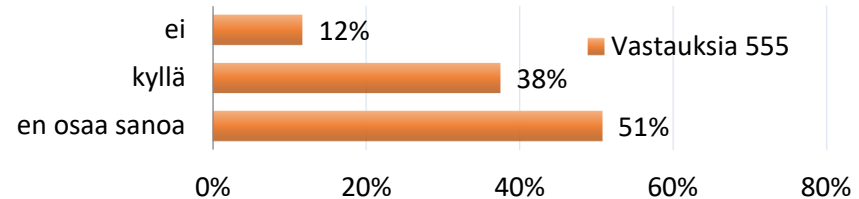
Onko allergiapotilaiden lähiruuan käyttö mielestäsi lisääntynyt?

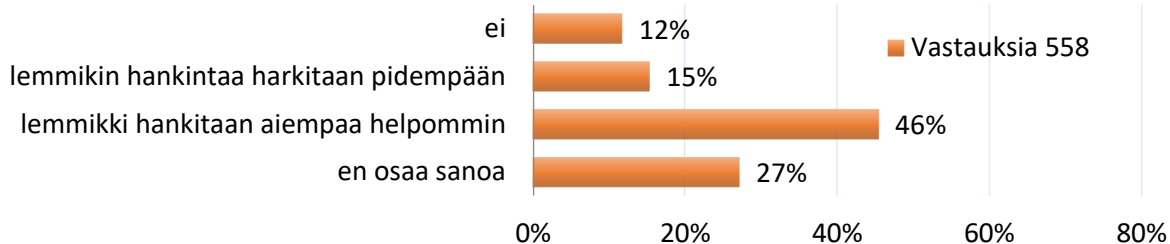
Onko allergia- ja astmalääkkeiden käyttö mielestäsi muuttunut viime vuosina?

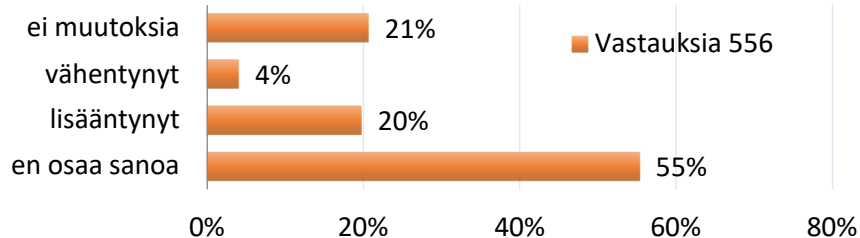
Onko allergiapotilaiden probioottien käyttö mielestäsi lisääntynyt?

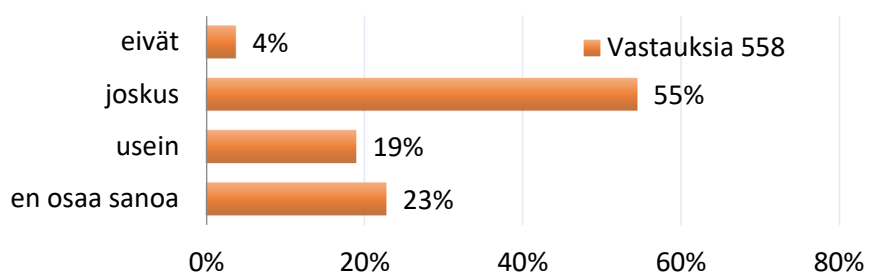
Onko allergisten potilaiden suhtautuminen lemmikkieläimiin ja niiden hankintaan muuttunut?

Onko allergisten ja astmaa sairastavien luonnossa liikkuminen mielestäsi muuttunut?

Vaikuttavatko siitepölytiedotukset allergisten ja astmaa sairastavien arkikäyttäytymiseen?

Allergia-asenteet yhdistyksissä 2015 ja 2018

Vuosina 2015 ja 2018 kyselyihin osallistui Allergia, iho- ja astmaliiton sekä Hengityслиiton jäseniä. Molemmissa oli yli tuhat vastaajaa.

Kolme allergiaan liittyvistä väittämää oli samoja kuin ammattihenkilöstön koulutuskyselyssä. Tuloksia ei kuitenkaan voida suoraan verrata toisiinsa, koska koulutuskyselyn asteikossa oli viisi vastausvaihtoehtoa ja tässä neljä. Asteikkojen ääripäiden (Täysin eri mieltä – Täysin samaa mieltä) vastaukset on merkitty kuviin harmaalla.

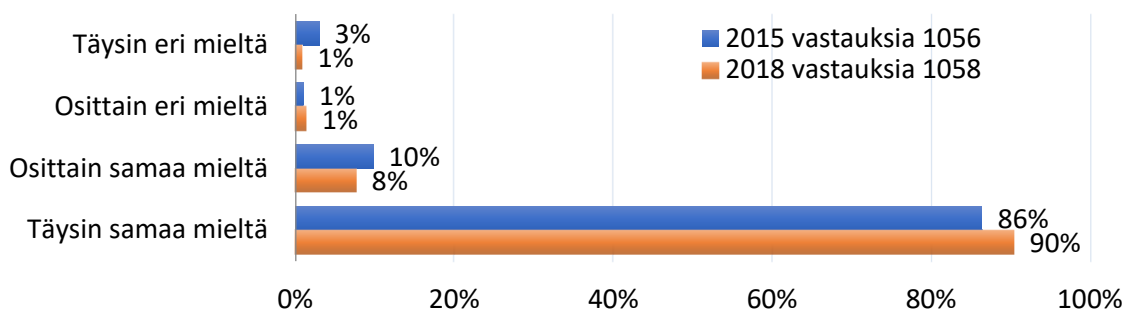
Erot kyselyiden välillä olivat odotetusti hyvin pieniä, koska kyselyiden välillä oli kulunut vain kolme vuotta. Vastausten jakauma oli selvästi muuttunut vain väittämässä asuinympäristön bakteereista ja mikrobeista. Jälkimmäisessä kyselyssä vastaajien enemmistön mielestä asuinympäristön bakteerit ja muut mikrobit lisäävät allergian ja astman riskiä. Tähän on voinut vaikuttaa sisäilmakeskustelut, sillä myös väittämä puhtaan kodin ja sisäilman suojaavasta vaikutuksesta oli lisännyt kannatusta. Jälkimmäisessä kyselyssä oli myös enemmän vastaajia Hengityслиitosta (17 % vs. 39 %), jonka toiminta painottuu enemmän hyvään hengitys- ja sisäilmaan liittyviin asioihin.

Vastaukset olivat pääosin oikeansuuntaisia, vaikka jotkin vanhentuneet asenteet ovatkin juurtuneet syvään. Suuri joukko vastaajista piti edelleen allergisen näkökulmasta siivouksen tehostamista tarpeellisena ja villa- ja kokolattiamattojen haitallisina; määrä oli jopa kasvanut kyselyiden välillä. Ammattihenkilöstö tiesi paremmin karvamatoista ja ymmärsi myös, ettei allergiatestin positiivinen tulos tarkoita automaattisesti allergiaa. Huolestuttavasti aikaisempaa suurempi osa oli sitä mieltä, että ruokia välttämällä voi estää ruoka-allergian tai muiden allergioiden kehittymistä.

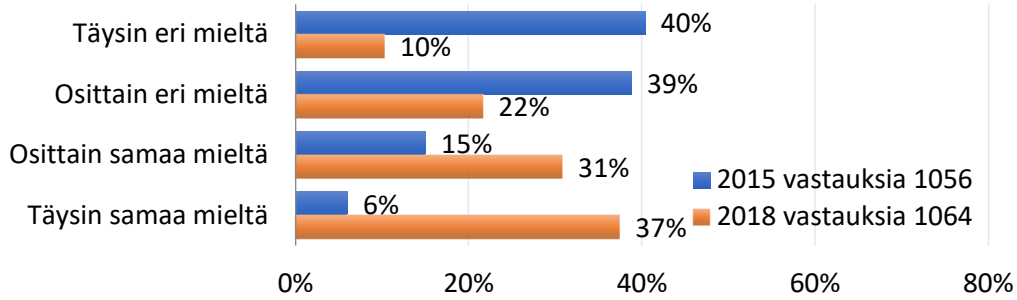
Yli 60 % vastaajista oli täysin samaa mieltä väittämän 'Allerginen voi elää täysipainoista elämää allergiasta huolimatta' kanssa. Astman ja allergian kanssa aikaisempaa paremmin pärjääviä (30 %–32 %) oli enemmän kuin vastaajia, joilla ongelmat olivat lisääntyneet (20 %–22 %).

Alla on ryhmiteltyinä allergiaan liittyviä väittämiä. Merkitse, oletko niistä samaa vai eri mieltä.

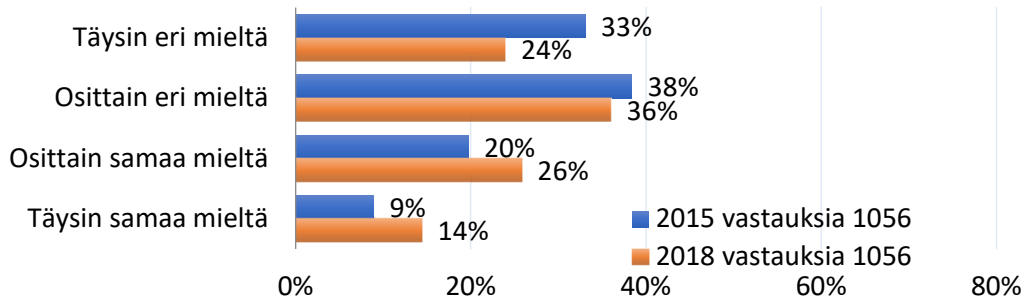
Tupakka aiheuttaa keuhkohtaumatautia ja huonontaa astmalääkkeiden tehoa.

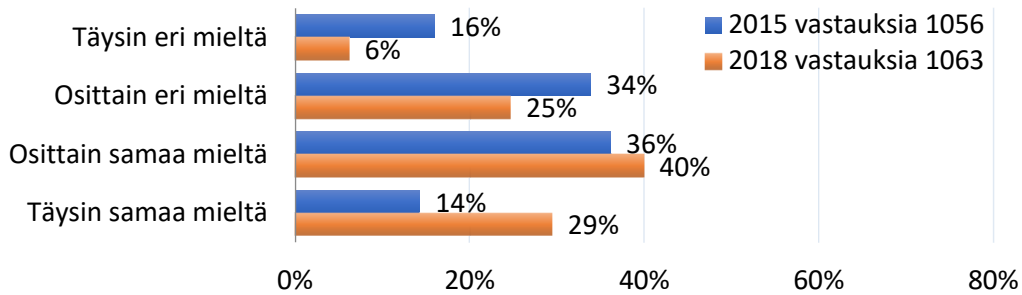
Asuinympäristön bakteerit ja muut mikrobit lisäävät allergian ja astman riskiä.

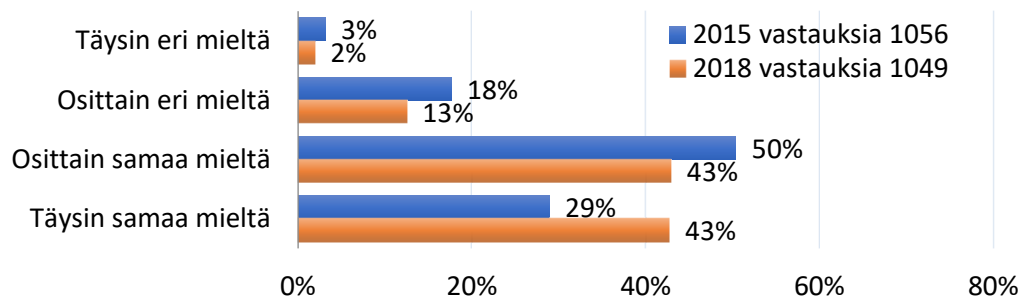
Mullassa kasvavat viherkasvit pitäisi poistaa päiväkodeista, joissa on sisäilmaongelmia.

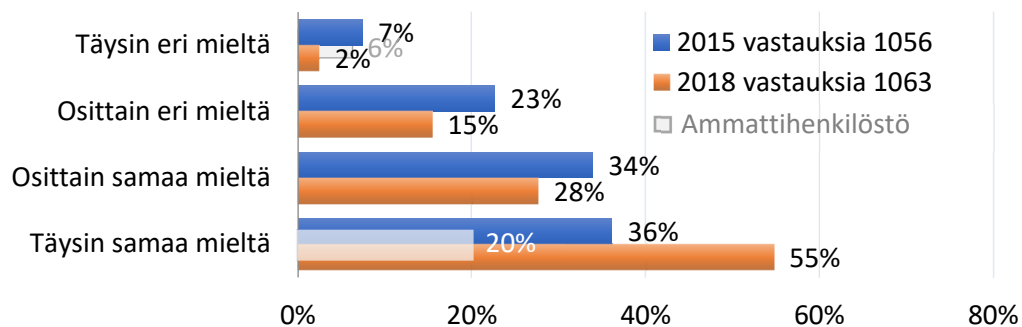
Puhdas koti ja sisäilma suojaavat allergioilta.

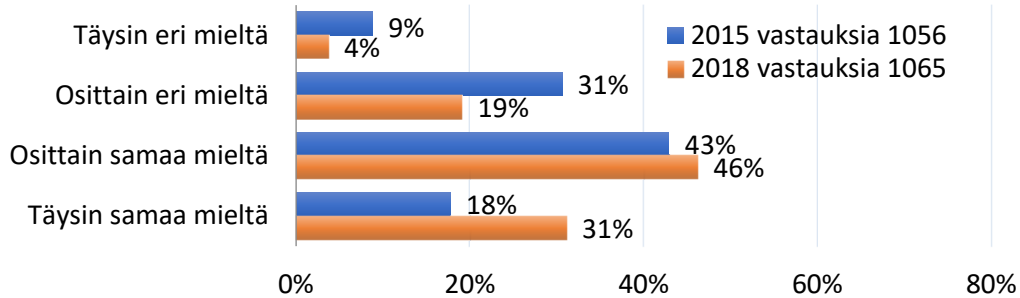
Vihreä ympäristö tukee allergiaterveyttä

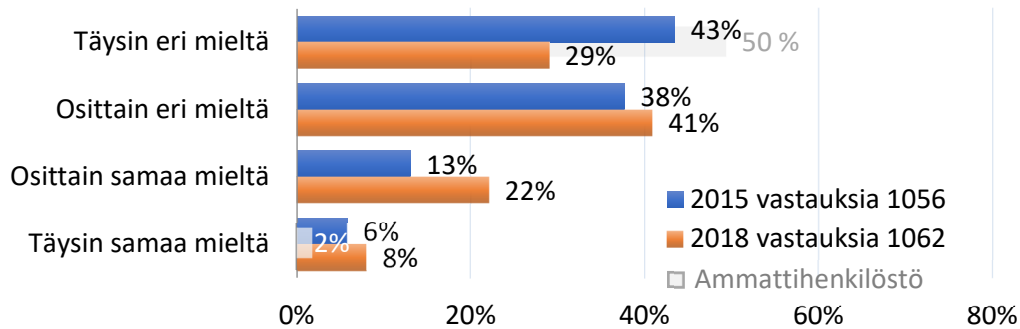
Villa- tai koolattiamatot eivät sovi allergisen kotiin.

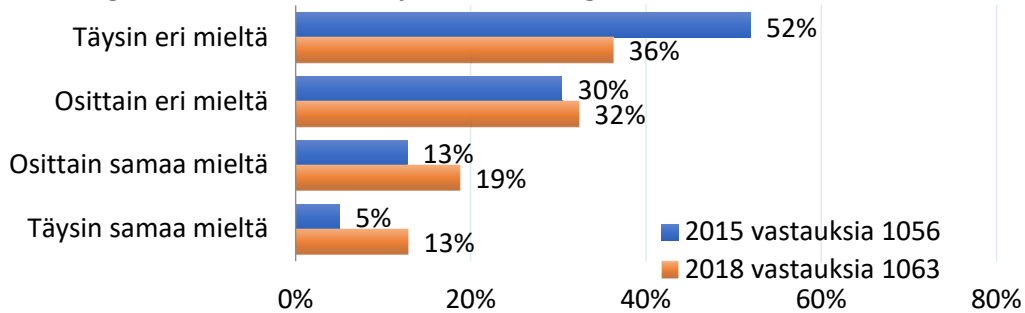
Siivouksen tehostaminen on tarpeen aina, kun jollakin perheenjäsenellä ilmenee allergiaa.

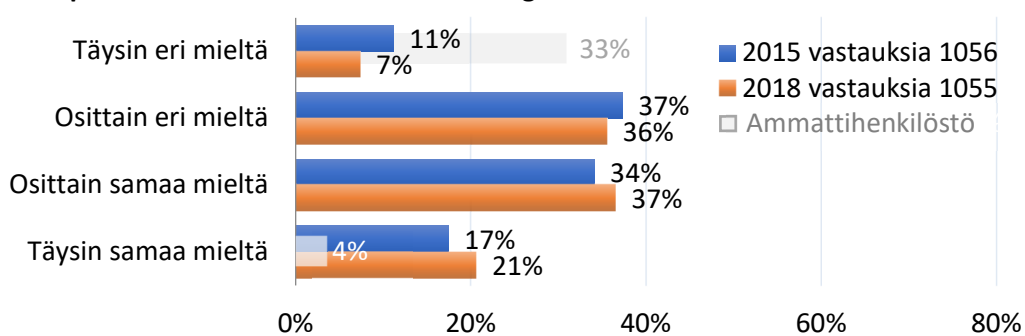
Koira kotona lisää pienen lapsen allergiariskiä.

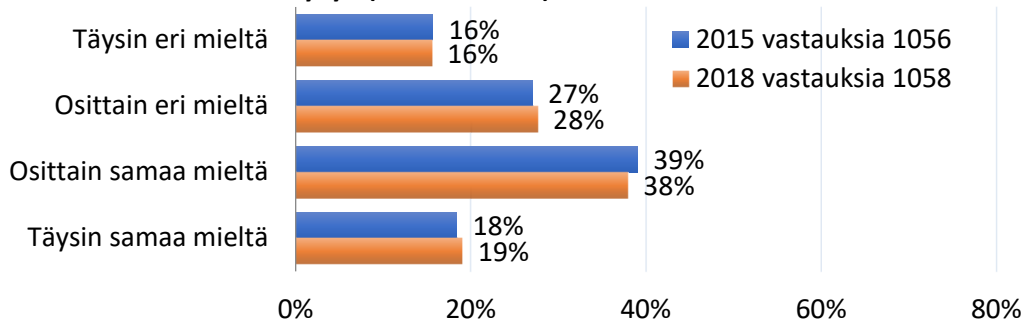
Mahdolliset allergiat kannattaa selvittää jo ennalta allergeitesteillä.

Allergiatestin positiivinen testitulokset tarkoittaa allergiaa.

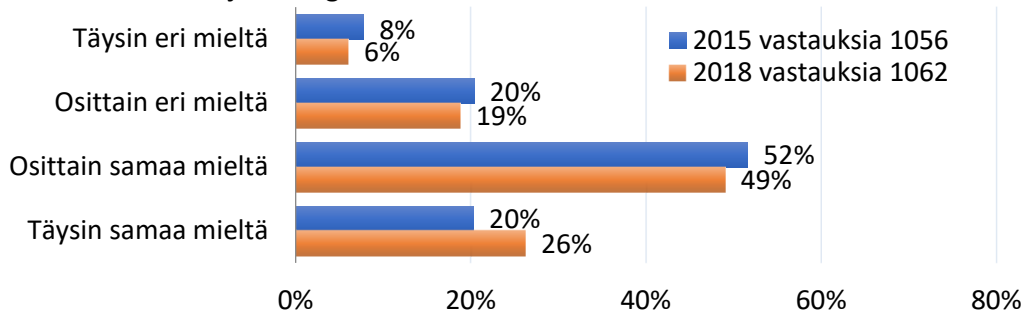

Allergia on luontaisen vastustuskyvyn (immunitetin) heikkoutta.

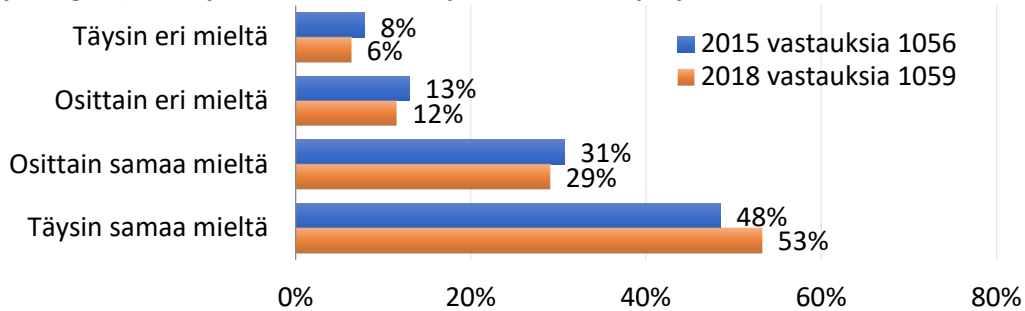

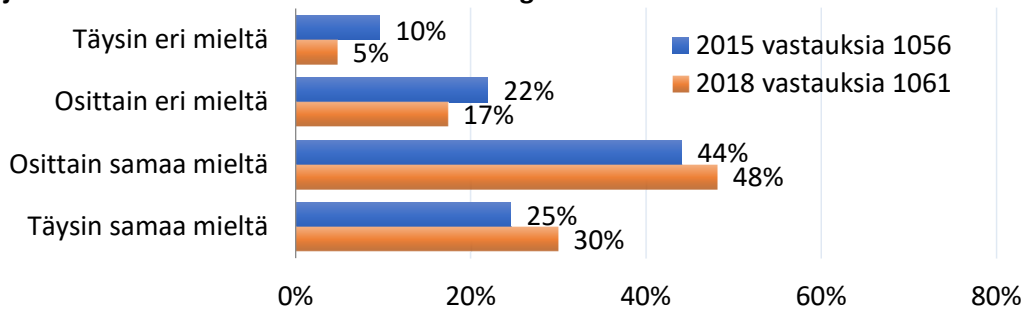
Liikkuminen luonnossa suojaa allergialta.

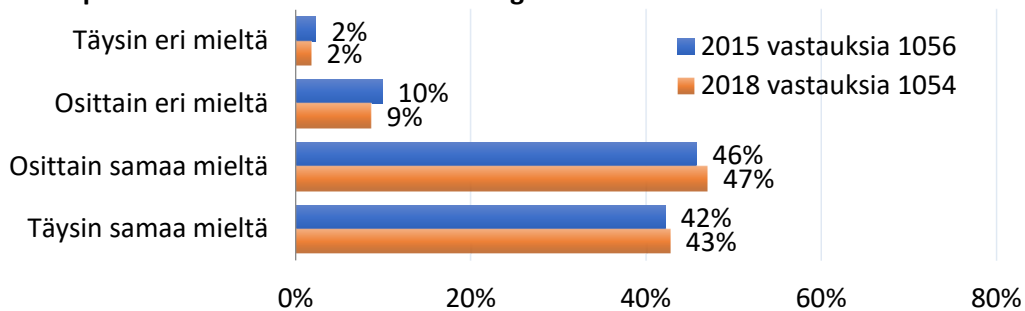
(Siitepölyallergian) lääkitys aloitetaan viikko pari ennen siitepölykauden alkua.

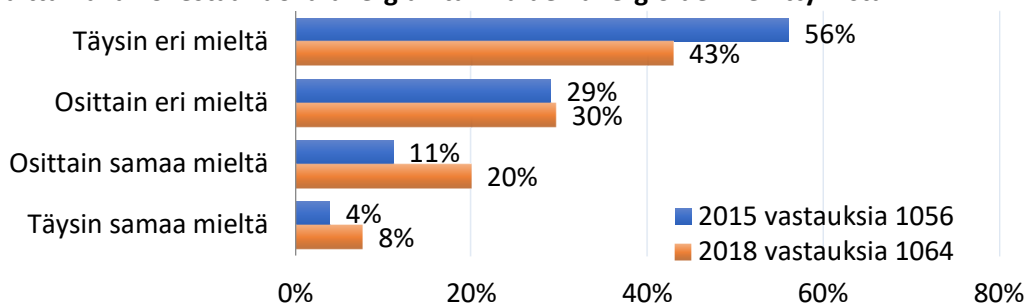
Liikunta ja terveellinen ruokavalio vähentävät allergioita.

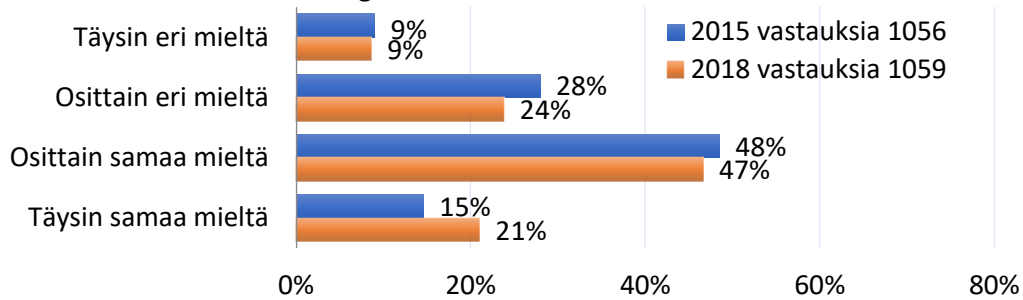
Suoliston monipuolinen mikrobisto vähentää allergioiden riskiä.

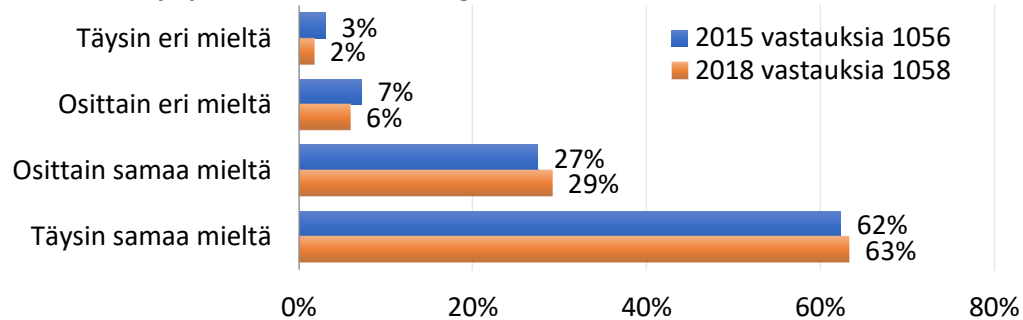
Ruokia välttämällä voi estää ruoka-allergian tai muiden allergioiden kehittymistä.

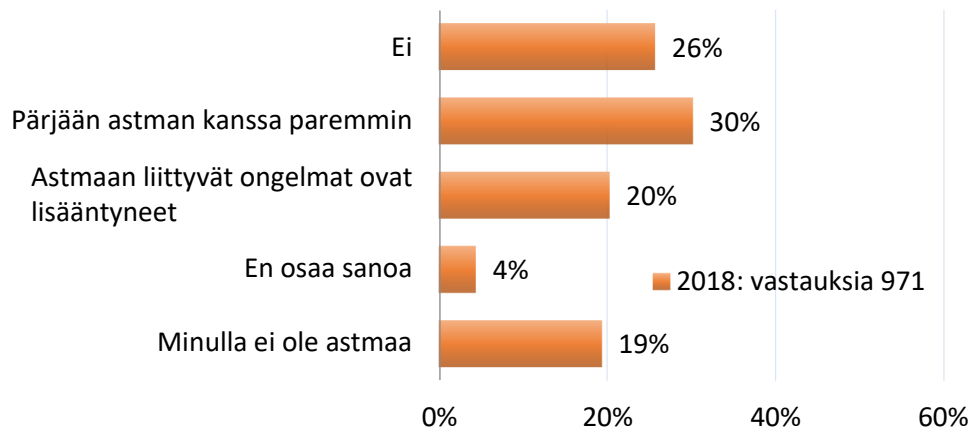
Suomessa ilmansaasteet lisäävät allergioita.

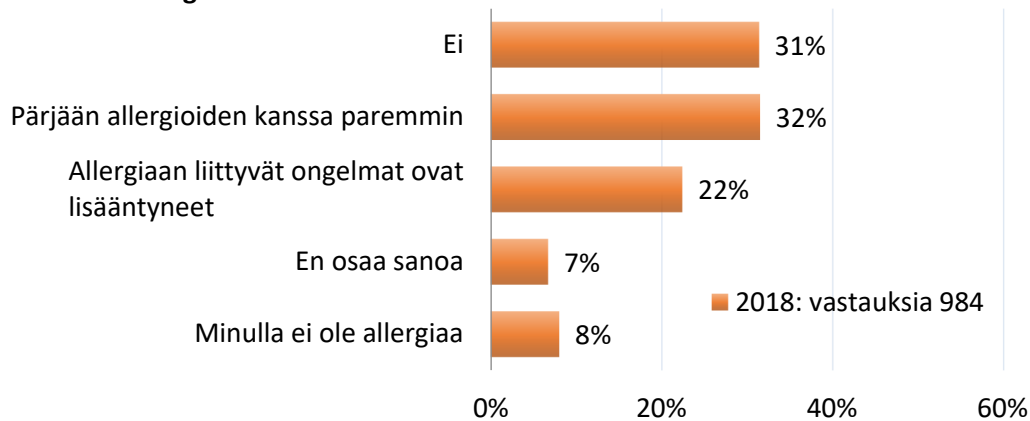
Allerginen voi elää täysipainoista elämää allergiasta huolimatta.

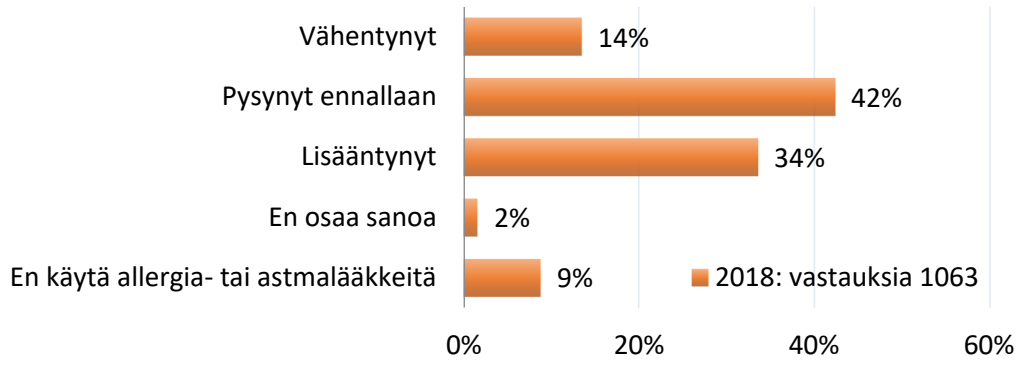
Onko huolesi astmasta muuttunut?

Onko huolesi allergiasta muuttunut?

Onko allergia- ja/tai astmalääkkeiden käyttösi muuttunut viime vuosina?

Allergiatieto- ja asennekysely väestölle 2011, 2015 ja 2019

Allergisten keskuudessa vallitsevaa ilmapiiriä, tietoja ja asenteita kartoitettiin ensimmäisen kerran alkuvuodesta 2011. Keväällä 2015 samassa verkkofoorumissa uusitun kyselyn tulokset paljastivat, etteivät allergioiden aiheuttamat rajoitukset olleet vähentyneet (Saarinen & Jantunen 2015). Päinvastoin allergia rajoitti yhä laajemmin varsinkin ulkoilussa ja liikkumisessa sekä syömisessä ja ruoan hankinnassa. Stressiä ja ahdistuneisuutta allergiat aiheuttivat joka kymmenennelle vastaajalle.

Kolmas vuonna 2019 tehty väestökysely toteutettiin eri vastaajafoorumissa, mikä toi epävarmuutta tulosten vertailuun. Monissa kysymyksissä muista poikkeava tulos oli viimeisimmästä kyselystä. Siinä myös sukupuoli- ja ikäjakauma poikkeaa aikaisemmista ja vastaajamäärä on joissakin kysymyksissä jopa puolet pienempi, jolloin yksittäisen vastaajan painoarvo kasvaa. Vastausvaihtoehdoissa on myös pieniä eroja, jotka on syytä ottaa huomioon tulosten tarkastelussa. Esimerkiksi kysymystä 'Mihin suuntaan allergian hoitoa pitäisi kehittää?' ei ole yhdistetty samaan kuvaan, koska erot vastausvaihtoehdoissa vaikuttavat mitkä vaihtoehdoista valitaan parhaimmiksi.

Myös kyselyn ajankohta on voinut vaikuttaa vastauksiin. Vuonna 2019 kysymykseen 'Mihin suuntaan allergian hoitoa pitäisi kehittää?' eniten klikkauksia sai vaihtoehto katupölyn vähentämisestä (42 %) kun vuonna 2015 vaihtoehdon valitsi ainoastaan 2 % vastaajista. Vuonna 2019 katupölystä uutisoitiin juuri vastausten keräämisen aikaan (YLE 6.3.2019: Kevätpölykausi on alkanut Turun seudulla), kun vuonna 2015 pölyisin aina tuli vasta kyselyn sulkeuduttua (YLE 26.4.2015: Katupöly pölisee nyt runsaasti).

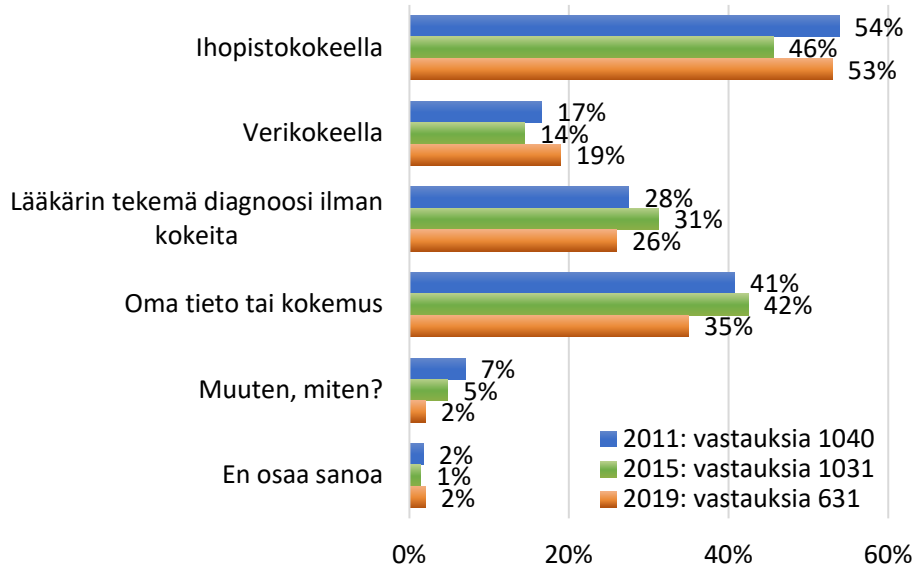
Kyselyiden välillä erot ovat pieniä, eivätkä muutokset ole suoraviivaisia. Edelleen joka neljäs joutui ottamaan allergian huomioon ympärivuotisesti ja rajoitukset vaikkapa ulkoilussa ja liikkumisessa olivat ennallaan. Stressiä allergiasta kokeneiden osuus oli jopa kaksinkertaistunut (22 %), mikä saattoi johtua erilaisesta vastaajafoorumista ja vastaajien määrästä.

Allergia-asenteissa ja -tiedoissa on edelleen paljon parannettavaa. Kyselyyn vastanneet epäilivät virheellisesti, että allergioiden voimakkaan yleistymisen suurimmat syyt ovat ympäristön saastuminen ja kemikaalisoituminen. Tutkimusten mukaan allergiaepidemia johtuu kuitenkin ihmisten luonnosta erkaantumisesta ja sen myötä luontaisen vastustuskyvyn heikkenemisestä. Elintason nousu ja kaupungistuminen allergian taustalla ymmärretään kuitenkin heikosti: kun vuonna 2011 näin arvioi 49 % ja vuonna 2015 vielä 46 % vastanneista, vuonna 2019 enää 38 % vastaajista oli samaa mieltä.

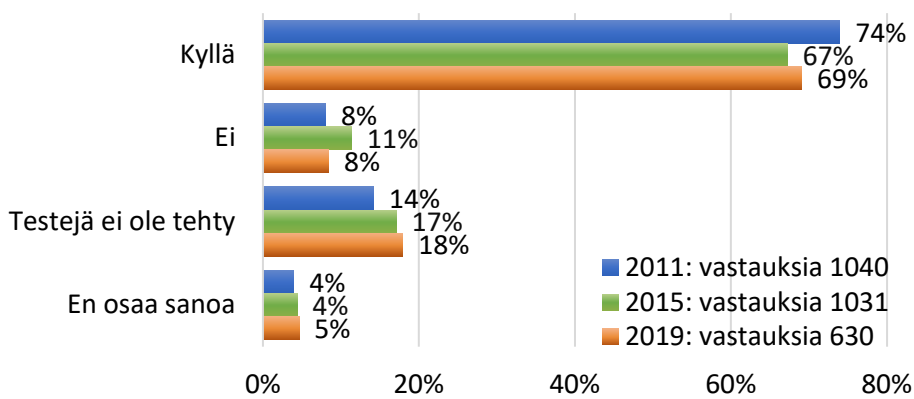
Allergioilta suojaavia tekijöitä löytyy luonnosta, kotieläimistä ja niiden monimuotoisesta bakteerimaailmasta. Sen sijaan allergisoivien ruoka-aineiden turha välttäminen pikemmin altistaa allergian syntymiselle. Lähes joka kolmas oli jopa sitä mieltä, ettei allergialta voi suojautua!

Sitkeässä säilyy myös käsitys, että siitepölyallergian lääkitys on aloitettava viikkoa tai paria ennen siitepölykauden alkua. Antihistamiinit alkavat vaikuttaa jo puolessa tunnissa ja kortisonipohjaisten nenäsumutteen teho voimistuu muutamassa päivässä (Saarinen 2017, AIA-verkkosivut 2018).

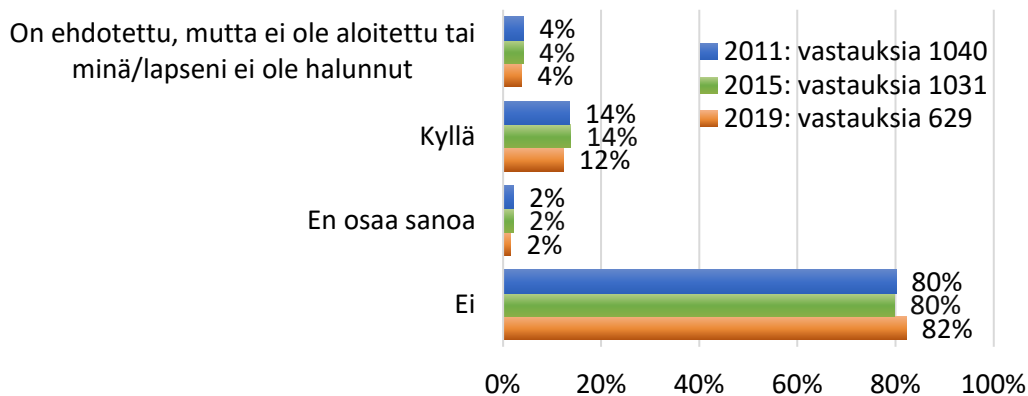
Miten allergia on todettu?

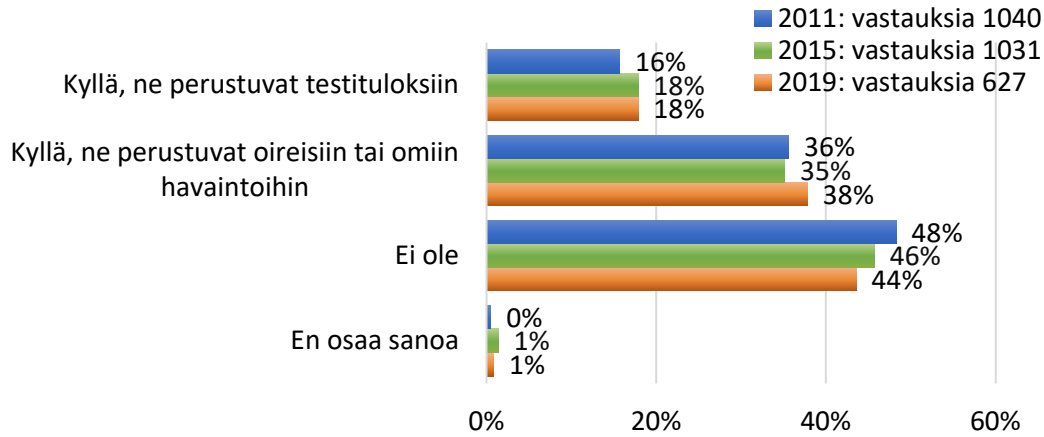
Onko lääkäri selvittänyt allergiatestien tulokset sinulle tai allergiselle lapsellesi?

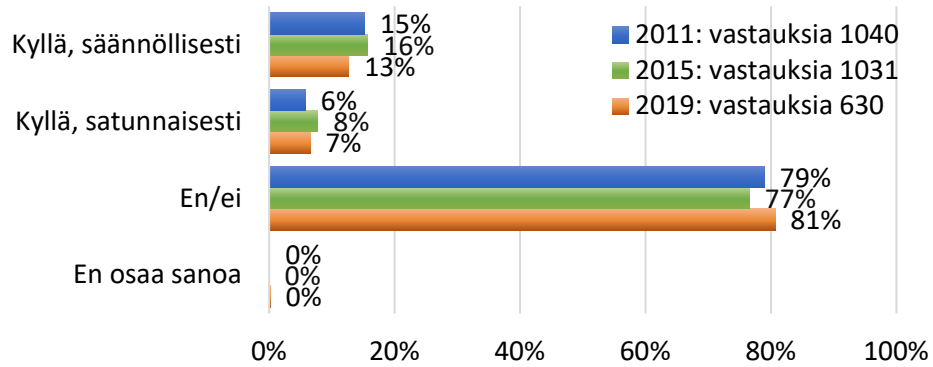
Oletko saanut/onko allerginen lapsesi saanut siedätyshoitoa allergiaan?

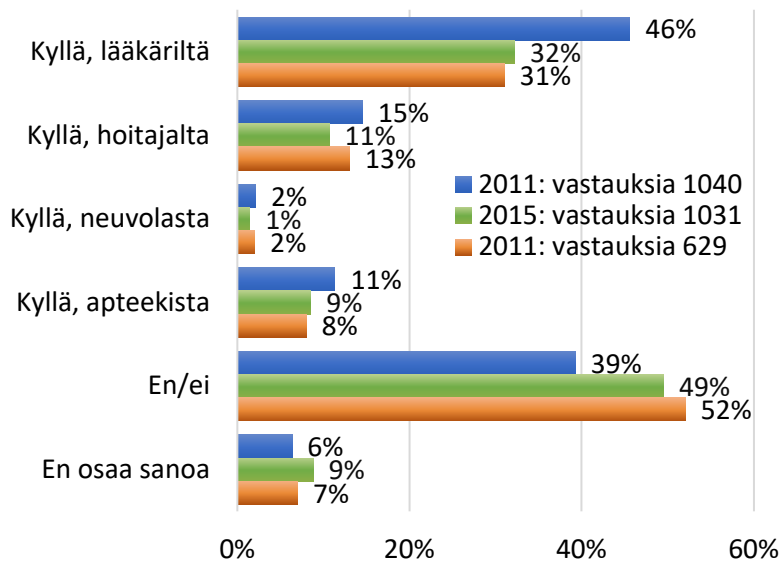
Onko sinulla/allergisella lapsellasi ruoka-ainerajoituksia allergian vuoksi?

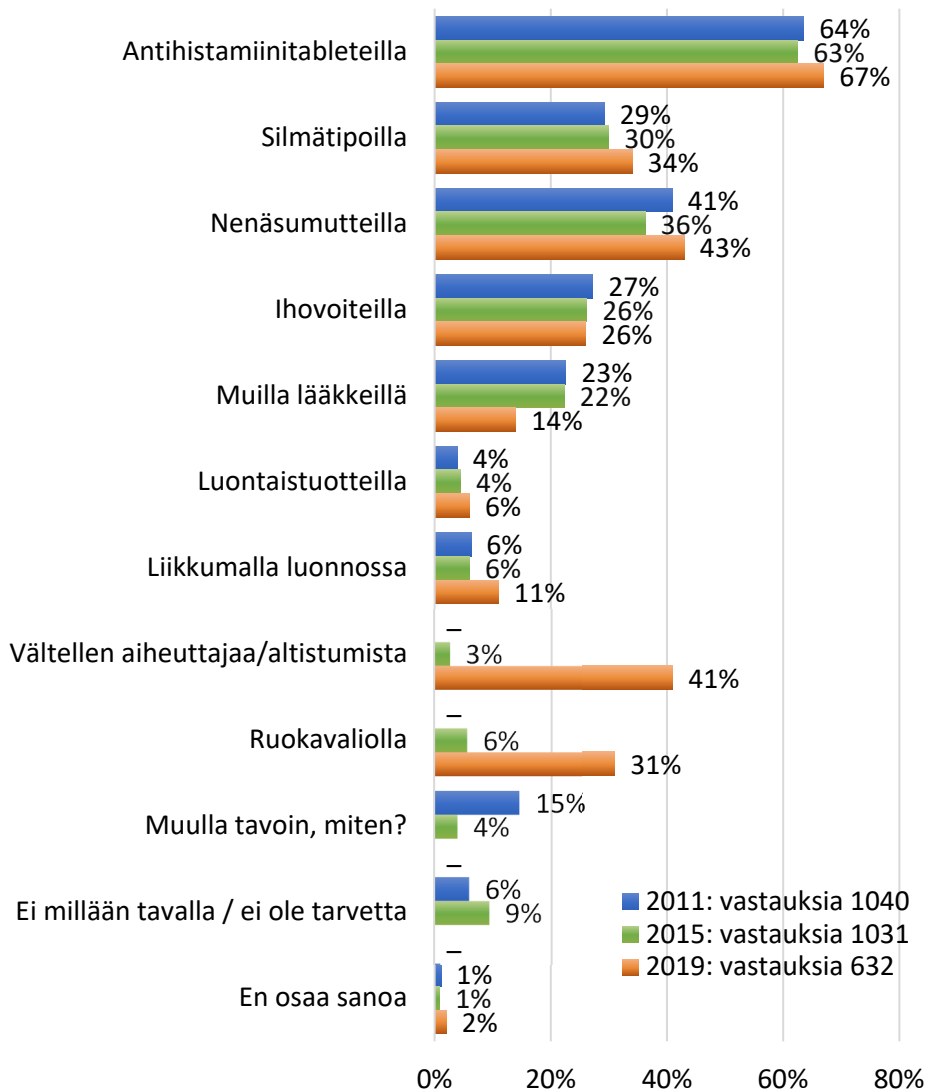
Tupakoitko/tupakoiko allerginen lapsesi?

Oletko/onko allerginen lapsesi saanut kirjallisia omahoito-ohjeita allergiaan?

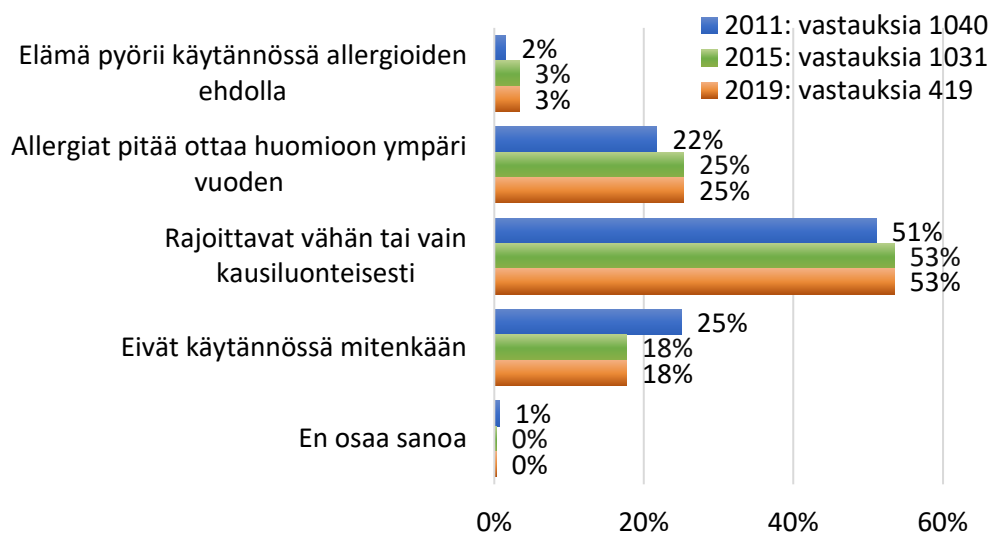

Miten hoidat/allerginen lapsesi hoitaa allergiaa?

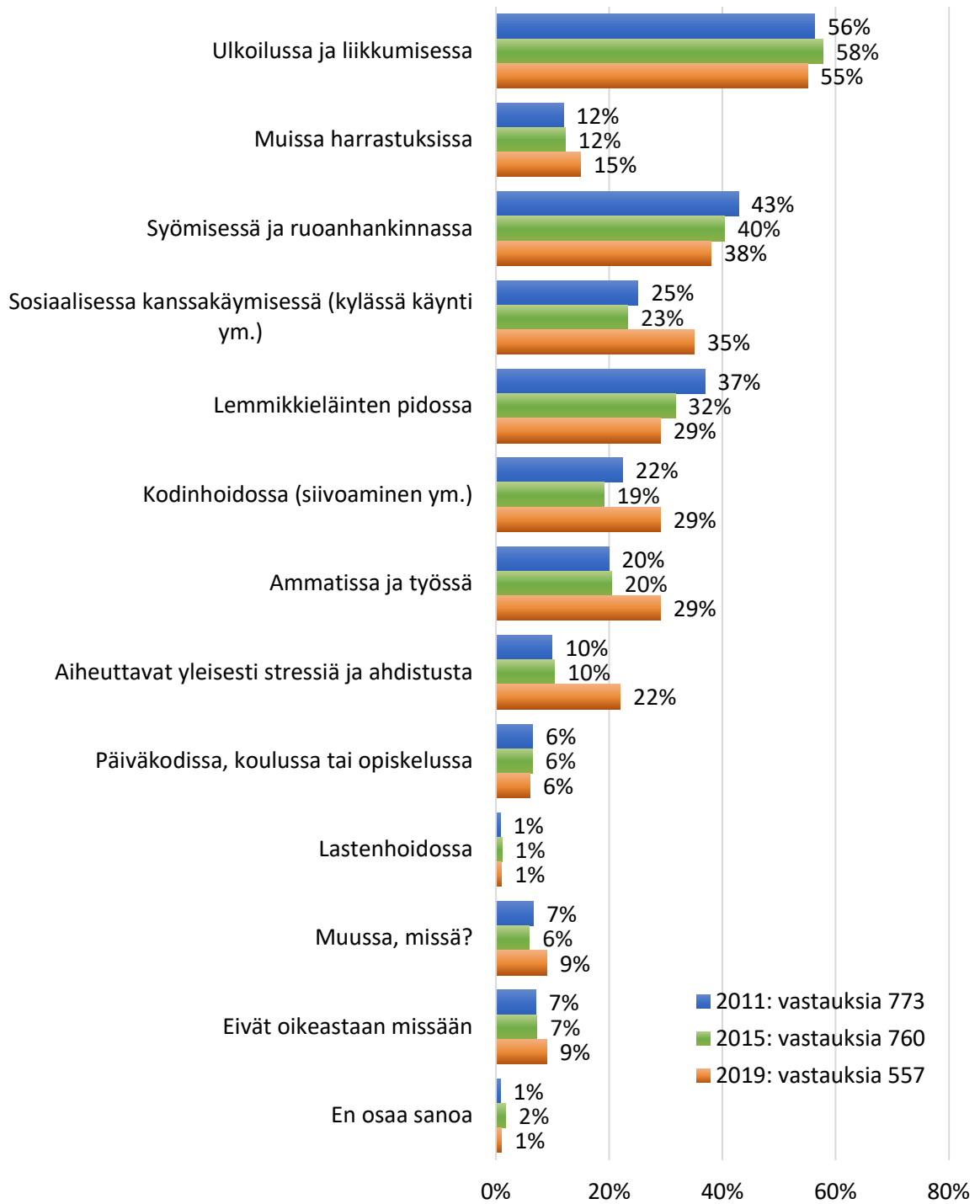

Kuinka vahvasti allergiat rajoittavat omaa tai perheenne arkea?

Mikä seuraavista vaihtoehdoista vastaa parhaiten tilannettanne?

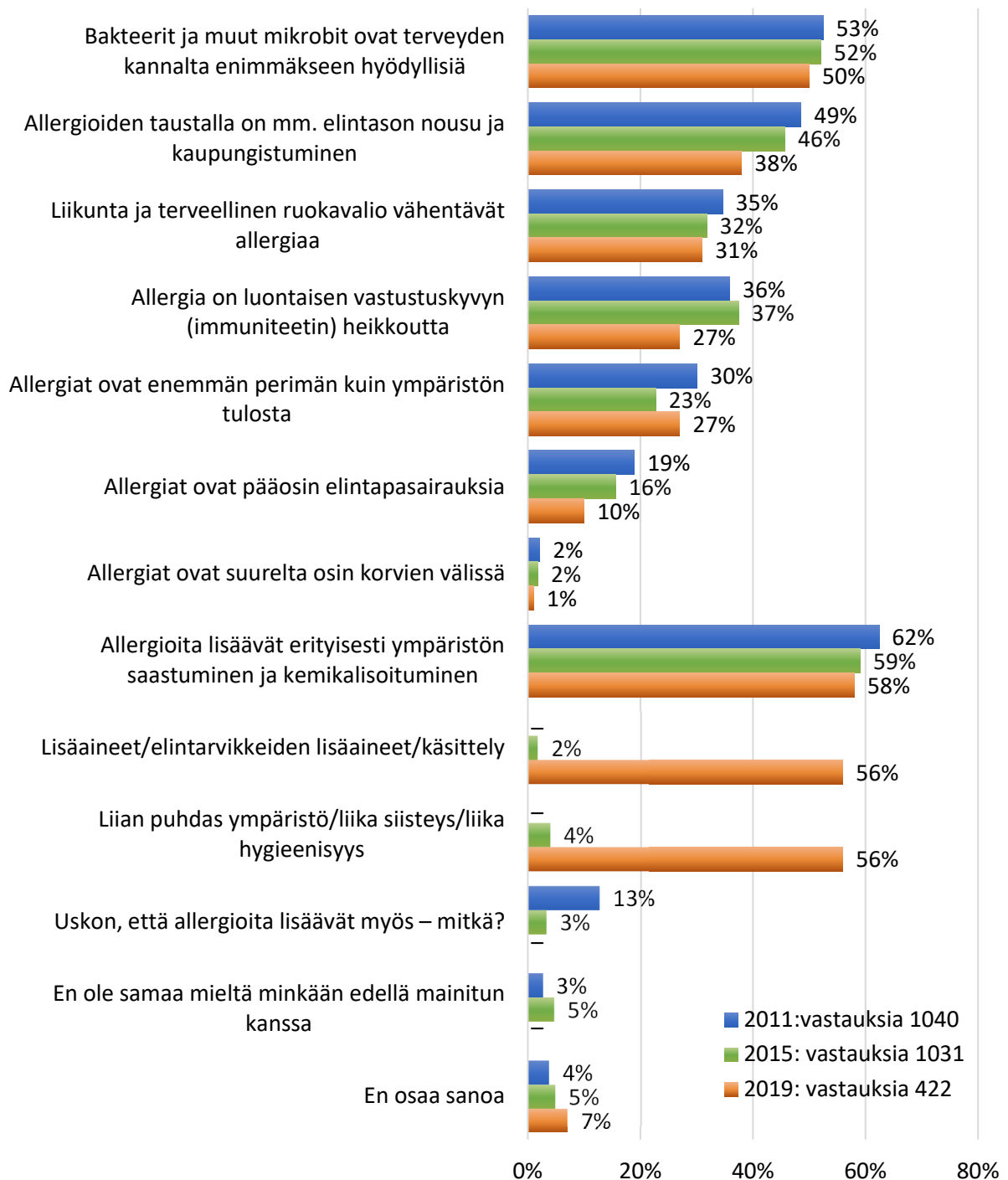

Missä tilanteissa allergiat haittaavat tai heijastuvat toimintaanne?

Alla on lueteltu eräitä allergioihin liittyviä väitteitä. Merkitse kaikki ne, joista olet samaa mieltä.

Mihin suuntaan allergian hoitoa pitäisi kehittää? Valitse alla olevista mielestäsi parhaat vaihtoehdot.

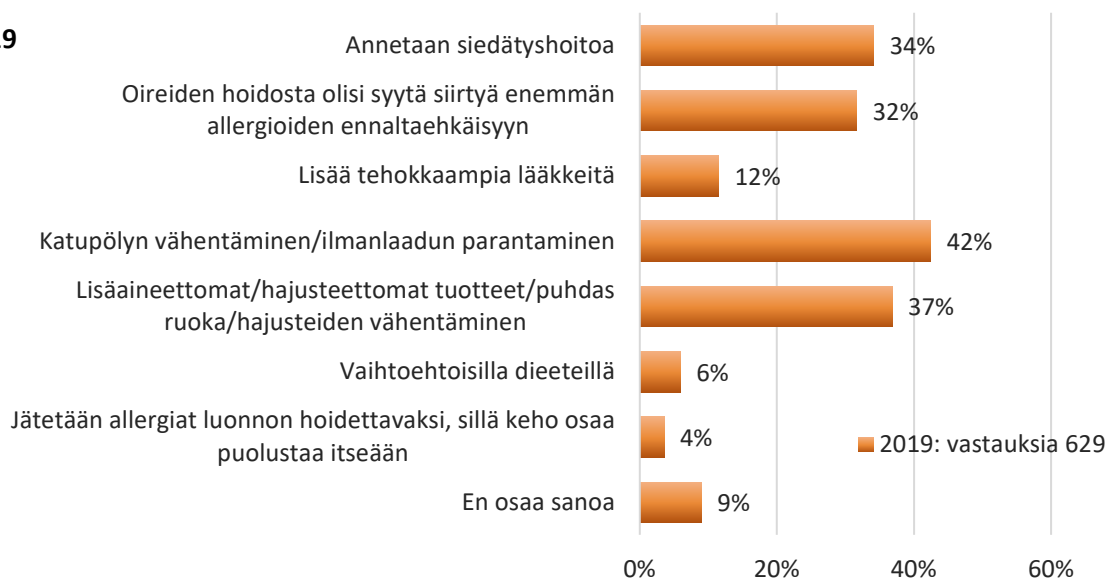
Kysely 2011

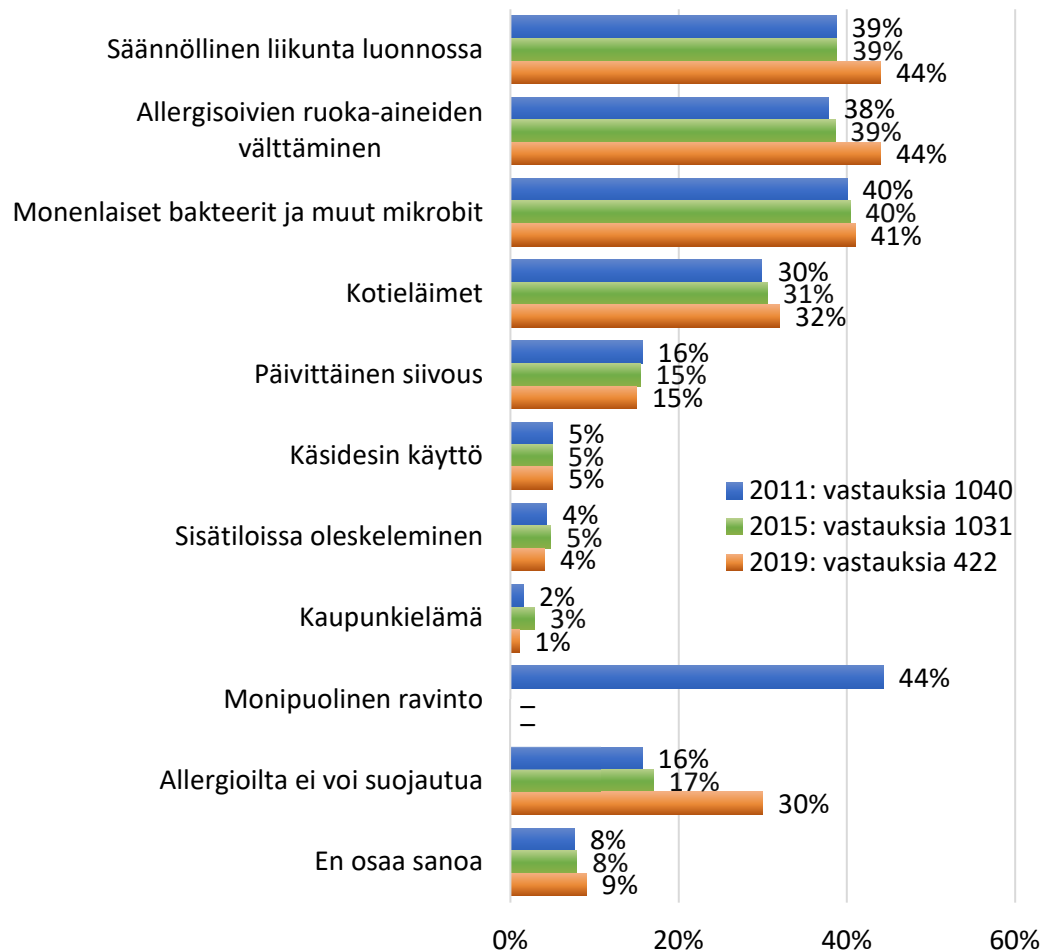
Kysely 2015

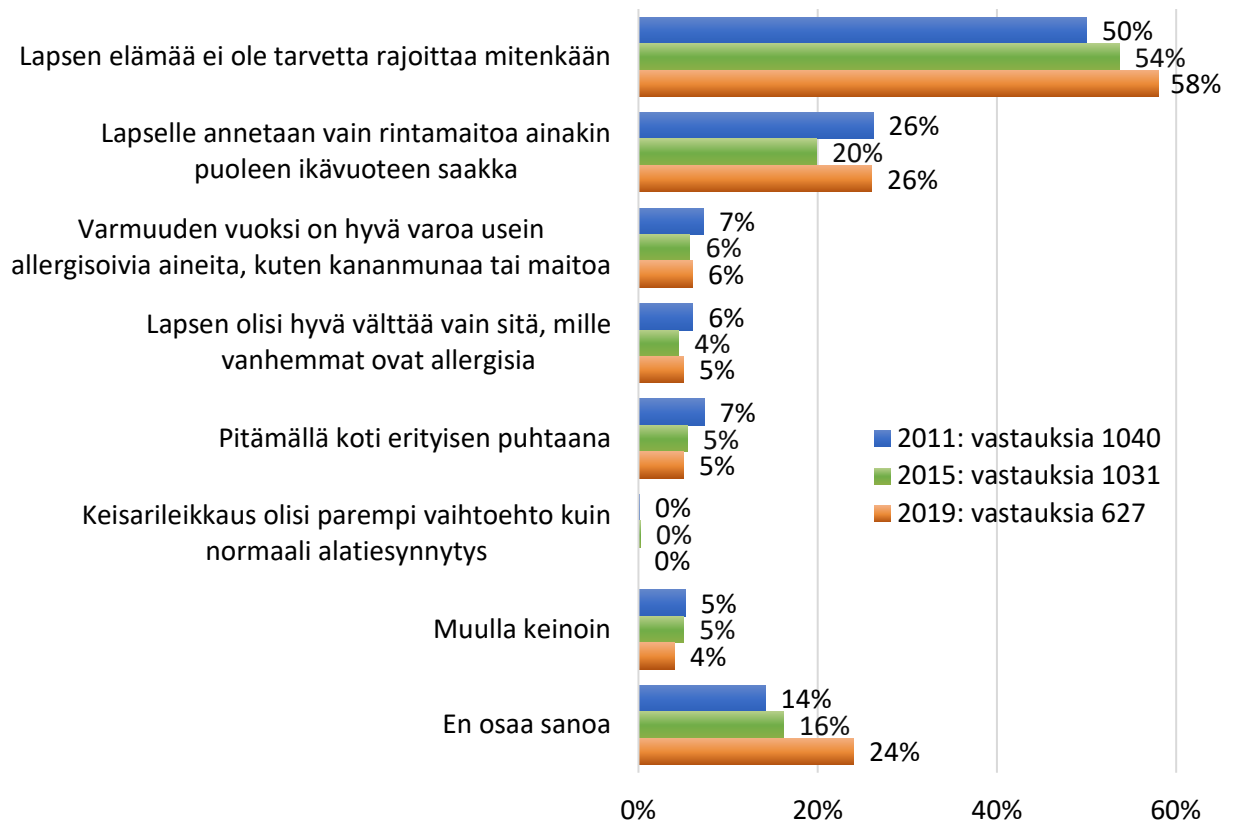
Kysely 2019

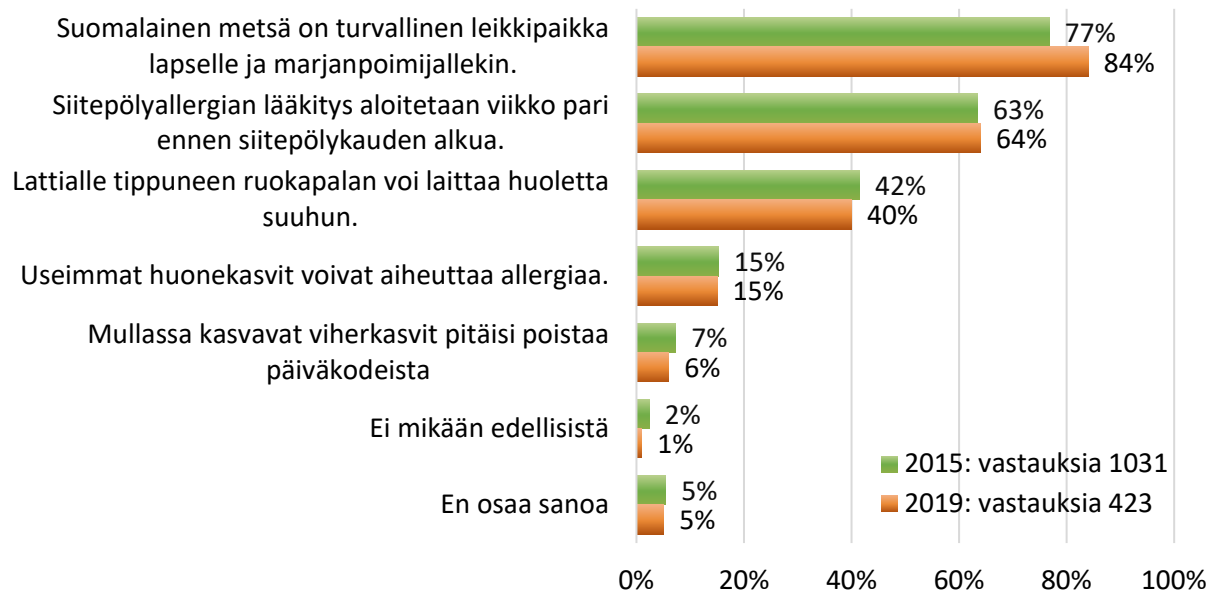
Mitkä oheisista tekijöistä mielestäsi suojaavat allergioilta?

Jos molemmat vanhemmat ovat allergisia, miten lasta voisi mielestäsi suojata allergioilta?

Alla on lueteltu asumiseen ja elämiseen liittyviä väittämiä. Merkitse kaikki ne, joista olet samaa mieltä.

Arviot Allergiaohjelmasta

Allergiaohjelma jäi väestölle nimenä etäiseksi, sillä liki kolme neljästä ei ollut kuullut siitä tai pannut ohjelmaa merkille kymmenen vuoden aikana. Allergia, iho- ja astmaliiton ja Hengityслиiton jäseniltäkin joka neljänneltä nimi oli jäänyt huomaamatta, vaikka jäsenlehdissä siitä on ollut kirjoituksia säännöllisesti.

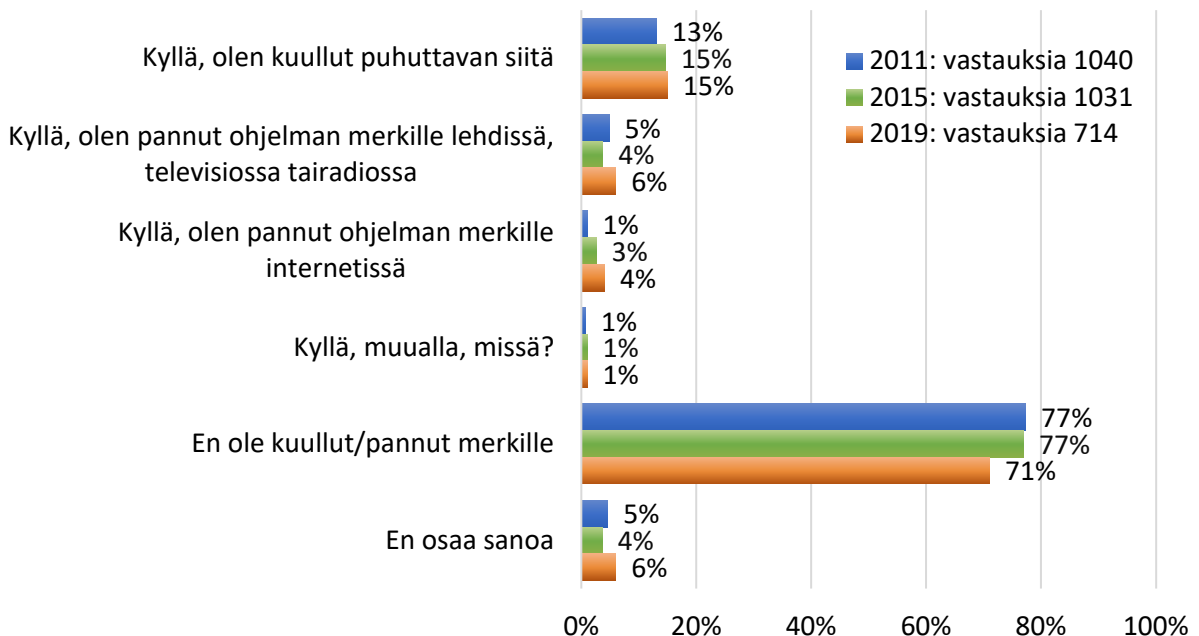
Ohjelman viesteistä oltiin kuitenkin paremmin perillä. Yli 90 % yhdistysten jäsenistä tunnisti pääviestin 'Tunnista ja hoida vakavat allergiat ajoissa' ja oli samaan osittain tai täysin mieltä 'Tue terveyttä, älä allergiaa' väittämän kanssa. Yli puolet vastanneista oli sitä mieltä, että terveydenhuolto on onnistunut allergioiden hoidossa melko tai erittäin hyvin. Allergia, iho- ja astmaliiton ja Hengityслиiton jäsenten vastauksissa välillä ei ollut merkittäviä eroja.

Terveydenhuollon ammattilaiset ottivat allergiaohjelman pääviestit hyvin vastaan jo ohjelman alkaessa. Ohjelman aikana kannatus vahvistui. Vuonna 2018 kaikkiin pääviesteihin yli puolet vastaajista antoi arvostuksensa 10, kun alkukartoituksessa samaan pääsi vain "Paranna ilmanlaatua. Tupakka pois" (2008-09: 56 %, 2018: 72 %). Eniten kannatus nousi viestillä "Asennoidu allergiaan uudella tavalla. Älä välttä allergeeneja turhaan". Vuonna 2008 täyden kympin sille antoi 26 % ja vuonna 2018 jo 51 % vastanneista.

Samaa mieltä väittämän 'Allergiaohjelma on tuottanut tavoiteltua tulosta' kanssa oli 70 % terveydenhuollon ammattilaisista. Vastausten perusteella astman päivystyskäynnit olivat myös vähentyneet (samaa mieltä 41 % vs. eri mieltä 5 %) ja vakavasti allergisten osuus on vähentynyt (49 % vs. 13 %).

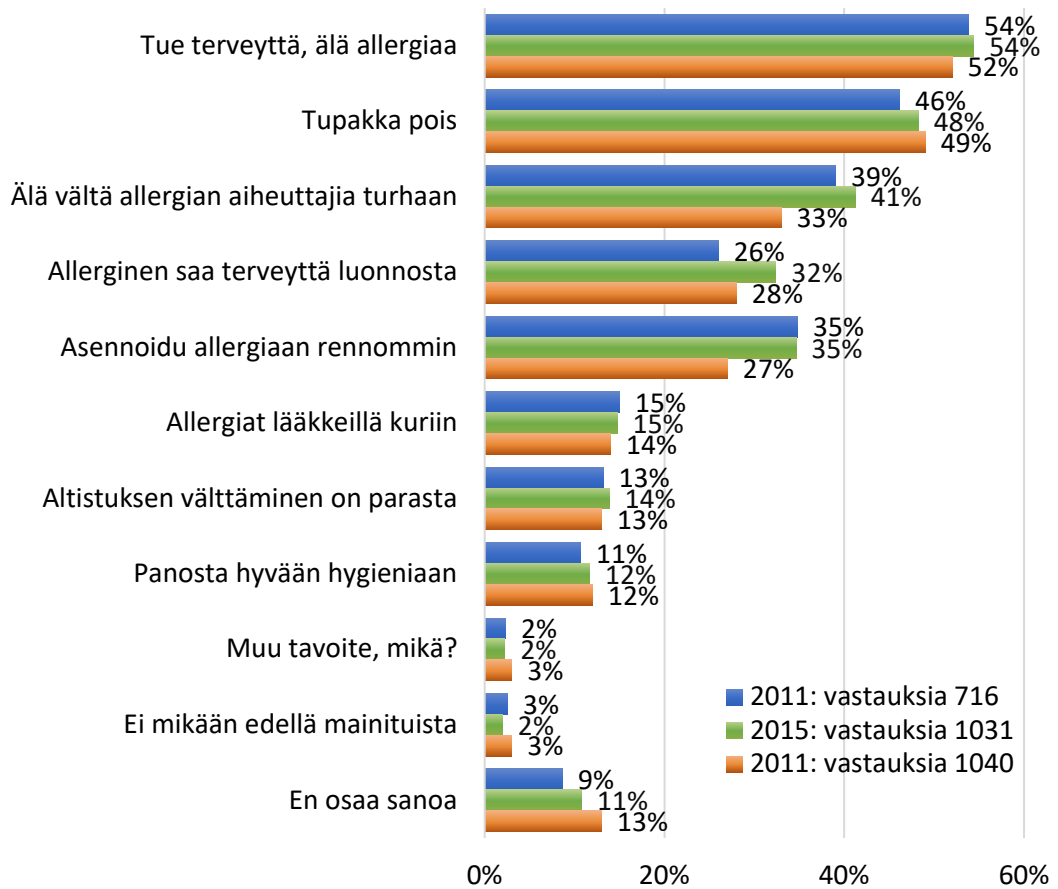
Väestö:

Oletko kuullut Kansallisesta allergiaohjelmasta tai pannut sen merkille?

Väestö:

Mitkä seuraavista olisivat mielestäsi sopivia suomalaisen allergiaohjelman viestejä?

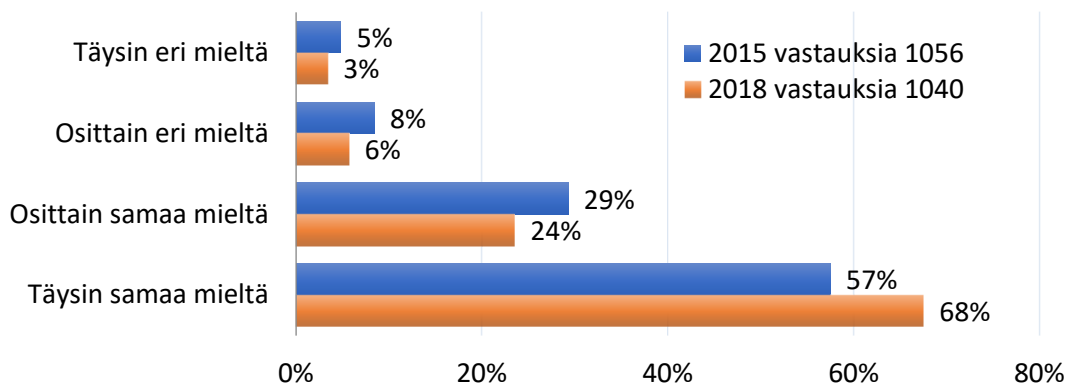

Yhdistysten jäsenet:

Alla on ryhmiteltyinä allergiaan liittyviä väittämiä.

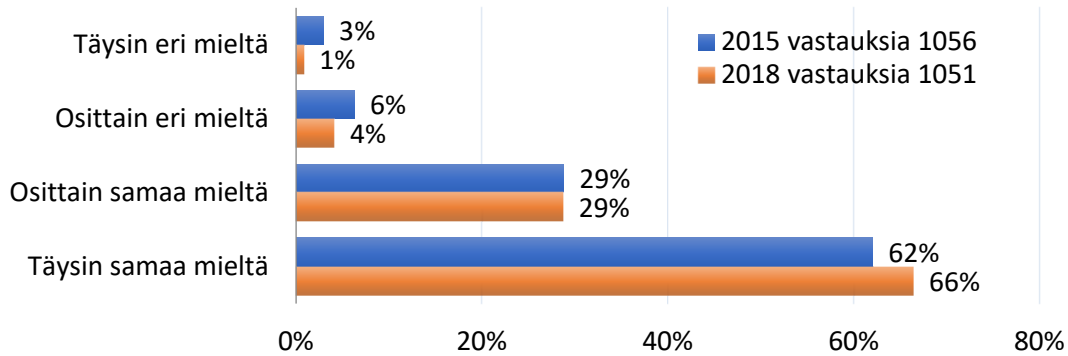
Merkitse, oletko niistä osittain tai täysin samaa vai eri mieltä.

Tue terveyttä, älä allergiaa.

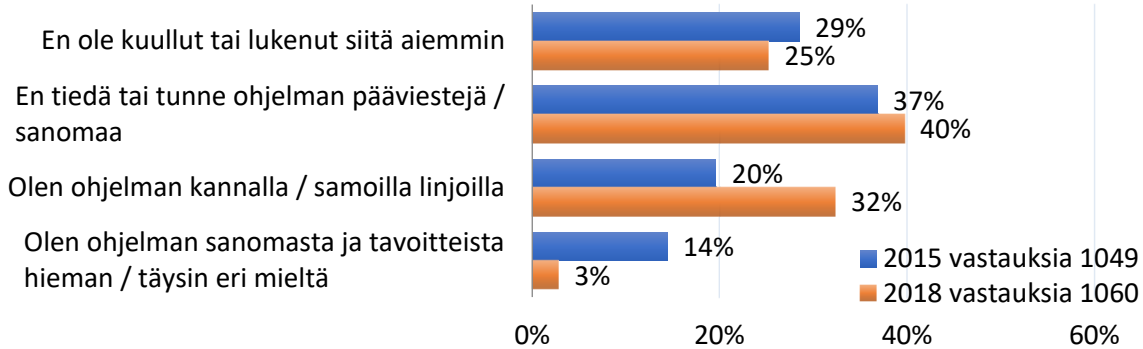

Yhdistysten jäsenet:

"Tunnista ja hoida vakavat allergiat ajoissa" on Kansallisen allergiaohjelman pääviestejä.

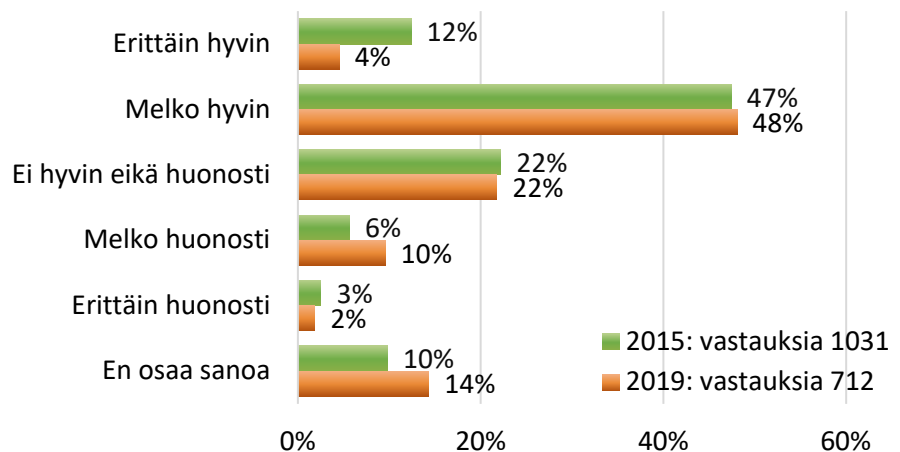

Mitä mieltä olet Kansallisesta allergiaohjelmasta?

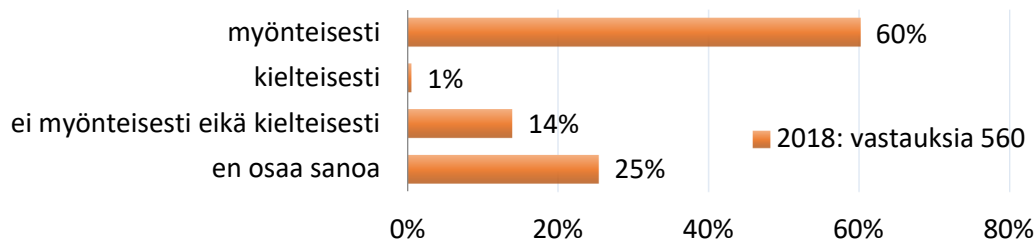
Yhdistysten jäsenet:

Kuinka hyvin suomalainen terveydenhuolto on mielestänne onnistunut allergioiden hoidossa?

Ammattihenkilöt:

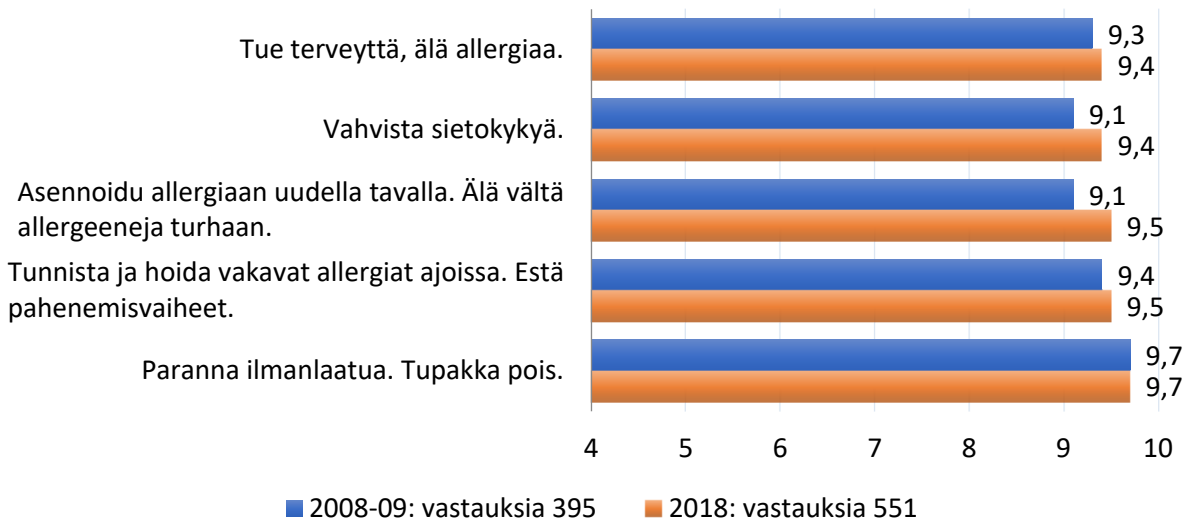
Miten potilaat tai lasten vanhemmat suhtautuvat Kansallisen allergiaohjelman tuomiin ohjeisiin ja muutoksiin?

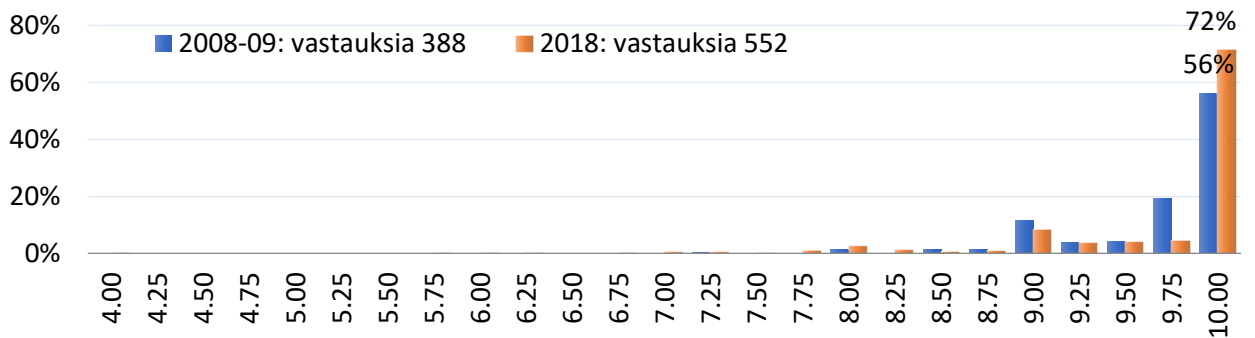
Ammattihenkilöt:

Mitä mieltä olet ohjelman pääviesteistä? Anna jokaiselle seuraavista kouluarvosana.

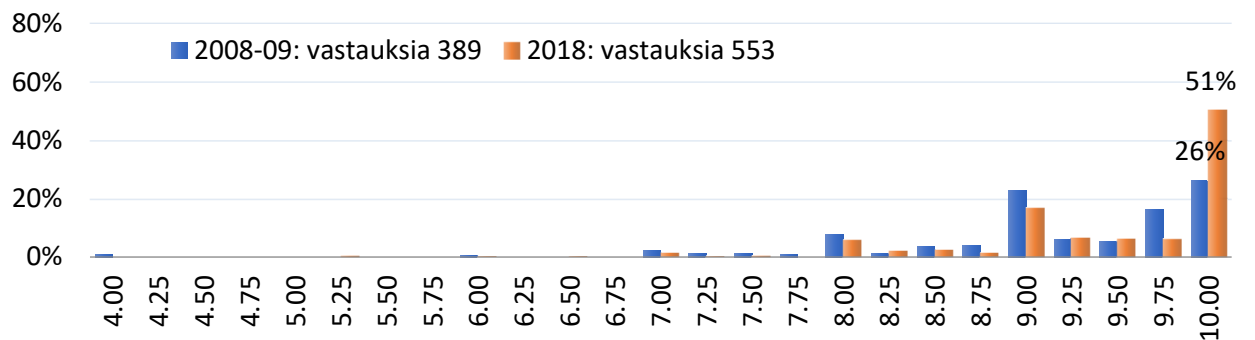
Keskiarvot:

Pääviesteistä paras arvosana: **Paranna ilmanlaatua. Tupakka pois.**

Suurin arvosana nousu: **Asennoidu allergiaan uudella tavalla. Älä välttä allergeeneja turhaan.**

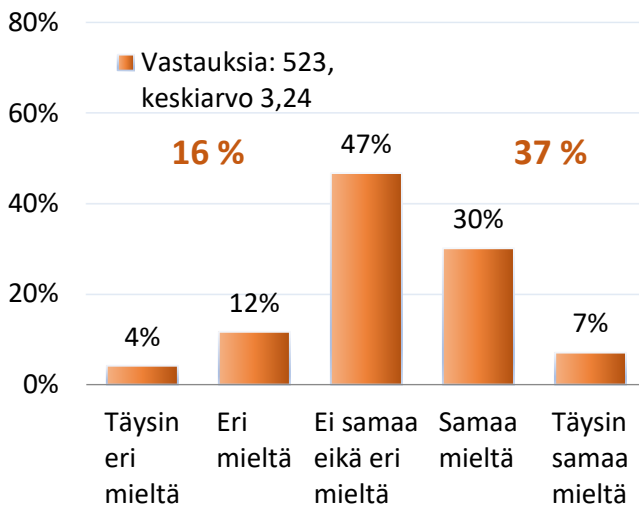

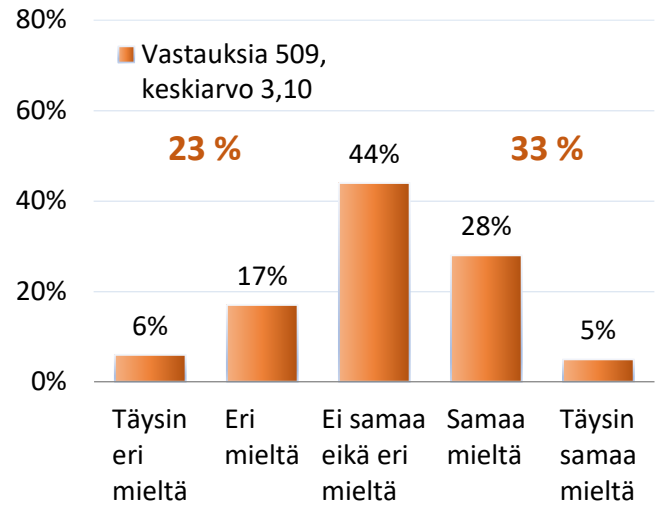
Ammattihenkilöt:

Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä? 1 = täysin erimielä – 5 = täysin samaa mieltä

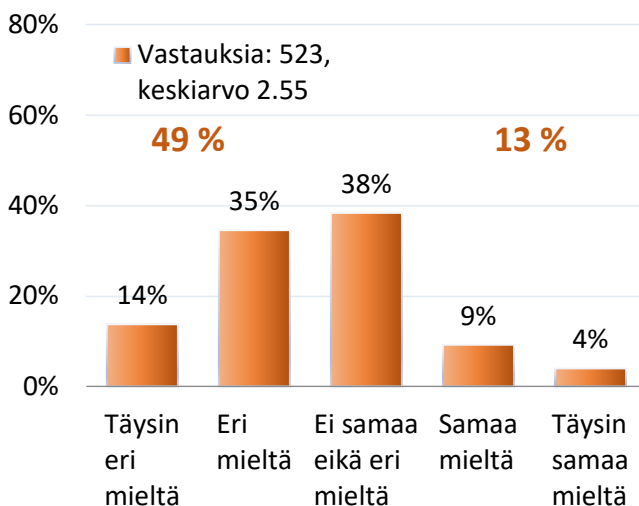
Allergian paine vastaanotolla/toimipisteessä on pienentynyt.

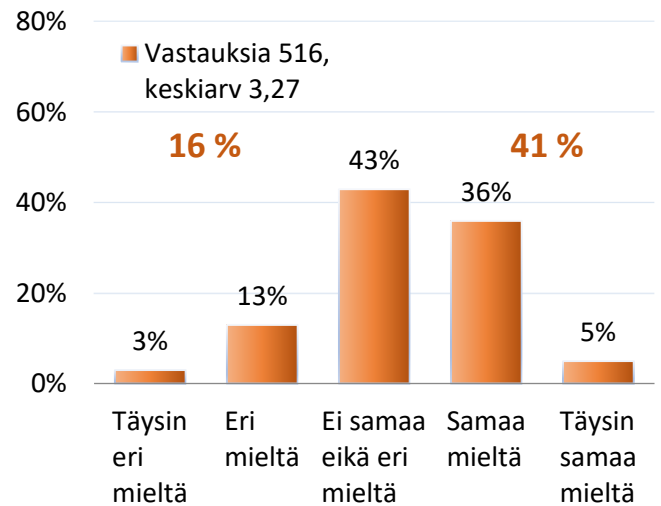
Lapsen ruoka-allergiaa epäilevien vanhempien määrä on vähentynyt.

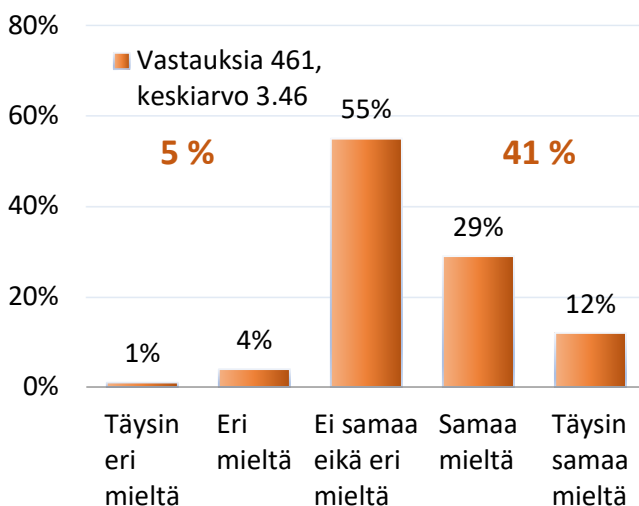
Vakavasti allergisten osuus vastaanotolla/toimipisteessä on kasvanut.

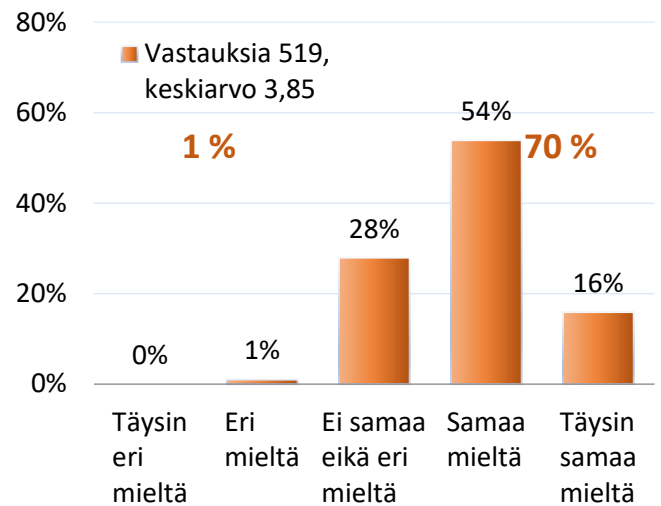
Allergiasta aiheutuvat ongelmat ovat vähentyneet tai lieventyneet.

Astman päivystyskäynnit ovat vähentyneet.

Allergiaohjelma on tuottanut tavoiteltua tulosta.

Pohdintaa

Allergiaohjelma 2008–2018 oli kansallinen kansanterveysohjelma, jonka avulla välttöstrategiaa käännettiin sietostrategiaksi ja painotettiin allergiaterveyttä. Koulutus jaettiin terveydenhuollon ammattilaisten koulutukseen ja väestöviestintään. Kymmenen vuoden ohjelman lopussa ammattihenkilöstölle tehdyt kyselyt kertoivat muutoksista niin asenteissa kuin osaamisessa. Väestötasolla sen sijaan otettiin vasta haparoivia alkuaskelia uuteen suuntaan.

Ohjelman teesit vetosivat sekä terveydenhuollon ammattilaisten että potilasjärjestöjen toimijoiden arkijärkeen. Kyselyiden perusteella myös yhdistysten jäsenet olivat hyvin perillä uusista ohjeista, vaikka monet syvälle juurtuneet asenteet ja käytännöt pitivät edelleen pintansa. Heikoin tulos oli nähtävissä väestötasolla, jossa eri vuosina tehtyjen kyselyiden erot olivat pieniä. Useimmilla allergia on niin lievä, ettei sen hoitoon välttämättä vaadita kuin satunnaista lääkitystä eikä viestintää allergian hoidosta seurata aktiivisesti. Vastausten perusteella joiltakin osin oli menty huonompaan suuntaan, joskin pienet muutokset voivat johtua pelkästään menetelmällisistä eroista. Tulokseen on voinut vaikuttaa myös Allergiaohjelman väestöviestintähankeen loppuminen jo vuonna 2015 (AIA-verkkosivut). Hanke toteutti suurelle väestölle tarkoitettuja laajoja valistuskampanjoita, joita hankkeen päättymisen jälkeen ei voitu enää jatkaa. Väestölle uutta tietoa ei ole ollut tarjolla yhtä helposti kuin yhdistysten jäseniille.

Terveydenhuollon ammattilaisille tehdyn asiakaskyselyn mukaan myös asenteet ja toimintamallit ovat alkaneet muuttua vaikka suoraan väestölle tehtyjen kyselyiden perusteella sitä ei voitu todentaa. Asenteiden muuttuminen on hidasta ja työsarkaa tältä osin riittää tulevina vuosina.

Kirjallisuus

Haahtela T, von Hertzen L, Mäkelä M, Hannuksela M, Allergiatyöryhmä 2008: Kansallinen allergiaohjelma 2008–2018 – aika muuttaa suuntaa. – Suomen Lääkärilehti 63: 9–21.

Haahtela T, Valovirta E, Saarinen K, Jantunen J, Kauppi P, Pelkonen A, Lindström I, Tommila E, Petman L, Ketola T, Mäkinen-Kiljunen S, Csonka P, Hellemaa P, Pajunen S, Puolanne M, Repo I, Salava A, Savolainen J, Laatikainen T, Linna M, von Hertzen L, Abdulla Hama Salih K, Hannuksela M, Vasankari T, Mäkelä MJ. Kansallinen allergiaohjelma 2008–2018 muutti asenteita ja vähensi sairastavuutta. – Lääkärilehti 75(36): 1760–1769.

Jantunen J. 2019. Koulujen ja päiväkotien allergiaruokavaliot. Allergian ja astman kustannukset – väliraportti 2019. Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti. Imatra. 6 s.

Rantala P. 2013. Elämän monimuotoisuus allergiaterveyden perustana – ovatko suomalaisten allergiatietous ja -asenteet kansallisen allergiaohjelman mukaisia? – Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Ympäristötieteen laitos. Kuopio. 79 s. + 3 liitettä.

Saarinen K, Jantunen J. 2015. Kansallisen Allergiaohjelman väestökyselyt 2015. Etelä-Karjalan Allergia- ja Ympäristöinstituutti. Lappeenranta. 30 s.

Saarinen K. 2017. Antihistamiinien ABC. Allergia & Astma 2/2017: 34-36.

AIA-verkkosivut:

Allergiaohjelmaa koko kansalle. www.allergia.fi/jarjesto/tutkimus/allergia/allergiaohjelma/

Milloin kevään allergialääkitys pitää aloittaa? <https://www.allergiahojaastmalehti.fi/jutut/milloin-kevaan-allergialaakitys-pitaa-aloittaa/>

Allergiaohjelmaan liittyviä kyselyitä ja selvityksiä

1. 2011 – allergiatieto/asennekysely väestölle (n=1040), TNS Gallupin verkkopaneeli: tuloksista tehty pro gradu -työ 2013 <http://www.allergiaterveys.fi/upload/ohjeet/pro-gradu-rantala-5-2013.pdf>
2. 2013 – Allergian aiheuttamat kustannukset, TNS Gallupin nettipaneeli (n=1179) + puhelinkysely (n=1001); tulokset mukana Juhan tekemässä Kela-raportissa 2014 <https://www.kela.fi/-/astma-ja-allergia-aiheuttavat-vuosittain-noin-1-5-miljardin-kustannukset>
3. 2014 – päiväkotikysely (n=768), Lastentarhaopettajaliiton sähköpostirekisteri (noin 20 % Suomen päiväkodeista mukana): hankeraportti 2015 <http://www.allergiaterveys.fi/upload/valtakunnallinen-kysely-2014.pdf>
4. 2015 – allergiatieto/asennekysely väestölle (n=1031), TNS Gallupin verkkopaneeli, verrokkina v. 2011 kyselylle: tulosraportti yhdessä seuraavan kanssa
5. 2015 – allergisten asennekysely (n=1056), vain Allergia- ja Astmaliiton, Iholiiton ja Hengitysliiton jäsenille: hankeraportti 2015 <http://www.allergiaterveys.fi/upload/vaestokyselyt-2015.pdf>
6. 2016 – tuoksuherkkyys allergisten keskuudessa (n=1939), vain Allergia- Iho- ja Astmaliiton jäsenille: tulokset kirjattu lyhyesti seuraavan raportin yhteydessä
7. 2016 – tuoksuherkkyys väestössä (n=1126), SuccessClinicin mini Suomi -verkkopaneeli; lisäksi terveydenhuollon ammattilaisille suunnattu osuus (n=1288): tulokset hankeraportissa 2017 <https://www.allergia.fi/site/assets/files/21465/vaestotutkimus-tuoksuherkkyysta-2017.pdf>
8. 2017 – ruoka-allergia aikuisväestössä (n=1098), SuccessClinicin mini Suomi -verkkopaneeli; Mukana myös terveydenhuollon ammattilaisille suunnattu osuus (n=932): tulokset hankeraportissa 2017 <https://www.allergia.fi/site/assets/files/21466/ruokakyselytutkimus2017.pdf>
9. 2017/2018 – huonepölypunkkien terveysmerkitys, kysely lääkäreille (n=238) SuccessClinicin verkkopaneelista
10. 2018 – Allergiaohjelman ”koulutus kysely” (n=565), toteutettiin itse, terveydenhuollon ammattilaiset, jotka osallistuneet koulutukseen (verrokki v. 2008 Filhan alkukyselylle)
11. 2018 – Allergiaohjelman ”asiakaskysely” eli potilaiden asenne- ja toimintamuutokset (n=570), toteutettiin itse, terveydenhuollon ammattilaiset, jotka osallistuneet koulutukseen
12. 2018 – allergisten asennekysely (n=1071), vain Allergia-, Iho- ja Astmaliiton sekä Hengitysliiton jäsenille, verrokkina v. 2015 kyselylle
13. 2019 – allergiatieto/asennekysely väestölle (n=717), SuccessClinicin mini Suomi -paneeli; seuranta-verrokki v. 2011/2015 kyselyille. Sisältää myös kysymyksiä allergian kustannuspäivitystä varten (epäsuorat kustannukset)
14. 2019 – erityisruokavaliot päiväkodeissa ja kouluissa, kysely kuntien ruokapalveluille (n= 17, alue kattaa lähes kolmanneksen väestöstä); omatoiminen selvitys

Liite 1. Allergiaohjelman koulutuskyselyn 2018 ja alkukartoituskyselyn 2008–2009 kysymykset. Samat vastausvaihtoehdot on merkitty *. Vihreällä pohjalla ovat vain alkukartoituksessa esitetyt kysymykset.

Kansallisen allergiaohjelman koulutuskysely 2018	Allergiaohjelman alkukartoitus 2008-2009
Vastaajan tiedot	
1. Tehtävänimike	
• johtavalääkäri/yli lääkäri	*
• erikoislääkäri	*
• terveyskeskuslääkäri	*
• johtava hoitaja/ylihoitaja	*
• terveydenhoitaja (lastenneuvola)	*
• terveydenhoitaja (äitiysneuvola)	*
• terveydenhoitaja (kouluterveydenhuolto)	*
• muu terveydenhoitaja	—
• työterveyshoitaja	*
• sairaanhoitaja	*
• ravitsemusterapeutti	*
• farmaseutti	*
• proviisori	—
• apteekkari	—
• Muu, mikä?	*
2. Toimipaikka	
• Yliopistosairaala	*
• Keskussairaala	*
• Aluesairaala	*
• Terveyskeskus/terveysasema	*
• Neuvola	*
• Työterveyshuolto	*
• Yksityinen terveydenhuolto	*
• Apteekki	*
• Potilasjärjestö	*
• Muu, mikä?	*
3. Olen lisäksi	
• astmavastuulääkäri	*
• astmahoitaja	*
• apteekin astmayhdyshenkilö	*
• en mikään edellä mainituista	—
4. Työskentelen seuraavan sairaanhoitopiirin alueella	
• Etelä-Karjala *	
• Etelä-Pohjanmaa	
• Etelä-Savo *	
• Itä-Savo *	
• Kainuu *	
• Kanta-Häme	
• Keski-Pohjanmaa *	
• Keski-Suomi	
• Kymenlaakso *	
• Lappi	
• Länsi-Pohja *	
• Pirkanmaa	
• Pohjois-Karjala *	
	<i>Ei kysytty, mutta sairaanhoitopiirit pystytään erottamaan vastauspaikkakunnan perusteella, merkitty *</i>
	• Pohjois-Pohjanmaa *
	• Pohjois-Savo
	• Päijät-Häme *
	• Satakunta *
	• Vaasa
	• Varsinais-Suomi *
	• Ahvenanmaa
	• Uusimaa* ja Helsinki

Astma- ja allergiakoulutus

5. Olen osallistunut Filhan järjestämään Allergiaohjelman koulutukseen	Oletko osallistunut astma- ja/tai allergiakoulutukseen?
<ul style="list-style-type: none"> • 1-3 kertaa • 4-9 kertaa • 10 kertaa tai enemmän • en ole osallistunut lainkaan • olen osallistunut jonkun muun järjestämään astma- ja allergiakoulutukseen	<ul style="list-style-type: none"> • Viimeisen vuoden aikana • Viimeisten 3 vuoden aikana • En ole osallistunut
6. Anna koulutukselle (sisältö ja organisointi) yleisarvosana kouluasteikolla 4-10. Jos olet osallistunut useampaan koulutustapahtumaan, anna niitä tavallisimmin kuvaava arvosana. 4 =välttävä ... 10 =erinomainen	Järjestetäänkö sairaanhoitopiirissänne alueellista astma- ja allergiakoulutusta
	<ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • Ei • En tiedä
7. Onko koulutus muuttanut jollakin tavalla ajattelu- tai toimintatapojasi työssäsi?	–
<ul style="list-style-type: none"> • ei • kyllä, muuttanut ajattelutapaa • kyllä, muuttanut toimintatapaa • en osaa sanoa	
8. Oliko koulutukseen pääseminen	–
<ul style="list-style-type: none"> • helppoa • vaikeaa • en osaa sanoa	
9. Mitä aiheita toivoisit ensisijaisesti käsiteltävän allergiakoulutuksessa?	Mitä toivot ensisijaisesti käsiteltävän Allergiaohjelma terveyskeskuskoulutuksessa?
<ul style="list-style-type: none"> • astma • lasten astma • atooppinen ihottuma • lasten ruoka-allergia • allerginen nuha • siedätyshoito • työperäiset allergiaperäiset sairaudet • muuta, mitä?	<ul style="list-style-type: none"> * * * * * * * *
Hoitosuositukset ja ohjeet	
10. Mitä seuraavista Käypä hoito -suosituksista käytät työssäsi?	Mitkä seuraavista Käypä hoito -suosituksista ovat käytössä toimipisteessäsi?
<ul style="list-style-type: none"> • astma • lasten ruoka-allergia • atooppinen ihottuma • siedätyshoito • tupakasta vieroitus • en osaa sanoa	<ul style="list-style-type: none"> * * * * * *
11. Mitä seuraavista Allergiaohjelman ohjeista olet käyttänyt työssäsi?	Käytätkö allergian omahoidon ohjauksessa luetteloa ns. yleisesti allergisoivista ruoka-aineista?
<ul style="list-style-type: none"> • Ohjeet lääkärille/hoitajalle allergisen sairauden hoitotasapainon kartoittamiseen • Siedätyshoitopotilaan valinta, ohje perusterveydenhuoltoon • Atooppisen ihottuman ohjattu omahoito lapsilla • Pikkulasten astma hallintaan, omahoidon ohje vanhemmille • Oikea asenne allergiaan – vinkkejä lapsiperheen arkeen • Allergia ja astma sekä tupakointi • Allergisen konjunktiviitin ja luomitulehduksen omahoito • Anafylaksian esto ja ensihoito, ohje potilaalle • Angioödeeman ohjattu omahoito	<ul style="list-style-type: none"> • käytän • ei käytä • en osaa sanoa

- Astman ja nuhan ohjattu omahoito
- Atooppisen ihottuman ohjattu omahoito aikuisilla
- Urtikarian ohjattu omahoito
- en ole käyttänyt allergiaohjelman ohjeita työssäni

12. Käytätkö allergian omahoidon ohjauksessa sietokykyä lisääviä ruokavalio-ohjeita?	Käytätkö allergian omahoidon ohjauksessa yleisiä ruokavalio-ohjeita allergian ennaltaehkäisemiseksi?
<ul style="list-style-type: none"> • kyllä • en • en osaa sanoa 	<ul style="list-style-type: none"> • käytän • ei käytä • en osaa sanoa

13. Suositat (vain neuvolahenkilöstölle)	Käytätkö ARIA –opasta potilasohjauksessa?
<ul style="list-style-type: none"> • yksinomaista imetystä 6 kk ikään saakka • kiinteiden maistelun aloittamista 4kk:n iässä rintamaidon ohella • kiinteiden aloittamista allergiariskiperheissä 6kk:n jälkeen rintamaidon ohella 	<ul style="list-style-type: none"> • käytän • en käytä • en tunne ARIA –opasta

14. Millaista ruokavalio-ohjeita annat allergian ennaltaehkäisemiseksi raskaana oleville ja/tai imettäville?	
<ul style="list-style-type: none"> • Vältä ns. Yleisesti allergisoivia ruoka-aineita • Vältä kananmunaa • Vältä lehmänmaitoa • Vältä kalaa • Vältä pähkinöitä • Vältä vehnää • Älä vältä mitään 	<ul style="list-style-type: none"> • Vältä ns. yleisesti allergisoivia ruoka-aineita • Vältä kananmunaa ja lehmänmaitoa – – – – • Älä vältä mitään

Henkilöstö ja hoitoketjut

15. Toimipaikassani	–
<ul style="list-style-type: none"> • on astmahoitaja • on astmahoitaja, joka tekee ainoastaan astmahoitajan työtä • on astmahoitaja, jonka työhön kuuluu muutakin • on astmavastuulääkäri • ei ole astmahoitajaa • ei ole astmavastuulääkärinä 	

16. Sairaanhoidopiirissämme on alueellinen allergiatyöryhmä	–
<ul style="list-style-type: none"> • Kyllä • Ei • En tiedä 	

17. Sairaanhoidopiirissämme on	Onko sairaanhoidopiirissänne toimiva
<ul style="list-style-type: none"> • astman hoitoketju • lasten astman hoitoketju • lasten ruoka-allergian hoitoketju • allergian siedätyshoidon hoitoketju • muu allergiaan liittyvä hoitoketju, mikä? 	<ul style="list-style-type: none"> * * * * *

18. Toimipaikassani on	
<ul style="list-style-type: none"> • tupakasta vierotushoitaja • yksilöllistä tupakastavierotusohjausta • tupakastavierotusryhmiä • ei mitään edellä mainituista 	<ul style="list-style-type: none"> * * * *

19. Käytätkö ruokavalio-ohjauksen tukena ravitsemusterapeutin/ravitsemussuunnittelijan palveluja?	
<ul style="list-style-type: none"> • kyllä käytän • en käytä • työpaikallani ei ole ravitsemusterapeuttia/ ravitsemussuunnittelijaa 	<ul style="list-style-type: none"> * * *

20. Teen yhteistyötä allergioiden ja astman hoidossa

- apteekkien kanssa *
  - Allergia-, Iho- ja Astmaliiton paikallisyhdistyksen kanssa *
  - Hengityслиiton paikallisyhdistyksen kanssa *
  - jonkin muun järjestön kanssa, mikä? *
- En minkään edellä mainitun kanssa

Diagnostiikka ja hoito

21. Sairaanhoidopiirissämme tehdään ihon pistokokeita

- ihotautien yksikössä *
- lastentautien yksikössä *
- keuhkosairauksien yksikössä *
- terveyskeskuksessa/terveysasemalla *
- erikoissairaanhoidon allergiayksikössä –
- yksityisessä terveydenhuollossa –
- en osaa sanoa Muualla, missä?

22. Allergiatestaus on keskitetty alueellamme Allergiaohjelman aikana (vuoden 2008 jälkeen)

- kyllä –
- ei
- en tiedä

23. Allergian komponenttidiagnostiikka

- on käytössä toimipisteessäni –
- ei ole käytössä
- en osaa sanoa

24. Toimipaikassani annettava allergian siedätyshoito on

- pistossiedätyshoitoa *
- kielenalussiedätyshoitoa *
- meillä ei anneta siedätyshoitoa *
- en osaa sanoa *

25. Toimipaikassani on

- siedätyshoidosta vastaava lääkäri –
- siedätyshoidosta vastaava hoitaja
- ei ole kumpaakaan
- en osaa sanoa

26. Keskussairaalassamme annetaan ruokasiedätystä

- maidolle –
- kananmunalle
- vehnälle
- maapähkinälle
- ei millekään
- en osaa sanoa

27. Anafylaksiapotilaan ohjauksessa on käytettävissä

- harjoitusinjektoreja (EpiPen, Jext) –
- anafylaksiavideo

28. Olen hoitanut viimeisen vuoden aikana anafylaksiapotilaita

- en yhtään –
- yhden
- kaksi
- kolme tai useampia

29. Kuinka monta potilasta sinulla on käynyt astmakontrollissa viimeisen viikon aikana?

- ei yhtään
- 1-5
- 6-10
- yli 10
- ei liity toimenkuvaani

30. Onko toimipaikassa käytössä kutsujärjestelmä astmakontrolliin?

- kyllä
- ei
- en osaa sanoa

31. Onko alueellanne tehty terveydenhuollon toimesta aktiivista työtä koulujen ja/tai varhaiskasvatuksen aiheettomien allergiadiettien vähenemiseksi

- kyllä
- ei
- en tiedä

32. Lapsen allergiaruokavalioilmoituksen kouluun/varhaiskasvatukseen laatii

- lääkäri
- terveydenhoitaja/sairaanhoitaja
- lapsen vanhemmat
- en tiedä

Kansallinen Allergiaohjelma

33. Mitä mieltä olet allergiaohjelman pääviesteistä?
Anna jokaiselle seuraavista kouluarvosana 4-10.

Vastaus annetaan janan asteikolla 4–10

- Tue terveyttä, älä allergiaa. *
- Vahvista sietokykyä *
- Asennoidu allergiaan uudella tavalla. Älä välttä allergeeneja turhaan. *
- Tunnista ja hoida vakavat allergiat ajoissa. Estä pahenemisvaiheet. *
- Paranna ilmanlaatua. Tupakka pois. *

34. Mitä mieltä olet seuraavista väittämistä
1 = täysin erimieltä, 5 = täysin samaa mieltä

- Allergian paine vastaanotolla/toimipisteessä on pienentynyt
- Vakavasti allergisten osuus vastaanotolla/toimipisteessä on kasvanut
- Astman päivystyskäynnit ovat vähentyneet
- Lapsen ruoka-allergiaa epäilevien vanhempien määrä on vähentynyt
- Allergiasta aiheutuvat ongelmat ovat vähentyneet tai lieentyneet
- Allergiaohjelma on tuottanut tavoiteltua tulosta

Liite 2. Allergiaohjelman asiakaskyselyn kysymykset.

VASTAAJAN TIEDOT

1. Virka-asema

- Johtavalääkäri/yliääkäri
- Erikoislääkäri
- Terveyskeskuslääkäri
- Johtava hoitaja/ylihoitaja
- Terveystenhoitaja (lastenneuvola)
- Terveystenhoitaja (äitiysneuvola)
- Terveystenhoitaja (kouluterveydenhuolto)
- Työterveyshoitaja
- Sairaanhoidaja
- Ravitsemusterapeutti
- Farmaseutti
- Muu, mikä?

2. Toimipaikka

- Yliopistosairaala
- Keskussairaala
- Aluesairaala
- Terveyskeskus/terveysasema
- Neuvola
- Työterveyshuolto
- Yksityinen terveydenhuolto
- Apteekki
- Potilasjärjestö
- Muu, mikä?

3. Olen lisäksi

- astmavastuulääkäri
- astmahoitaja
- apteekin astmayhdyshenkilö

4. Työskentelen seuraavan sairaanhoitopiirin alueella

- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Itä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Länsi-Pohja
- Pirkanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
-Helsinki
- Vaasa
- Varsinais-Suomi
- Ahvenanmaa

5. Olen osallistunut Filhan järjestämään Allergiaohjelman koulutukseen

- 1-3 kertaa
- 4-9 kertaa
- 10 kertaa tai enemmän
- en ole osallistunut lainkaan
- olen osallistunut jonkun muun järjestämään astma- ja allergiakoulutukseen

ASTMA

7. Astmapotilaiden määrä ajanvarausvastaanotolla on viime vuosina

- vähentynyt
- lisääntynyt
- en osaa sanoa
- ei liity toimenkuvaani

8. Astmapotilaiden määrä päivystysvastaanotolla on viime vuosina

- vähentynyt
- lisääntynyt
- en osaa sanoa
- ei liity toimenkuvaani

9. Onko vastaanotolla käyvien astmapotilaiden astman hallinta

- Hyvää
- Kohtalaista
- Huonoa
- En osaa sanoa

10. Onko huoli astmasta muuttunut?

- Ei
- Astman kanssa pärjätään paremmin
- Astmaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet
- En osaa sanoa

ALLERGIA

11. Allergisten potilaiden määrä vastaanotolla tai toimipisteessä on viime vuosina

- Vähentynyt
- Säilynyt entisellä tasolla
- Lisääntynyt
- En osaa sanoa
- Ei liity toimenkuvaani

12. Miten allergiat vaikuttavat potilaan arkeen? Keskimäärin potilaat kokevat allergian

- Samanlaisena kuin ennenkin
- Vähemmän arkea haittaavana
- Enemmän arkea haittaavana
- En osaa sanoa

13. Onko huoli allergiasta muuttunut?

- Ei
- Allergioiden kanssa pärjätään paremmin
- Allergiaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet
- En osaa sanoa

14. Miten allergisiin sairauksiin liittyvät huolenaiheet ovat mielestäsi muuttuneet? (asteikko 1-5)

- Ruoka-allergia
- Atooppinen ihottuma
- Allerginen nuha + silmäoireet
- Nokkosrokko I. Urtikaria
- Lasten astma
- Aikuisten astma
- Lääkeallergia
- Anafylaksia
- Kosketusihottuma
- Käsi-ihottuma
- Työperäinen allergia
- Työperäinen astma

RUOKA-ALLERGIA

15. Onko potilaiden/lasten vanhempien suhtautuminen ruoka-allergiaan muuttunut?

- Ei
- Ruoka-allergiaa pidetään suurempana haittana
- Ruoka-allergiaa pidetään pienempänä haittana
- En osaa sanoa

16. Välttävätkö potilaat ruokia varmuuden vuoksi?

- Eivät
- Harvoin
- Usein
- En osaa sanoa / ei liity toimenkuvaani

17. Välttävätkö raskaana olevat omaehtoisesti ruokia allergian ennaltaehkäisemiseksi?

- Eivät
- Harvoin
- Usein
- En osaa sanoa / ei liity toimenkuvaani

18. Välttävätkö imettävät äidit omaehtoisesti ruokia allergian ennaltaehkäisemiseksi?

- Eivät
- Harvoin
- Usein
- En osaa sanoa / ei liity toimenkuvaani

19. Onko allergiapotilaiden lähiruuan käyttö mielestäsi lisääntynyt?

- Ei
- Kyllä
- En osaa sanoa

VALINNAT JA KÄYTTÄYTYMINEN

20. Onko allergia- ja astmalääkkeiden käyttö mielestäsi muuttunut viime vuosina?

- Vähentynyt
- Pysynyt ennallaan
- Lisääntynyt
- En osaa sanoa

21. Onko allergiapotilaiden probioottien käyttö mielestäsi lisääntynyt?

- Ei
- Kyllä
- En osaa sanoa

22. Onko allergisten potilaiden suhtautuminen lemmikkieläimiin ja niiden hankintaan muuttunut?

- Ei
- Lemmikin hankintaa emmitään / harkitaan pidempään
- Lemmikki hankitaan aiempaa helpommin
- En osaa sanoa

23. Onko allergisten ja astmaa sairastavien luonnossa liikkuminen mielestäsi muuttunut?

- Ei muutoksia
- Vähentynyt
- Lisääntynyt
- En osaa sanoa

24. Vaikuttavatko siitepölytiedotukset allergisten ja astmaa sairastavien arkikäyttämiseen?

- Eivät
- Joskus
- Usein
- En osaa sanoa

25. Miten potilaat/lasten vanhemmat suhtautuvat Kansalliseen allergiaohjelman tuomiin ohjeisiin ja

- Käytäntöihin?
- Myönteisesti
- Kielteisesti
- Ei myönteisesti eikä kielteisesti
- En osaa sanoa

Liite 3. Allergia-asenteita kartoittavat kysymykset yhdistyksille vuosina 2015 ja 2018. * on merkitty samat vastausvaihtoehdot ja viivalla (–) puuttuvat vaihtoehdot. Vihreällä pohjalla ovat vuoden 2015 eroavat kysymykset.

Allergia-asenteet yhdistyksissä 2018	Allergia-asenteet yhdistyksissä 2015
Vastaajan tiedot	
1. Olen	
• nainen	*
• mies	*
2 Ikäni?	
• alle 20 vuotta	*
• 21 - 30 vuotta	*
• 31 - 40 vuotta	*
• 41 - 50 vuotta	*
• 51 - 60 vuotta	*
• 61 - 70 vuotta	*
• yli 70 vuotta	*
3 Asun	
• pääkaupunkiseudulla	*
• Etelä-Suomessa	*
• Länsi-Suomessa	*
• Keski-Suomessa	*
• Itä-Suomessa	*
• Pohjois-Suomessa	*
• pääkaupunkiseudulla	*
• Etelä-Suomessa	*
4 Minulla on	
• Astma	*
• Astma ja keuhkohtaumatauti	*
• Keuhkohtaumatauti	*
• Allerginen nuha	*
• Allerginen silmätulehdus (kutina, punoitus)	*
• Atooppinen ekseema (taiveihottuma/maitorupi)	*
• Nokkosihottuma (urtikaria)	*
• Ruoka-allergia	*
• Ei mitään edellä mainituista / En osaa sanoa	*
5 Olen jäsenenä	
• Allergia-, iho- ja astmaliitossa	Allergia- ja astmaliitossa
• Hengityслиitossa	Hengityслиitossa
–	Iholiitossa
• En kuulu mihinkään em. järjestöön	En kuulu mihinkään em. järjestöön
AIA jäsenille vaihtoehdot muutettu (3.5.2018)	
- Allergia- ja astmayhdistyksessä	–
- Atopiyhdistyksessä	–
- Harvinaisyhdistyksessä	–
6 Alla on ryhmiteltyinä allergiaan liittyviä väittämiä. Merkitse, oletko niistä osittain tai täysin samaa vai eri mieltä.	
• Tue terveyttä, älä allergiaa.	*
• ”Tunnista ja hoida vakavat allergiat ajoissa” on Kansallisen allergiaohjelman pääviestejä.	*
• Tupakka aiheuttaa keuhkohtaumatautia ja huonontaa astmalääkkeiden tehoa.	*
• Vihreä ympäristö tukee allergiaterveyttä	*
• Asuinympäristön bakteerit ja muut mikrobit lisäävät allergian ja astman riskiä.	*
• Mullassa kasvavat viherkasvit pitäisi poistaa päiväkodeista, joissa on sisäilmaongelmia.	*
• Puhdas koti ja sisäilma suojaavat allergioilta.	*
7 Lisää allergioihin liittyviä väittämiä. Merkitse, oletko niistä osittain tai täysin samaa vai eri mieltä.	
• Villa- tai kokolattiamatot eivät sovi allergisen kotiin.	*
• Siivouksen tehostaminen on tarpeen aina, kun jollakin perheenjäsenellä ilmenee allergiaa.	*
• Koira kotona lisää pienen lapsen allergiariskiä.	*

- Mahdolliset allergiat kannattaa selvittää jo ennalta allergiatesteillä. *
- Allergiatestin positiivinen testitulokset tarkoittaa allergiaa. *
- Allergia on luontaisen vastustuskyvyn (immuniteetin) heikoutta. *
- Liikkuminen luonnossa suojaa allergialta. *

–

–

–

–

–

–

–

–

–

Lisää allergioihin liittyviä väittämiä. Merkitse, oletko niistä osittain tai täysin samaa vai eri mieltä.

- Mitä enemmän asfalttia, sitä enemmän allergiaa.
- Suomalainen metsä on turvallinen leikkipaikka lapselle ja marjanpoimijallekin.
- Tiukat kiellot ja rajoitukset kuuluvat allergisen elämään.
- Allergiaterveydellä tarkoitetaan sinnittelemistä allergiasta huolimatta.
- Kaikkien pitäisi käyttää käsidesiä.
- Asuinympäristön bakteerit ja muut mikrobit lisäävät allergian ja astman riskiä.
- Lapsen kannattaa välttää kaikkea sitä mille vanhemmat ovat allergisia.
- Lattialle tippuneen ruokapalan voi laittaa huoletta suuhun.

8 Tässä viimeiset allergiaan liittyvät väittämät. Merkitse, oletko niistä osittain tai täysin samaa vai eri mieltä.

- (Siitepölyallergian) lääkitys aloitetaan viikko pari ennen siitepölykauden alkua. *
- Liikunta ja terveellinen ruokavalio vähentävät allergioita. *
- Allerginen voi elää täysipainoista elämää allergiasta huolimatta. *
- Suoliston monipuolinen mikrobisto vähentää allergioiden riskiä. *
- Ruokia välttämällä voi estää ruoka-allergian tai muiden allergioiden kehittymistä. *
- Suomessa ilmansaasteet lisäävät allergioita. *
- Suoliston monipuolinen mikrobisto vähentää allergioiden riskiä. *

9 Mitä mieltä olet Kansallisesta allergiaohjelmasta?

- En ole kuullut tai lukenut siitä aiemmin *
- En tiedä tai tunne ohjelman pääviestejä / sanomaa *
- Olen ohjelman kannalla / samoilla linjoilla *
- Olen ohjelman sanomasta ja tavoitteista hieman / täysin eri mieltä *

10 Onko huolesi astmasta muuttunut?

- Ei –
- Pärjään astman kanssa paremmin
- Astmaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet
- En osaa sanoa

11 Onko huolesi allergiasta muuttunut?

- Ei –
- Pärjään allergioiden kanssa paremmin
- Allergiaan liittyvät ongelmat ovat lisääntyneet
- En osaa sanoa

12 Onko allergia- ja/tai astmalääkkeiden käyttösi muuttunut viime vuosina?

- Vähentynyt –
- Pysynyt ennallaan
- Lisääntynyt
- En osaa sanoa

13 Onko luonnossa liikkumisesi muuttunut?

- Ei –
- Liikun luonnossa vähemmän
- Liikun luonnossa enemmän
- en osaa sanoa

Liite 4. Väestölle tehtyjen allergiatieto/asennekyselyjen kysymykset. Success Clinicin kyselyn tehtiin keväällä 2019. Vuosien 2011 ja 2015 väestökyselyssä (TNS Gallup) poikkeavat kysymykset on merkitty sini-sellä. Puuttuva kysymys on merkitty viivalla (–).

1. Ikäsi?

- 18-29 vuotta
- 30-39 vuotta
- 40-49 vuotta
- 50-59 vuotta
- 60-69 vuotta
- 70 vuotta tai enemmän

2. Sukupuolesi?

- Nainen
- Mies

3. Millä alueella asut?

- Ahvenanmaa
- Etelä-Karjala
- Etelä-Pohjanmaa
- Etelä-Savo
- Kainuu
- Kanta-Häme
- Keski-Pohjanmaa
- Keski-Suomi
- Kymenlaakso
- Lappi
- Pirkanmaa
- Pohjanmaa
- Pohjois-Karjala
- Pohjois-Pohjanmaa
- Pohjois-Savo
- Päijät-Häme
- Satakunta
- Uusimaa
- Varsinais-Suomi
- Ulkomaat

4. Kuinka monta lasta taloudessanne tällä hetkellä asuu?

0   1   2   3   4 tai enemmän

5. Onko sinulla / lapsellasi allergiaa (esim. allerginen nuha, allerginen silmätulehdus, ihottuma tai ruoka-aineallergia) tai astmaa? Vastaa ensisijaisesti omasta puolestasi, mikäli perhepiirissäsi on muillakin allergiaa tai astmaa.

2011: Onko sinulla tai perheenjäsenelläsi allergiaa (esim. allerginen nuha, allerginen silmätulehdus, astma, ihottuma tai ruoka-allergia)?

- Kyllä, minulla on allergiaa
- Kyllä, minulla on astmaa
- Kyllä, minulla on sekä allergiaa että astmaa
- Ei, mutta lapsellani on allergiaa
- Ei, mutta lapsellani on astmaa
- Ei mutta lapsellani on sekä allergiaa että astmaa
- Omassa perhepiirissäni ei ole kenelläkään allergiaa tai astmaa
- En osaa sanoa

6. Miten allergia on todettu?

- Ihopistokokeella
- Verikokeella
- Lääkärin tekemä diagnoosi ilman kokeita
- Oma tieto tai kokemus
- Muuten, miten?
- En osaa sanoa

7. Onko lääkäri selvittänyt allergiatestien tulokset sinulle tai allergiselle lapsellesi?

2011: Onko lääkäri selvittänyt allergiatestien tulokset sinulle tai allergiselle perheenjäsenellesi?

- Kyllä
- Ei
- En osaa sanoa
- Testejä ei ole tehty

8. Oletko saanut/onko allerginen lapsesi saanut siedätyshoitoa allergiaan?

2011: Oletko saanut/onko allerginen omaisesi saanut siedätyshoitoa allergiaan?

- Kyllä
- On ehdotettu, mutta ei ole aloitettu tai minä/lapseni ei ole halunnut
- Ei
- En osaa sanoa

9. Onko sinulla/allergisella lapsellasi ruoka-ainerajoituksia allergian vuoksi?

2011: Onko sinulla/allergisella omaisellasi ruoka-ainerajoituksia allergian vuoksi?

- Kyllä, ne perustuvat testituloksiin
- Kyllä, ne perustuvat oireisiin tai omiin havaintoihin
- Ei ole
- En osaa sanoa

10. Tupakoitko/tupakoiko allerginen lapsesi?

2011: **Tupakoitko/tupakoiko allerginen omaisesi?**

- Kyllä, säännöllisesti
- Kyllä, satunnaisesti
- En/ei
- En osaa sanoa

11. Miten hoidat/allerginen lapsesi hoitaa allergiaa?

2011: **Miten hoidat/allerginen perheenjäsenesi hoitaa allergiaa?**

- Antihistamiinitableteilla
- Ihovoiteilla
- Nenäsumutteilla
- Muilla lääkkeillä
- Silmätippoilla
- Luontaistuotteilla
- Liikkumalla luonnossa
- Vältellen aiheuttajaa/altistumista
- Ruokavaliolla
- En osaa sanoa

12. Oletko/onko allerginen lapsesi saanut kirjallisia omahoito-ohjeita allergiaan?

2011: **Oletko/onko allerginen omaisesi saanut kirjallisia omahoito-ohjeita allergiaan?**

- Kyllä, lääkäriltä
- Kyllä, hoitajalta
- Kyllä, neuvolasta
- Kyllä, apteekista
- En/ei
- En osaa sanoa

13. Kuinka useana päivänä sinulla on ollut kuluneen 12 kuukauden aikana allergiaoireita? Kerro erikseen, kuinka monena päivänä yhteensä sinulla oli lieviä ja kuinka monena päivänä voimakkaita allergiaoireita. Jos et pysty kertomaan tarkkaa määrää, anna paras arviosi päivien kokonaismäärästä kummassakin tapauksessa.

2011 ja 2015: –

- Lieviä allergiaoireita (ei juuri vaikutusta elämiseen), _____yhteensä
- Voimakkaita allergiaoireita (rajoittaa normaalia arkea), _____yhteensä

14. Kuinka useana päivänä sinulla on ollut kuluneen 12 kuukauden aikana astmaoireita? Kerro erikseen, kuinka monena päivänä yhteensä sinulla oli lieviä ja kuinka monena päivänä voimakkaita astmaoireita. Jos et pysty kertomaan tarkkaa määrää, anna paras arviosi päivien kokonaismäärästä kummassakin tapauksessa.

2011 ja 2015: –

- Lieviä astmaoireita (ei juuri vaikutusta elämiseen), _____yhteensä
- Voimakkaita astmaoireita (rajoittaa normaalia arkea), _____yhteensä

15. Oletko ollut kuluneen 12 kuukauden aikana pääasiassa

2011 ja 2015: –

- Työssä
- Opiskelijana
- Työtön
- Eläkkeellä
- Muuten työelämän ulkopuolella
- En osaa sanoa

16. Kuinka monta päivää olit kyseisenä aikana yhteensä poissa työstä seuraavista syistä? Jos et ollut lainkaan poissa, merkitse 0. Jos et muista tarkkaa lukua, anna paras arviosi.

2011 ja 2015: –

- Allergioiden takia
- Astman takia
- Lapsen allergiaoireiden tai astman takia

17. Jos ajatellaan, että työtehoasi on 100 ilman allergiaoireita, miten arvioisit työtehoasi, kun sinulla on ollut allergiaoireita?

2011 ja 2015: –

Työtehoni on silloin noin _____

18. Jos ajatellaan, että työtehoasi on 100 ilman astmaoireita, miten arvioisit työtehoasi, kun sinulla on ollut astmaoireita?

2011 ja 2015: –

Työtehoni on silloin noin _____

19. Kuinka vahvasti allergiat rajoittavat omaa tai perheenne arkea? Mikä seuraavista vaihtoehdoista vastaa parhaiten tilannettanne?

- Elämä pyörii käytännössä allergioiden ehdolla
- Allergiat pitää ottaa huomioon ympäri vuoden
- Rajoittavat vähän tai vain kausiluonteisesti
- Eivät käytännössä mitenkään
- En osaa sanoa

20. Missä tilanteissa allergiat haittaavat tai heijastuvat toimintaanne?

- Ulkoilussa ja liikkumisessa
- Muissa harrastuksissa
- Päiväkodissa, koulussa tai opiskelussa
- Ammatissa ja työssä
- Sosiaalisessa kanssakäymisessä (kylässä käynti ym.)
- Kodinhoidossa (siivoaminen ym.)
- Syömisessä ja ruoan hankinnassa
- Lastenhoidossa
- Lemmikkieläinten pidossa
- Aiheuttavat yleisesti stressiä ja ahdistusta
- Muussa, missä?
- Eivät oikeastaan missään
- En osaa sanoa

21. Alla on lueteltu eräitä allergioihin liittyviä väitteitä. Merkitse kaikki ne, joista olet samaa mieltä.

- Allergia on luontaisen vastustuskyvyn (immunitetin) heikkoutta
- Allergiat ovat suurelta osin korvien välissä
- Allergiat ovat enemmän perimän kuin ympäristön tu-
lostaa
- Liikunta ja terveellinen ruokavalio vähentävät aller-
giaa
- Allergioiden taustalla on mm. elintason nousu ja kau-
pungistuminen
- Bakteerit ja muut mikrobit ovat terveyden kannalta
enimmäkseen hyödyllisiä
- Allergiat ovat pääosin elintapasairauksia
- Allergioita lisäävät erityisesti ympäristön saastuminen
ja kemikalisoituminen
- Lisäaineet / elintarvikkeiden lisäaineet / käsittely
- Liian puhdas ympäristö/liika siisteys / liika hygieeni-
syys
- En osaa sanoa

22. Mihin suuntaan allergian hoitoa pitäisi kehittää? Valitse alla olevista mielestäsi parhaat vaihtoehdot.

- Lisää tehokkaampia lääkkeitä
- Oireiden hoidosta olisi syytä siirtyä enemmän allergi-
oiden ennaltaehkäisyyn
- Annetaan siedätyshoitoa
- Lisäaineettomat/hajusteettomat tuotteet/puhdas
ruoka/hajusteiden vähentäminen
- Jätetään allergiat luonnon hoidettavaksi, sillä keho
osaa puolustaa itseään
- Katupölyn vähentäminen/ilmanlaadun parantaminen
- En osaa sanoa

23. Mitkä oheisista tekijöistä mielestäsi suojaavat allergioilta?

- Päivittäinen siivous
- Kotieläimet
- Kaupunkielämä
- Monenlaiset bakteerit ja muut mikrobit
- Säännöllinen liikunta luonnossa
- Sisätiloissa oleskeleminen
- Allergisoivien ruoka-aineiden välttäminen
- Käsidesin käyttö
- Allergioilta ei voi suojautua
- En osaa sanoa

24. Jos molemmat vanhemmat ovat allergisia, miten lasta voisi mielestäsi suojata allergioilta?

- Lapsen olisi hyvä välttää vain sitä, mille vanhem-
mat ovat allergisia
- Lapselle annetaan vain rintamaitoa ainakin puo-
leen ikävuoteen saakka
- Varmuuden vuoksi on hyvä varoa usein aller-
gisoivia aineita, kuten kananmunaa tai maitoa
- Keisarileikkaus olisi parempi vaihtoehto kuin nor-
maali alatiesynnytys
- Pitämällä koti erityisen puhtaana
- Muulla keinoin, miten?
- Lapsen elämää ei ole tarvetta rajoittaa mitenkään
- En osaa sanoa

25. Alla on lueteltu asumiseen ja elämiseen liittyviä väittämiä. Merkitse kaikki ne, joista olet samaa mieltä.

2011: –

- Lattialle tippuneen ruokapalan voi laittaa huoletta suuhun.
- Useimmat huonekasvit voivat aiheuttaa allergiaa.
- Mullassa kasvavat viherkasvit pitäisi poistaa päiväkoedeista, joissa on sisäilmaongelmia.
- Siitepölyallergian lääkitys aloitetaan viikko pari ennen siitepölykauden alkua.
- Suomalainen metsä on turvallinen leikkipaikka lapselle ja marjanpoimijallekin.
- Ei mikään edellisistä
- En osaa sanoa

26. Oletko kuullut Kansallisesta allergiaohjelmasta tai pannut sen merkille?

- Kyllä, olen kuullut puhuttavan siitä
- Kyllä, olen pannut ohjelman merkille lehdistä, televisiossa tai radiossa
- Kyllä, olen pannut ohjelman merkille internetissä
- Kyllä, muualla, missä?
- En ole kuullut/pannut merkille
- En osaa sanoa

27. Mitkä seuraavista olisivat mielestäsi sopivia suomalaisen allergiaohjelman viestejä?

- Altistuksen välttäminen on parasta
- Tupakka pois
- Panosta hyvään hygieniaan
- Älä vältä allergian aiheuttajia turhaan
- Tue terveyttä, älä allergiaa
- Allergiat lääkkeillä kuriin
- Allerginen saa terveyttä luonnosta
- Asenoidu allergiaan rennommin
- Muu tavoite, mikä?
- Ei mikään edellä mainituista
- En osaa sanoa

28. Kuinka hyvin suomalainen terveydenhuolto on mielestänne onnistunut allergioiden hoidossa?

- Erittäin hyvin
- Melko hyvin
- Ei hyvin eikä huonosti
- Melko huonosti
- Erittäin huonosti
- En osaa sanoa

29. Millaista tietoa ja tukea toivoisit esimerkiksi terveydenhuollolta tai järjestöiltä allergioiden hoitoon?

30. Jätäthän lopuksi vielä yhteystietosi mahdollisen vastauspalkkion toimittamista varten. Yhteystietojasi ei yhdistetä vastauksiisi.